

THE
R

SERENISSIMO. ET
POTENTISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,
D. FERDINANDO CORO-
NATO BOHEMIÆ REGI ARCHI-
DUCI AVSTRIÆ, DUCI BVRGVNDIÆ, STIRIÆ, &c
COMITI TYROLIS, &c. DOMINO
suo Clementissimo.

NTER publica bonorum omnium, tantæ dignitatis
accessionem Maiestati Vestræ gratulantium, vota &
acclamations, *Serenissime Potentissimeq; Princeps, Do-
mine Clementissime*, vt nostra quoque vox & applausus
exaudiretur, optimum factu putauimus, hunc animi nostri
in præsens gratulantis, in futurum bene ominantis, ve-
luti præconem ac testem ad Maiestatem Vestram able-
gare. Et profecto ipsæ Ciuitates, quarum Typos ac Descriptiones hoc li-
bro damus, quasi lætitia gestientes, vtrò nobis ad Maiestatem Vestram
aditum affectare videbantur: cuius illarum non pauca & agnoscunt Im-
perium, & Maiestatem omnes venerantur. Quamuis hic illud meritò
dubium videri possit, vtrumne Vestræ Maiestati, an vero toti Christia-
næ Reipublicæ potius gratulandum sit: quæ vt hætenus Serenissimæ Ve-
stræ Familiæ, atque etiamnum Inuictissimi Imperatoris Matthiæ virtuti-
bus, tanquam fulcris quibusdam, vnicè, post Deum, sustentata est, &
adhuc sustentatur; ita porro Vestra Maiestate superstite, fausta sibi omnia
ac felicia pollicetur: Cuius pietas in Deum, amor erga subditos, iustitia in
omnes, vniuersæ denique Principe ac Monarcha dignæ virtutes, tam alto
loco positæ iam dudum orbem terrarum splendore suo atque admira-
tione ita impleuerunt, vt nemo fuerit, nisi iniquus & inuidus, cuius
animus non & huius quem videmus ac gratulamur, & eius quem boni
omnes vouent atque optant, dignitatis apicem Maiestat Vestræ sit augu-
ratus.

Virtu-

Virtutis ergo tuæ, *Rex Potentissime*, licet in hæc quoque vita gloriosos in dies capias fructus; magis tamen ad ea præmia tua respicit pietas, quæ non tam temporaneam quam æternam conferunt felicitatem. Sed verissimum est quod suo ore cœlestis effatur Veritas; qui Deum honore affecerint, eos vicissim à Deo honorari.

Quod vero superest, *Rex Serenissime*, qua par est, humillima animi demissione Maiestatem Vestram rogamus atque oramus, hunc vt animi nostri affectum bonam in partem accipiat: dum nos interim coniunctis cum bonis omnibus votis Deum Optimum Maximum regum ac regnorum præsidem ac custodem ex intimis sensibus obtestamur, vt & Vestram Maiestatem, & vniuersam Austriacam, mortalium pæne fastigium egressam, familiam, quam diutissime incolumem ac florentem conseruet. Coloniae Agrippinae, 20. die Septemb. Anno M. DC. XVII.

Vs. Serenissima Maiestatis

Obedientissimi & humillimi Clientes

Antonius Heirat, &
Abrahamus Hoghenberg

EXONIA.

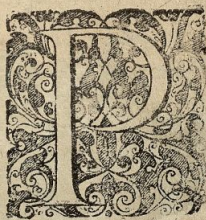

VAE Latinis EXONIA, prænobilis Angliæ ciuitas, vulgò *Exceſtria* dicitur, præcul dubio ab ex-fluuiò (Latinis *Iſca*; quæ appellatio & ipſi opido à Ptolemæo, & Antonino, & ab hoc quidem, addito, ad differentiam *Iſcæ* Silurum, *Danmoniorum* cognomento, tribuitur) & *Caſtro* Britannicæ linguæ per familiari voce, nomen sortita eſt: olim quoq; *Monke-ton*, à Monachorum ibi degentium clauſtro; Britannis verò *Caer-uk*, *Caer-uth*, & *Pen-caer*, id eſt, vrbs primaria (*Caer* enim vrbs Britannis) dicta, Deuoniæ nobiliſſimæ, & non Comitatus ſolum dignitate, verum etiam plurimorum portuum opportunitate & la-nificij præſtantia præ cæteris florentis regionis hodiè caput cenſetur. Latitudinis quidem ratione, à boreali polo ſub gradu L. & XLV. ſcrupulis; longitudinis verò, ab vltimo Occidente ſub gradu XVI. & XI. ſcrupulis, poſita eſt. Aer hic ſubtilis ille quidem, innoxius tamen, immò ſalubris. De agri genio & opidi commoditatibus ſic Malmesburienſis: *Vrbs iſta*, inquit, *licet ſolum adiacens humidum & ſquallidum, vix ſteriles auenas, plerumque mane folliculum ſine grano producat; tamen & ſua magnificentiâ, incolarum opulentiâ, & conuenarum frequentia, omne ita abundat commercium, vt nihil ibi fruſtra deſideres quod uſui eſſe exiſtites.* Huic terræ defectui incolæ arenâ è mari petita medentur; quæ ſoli ſuperfici inſperſa mirum in modum ad fecunditatem eſt efficax, & animam quaſi glebis infundit. Ciuitas ipſa loco ſita eſt per amœno, ad Orientalem *Iſcæ* ripam, molli & clementer ad Orientem edito colle, ad Occidentem decliui. Moenia (quorum primus conditor Athelſtanus rex memoratur) circulari ferè ac rotunda forma viſuntur; niſi quòd ſecundùm *Iſcæ* ripam recta quaſi linea ducantur. Portis ſex aditus patet. Muri, cui alta prætenſa eſt foſſa, interualla frequentibus turr. bus, ac veluti pharis quibusdam ac ſpeculis tam firmantur quam ornantur. Ambitu mille & quingentos paſſus amplecti aiunt; præter ſuburbia, quæ longe hinc inde procurrun. Eccleſiæ Parochiales XV. numerantur: quarum primaria ſpecioſis adibus circumſepta, ab eodem Athelſtano condita, & S. Petro dicata, Monachorum olim clauſtrum fuit ſeu domicilium; Episcopali poſtea dignitate, translatis Weſtemo-naſterium Religioſis Fratribus, & Cornubiensium ac Creditonenſium ſedibus huic annexis, ab Eduardo Confefſore ornata. Primus Episcopus Leofricus Briro fertur: cuius ſucceſſores templum & ædificiis & redditibus auxerunt: in primis vero Guilelmus Bruerus, qui à primo nonus, Capitulum hic ſeu Collegium, Decano & XXIV. Canoniceis conſtans, inſtituit quod nunc murata religione ſublaturum eſt. Quo ſeculo floruit inſignis ille Poeta Iosephus, ab hac vrbe *Iſcanus* dictus; cuius poemâ de bello Troiano tantæ viſum eſt elegantia, vt in Germania ſub Cornelij Nepotis nomine diuulgatum ſit. Non minus celebris, ſed ſanctior eſt memoria VViniſfridi ſive Bonifacij, qui Haſſos, Thuringos & Friſios Germaniæ populos ad Chriſtianam fidem conuertit, Creditone, (nunc *Kirton*) vicino huic opido, oriundus. Porro in ipſo collis, cui opidum adſidet, quaſi faſtigio, non procul à portu Orientali, arx viſitur antiquitate tantum, & ſitu nunc commendata, *Rugemount* vulgò dicta, Occidentalis Saxoniæ regium, poſtea Cornubiæ Comitum, quondam ſedes: vnde non in opidum modo, verum in ipſum quoque mare amœnus patet proſpectus. Ex aduerſa opidi parte *Iſcæ* præterlabens, in plures, ſed tenues alueos deductus, velut inſulas quaſdam facit: ſed ipſius fluminis ad ſubuehenda altius mercimonia uſum, moles quædam (*VVeas* vocant) ab Eduardo Cortinao Deuoniæ Comite ciuibus inſenſiori, alueo fluminis obiecta non parum impediunt, ita vt merces ad viculum *Topesham*, tribus ab vrbe milliariibus, expoſitas terreſtri itinere deferre neceſſe ſit. Ad Reipublicæ adminiſtrationem quædã attinet, ſummus magiſtratus penes prætorem eſt ſive *Maiorem*, & Socios ſeu Colligas viginti quatuor: quibus adiuncti ſunt Recordator, & Clericus ſeu Scriba communis, cum publicis Miniſtris, quos *Srenientes* appellant. Horum æquitate & prudentia ciues & amice inter ſe viuunt, & omnibus rebus ad vitam neceſſariis abundant. Quinetiam vrbs hæc olim Ducali dignitate floruit, Horum Ducum vltimus, Henricus ſcilicet Hollandus, Ioannis Hollandi (qui Richardi II. Regis frater vterinus fuit, & ab eo primus ad hanc dignitatem euectus) è filio nepos, quum pro Lancaſtrij contra regem Eduardum IV. arma ſumpſiſſet, eo miſeriarum adaectus eſt, vt Philippo Cominæo teſte, laceris veſtibus nudisque pedibus in Belgio ſtipem petere viſus fuerit: tandemque cadauer eius tamquam naufragi in Cantianum litus eiectum, inſigni documento fuit, quam malè vel ſummæ fortunæ, vel Nobilitati credatur. Nec minus illuſtre humanarum rerum inconſtantia exemplum præbuit Henricus Cortinaus, qui patrum noſtrorum memoria Marchionis Exoniensium dignitate ab Henrico VIII ornatus, cito iterum ſubuerſus fuit. Cæterum ab ipſa vrbe ad *Iſcæ* vſque oſtium in vtraque amnis ripa nihil ferè memorandum occurrit, præter duo caſtra, *Exmiſter* & *Pouderham*: quorum hæc Cortinaorum regulorum ſedes eſt, ab *Iſabella* de Fortibus conſtructa. in aduerſa vero ripa ipſi oſtio adſidet *Exanmouth*, piſcatorum vicus. Iam vt de rebus geſtis aliquid etiam addamus, huius vrbs præſidio Britanni per CCCCLXV. annos, à primo eorum in Inſulam ingreſſu, Saxonibus reſtiterunt; tandem ab Athelſtano totius imperij potius deturbati, & vltra Tamaram ſubmoti: qui vrbeſi vallo, muro & propugnaculis cinxit, & multo ſplendidius exadificatam & inſignibus priuilegijs dotatam ſolis Saxonibus habitandam conceſſit. Poſtea vero Danis in inſula graſſantibus, vrbs hæc clades aliquot atroces ſenſit, ſed grauiffimam Anno M. III. à Suenone eorum rege perſidia Normanni cuiuſdam Præfecti capta, & omnibus belli iniurijs vexata & foedum in modum deformata. Inde quum vix reſpirare & priſtini nitoris recolligere aliquid ceppiſſet, quum ecce à Guilelmo Normanno, *Conqueſtore* vulgò, à nonnullis etiam *Baſtardo* ſeu *Notho* dicto, arctiſſima obſidione cingitur, quam ciues aliquamdiu non modo fortiter tolerarunt, ſed proeacibus etiam verbis hoſtem vltro prouocauerunt & irriſerunt. quæ petulantia magno illis conſtitit, diuinitus (vt antiqui indicant, ſimul & iudicant Hiſtorici) punita. Quum enim bona muri pars repente concidiſſet, hoſtiſque hac inuitatus occasione, per ruinantem irruptionem tentare decreuiſſet, ciues conſternati, deditione facta, ſub victoris ius conceſſerunt. ſequentibus temporibus binas quoque alias obſidiones Exonia non ſuſtinuit modò, ſed & eluſit. Primam ſenſit ab Hugone Cortinæo Deuoniæ Comite, Anno M. CCCC. XCVII. bello illo inſtino inter Familias Lancaſtrienſem & Eboracenſem, de regno primum, deinde de ſalute quoque pertinaciſſimè inter ſe digladiantes. Secundam à Petro Varbeo, qui inſimæ ſortis homo, ab alijs ſubornatus, & pro Eduardi IV. filio in ſcenam velut productus, turbas periculofas concitauit; ſed detectæ impoſtura, & illas & vitam ſuſpendio finiuit.

LIBRARY OF THE

EBORACVM.

Dicitur Londinum, totius Angliæ primaria Vrbs censetur Eboracum vel Eburacum, *Torch* vulgè, *Caer* *Esroe* Britannis, Saxonibus *Euer-vvick* dicta. Camdenus non aliunde, quam ab *Vro* flumine (quod nunc *Ousa*) urbem interfecante, appellatam putat, vt *Eburacum* idem sit, quod *ad*, vel *secundum Vrum*. Vrbs sanè est per ameno loco, & (vt celestem quoque situm addamus) secundum Mercatoris rationem sub gradu Longitudinis XI X. & XXX V. scrup. Latitudinis verò LV. & scrup. X. sita, ampla & magnifica, cuius opibusque referta, non validis solum propugnaculis munita, sed etiam speciosissimis ædificijs tam publicis quam priuatis exornata, quam Vrus fluiuis, vt diximus, à septentrionali plaga in australem placidè delabens, mediam ferè quasi in duas vrbes diuidit, quæ lapideo ponte vastissimo, qualis vix vsquam videtur, fornice arcuato coniunguntur. Eà quæ Occidentem spectat, nec magnitudine, nec ædificiorum frequentia par, moenibus pulcherrimis cum fluuio, quadranguli ferè figurâ concluditur; portaque vna, quam *Mikelbarre*, id est, *magnam portam* vocant, venientes admittit; à qua longa & spaciola ad pontem vsque platea protenditur, elegantibus ab vtroque latere exornata ædibus, quibus à tergo subiacent horti peramæni, & post eos ad mœnia vsque campi exercitijs dicati; in quorum australi angulo moles editor eminet, castrò, vt videtur, extruendo congesta, quam Melton Archiepiscopus primùm spissis, & xviii. pedes longis tabulis, postea lapidè muro inclusit; quorum vix nunc vestigia supersunt. Pars orientalis, quæ tota ædificijs conuersa est, & angustioribus plateis diuisa, lenticularem ferè habet figuram, validis itidem mœnibus, & ad ortum hybernium Fossi limosi fluminis satis profundo alueo munitur, qui in urbem ipsam cœca via penetrans, ponte continetur, ita ædificijs continuo, vt non pontem, sed perpetuum vicum putes, pauloque inferius Vro seu *Ousa* commiscetur; vbi non procul ab ipsis confluentibus è regione molis, quam modò diximus, ad frenandos ciues, firmissimum castrum, loco admodum opportuno excitauit Gulielmus Normannus: quod tamen, vti cætera quoque, tamquam ignauæ ad detrectandam militiam receptacula, iam diu neglectum, vultuete paullatim collabascit: Ad ortum æstiuum Cathedrale templum Apostolorum principi S. PETRO sacrum, magnificè admodum structurâ confurgit; iuxta quod, *Ousam* versus, extra mœnia, suis tamen mœnibus & flumine inclusum nobilissimum S. MARIAE floruit Monasterium, ab Alano III. Britannia Armoricana & Richmondia Comite conditum, & opulentiæ re ditibus dotatum, nunc autem in profanos vsus & regias aedes conuersum. Romanorum olim fuisse coloniam, & sextam Legionem Victricem cognomine, stationem hic egisse, non leuibus argumentis probat Camdenus. SEVERVM certè Imperatorem, situm hac in vrbe habuisse palatium; animamque cum his verbis exhalasse, legimus: *Turbatam Republicanam accepi, pacatam etiam Britannis relinquo*. Nec illud silentio prætermittendum, quod hac in vrbe Bellonæ templum fuerit, quod ex Spartiano colligitur, sic loquente: *In ciuitatem (Eburacum) Severus veniens, quum rem diuinam vellet facere, ad Bellonæ templum ductus est errore aruspicias rustici*. Quo tempore Prætorium seu tribunal huius vrbs vel hoc nomine fuit longè felicissimum, quod Æmilium Paulum Papinianum, iuris & Iurisprudentiæ oraculum, viderit, & audiuerit, teste Forcatulo. In hac etiam vrbe Fl. Val. Constantius cognomento Chlorus, virtutibus & pietate insignis Imperator, *qui buc* (vt inquit Panegyristes) *dijs iam ad vltimum terrarum limen vocantibus accessit*, diem suum obiit, solenni Apotheosi, vt è nummis antiquis videre est, in deos relatus. Camdenus quidem testatur, à fide dignis se accepisse, quum superiori sæculo Monasteria Eboracæ diruerentur, in crypti-porticu ædificulæ, in qua Constantium situm opinio erat, lampadem ardentem repertam. Veteres enim, si Lazio credimus, auro in pinguem liquorem arte soluto, diutissimum & per multa sæcula arsurum in sepulchris ignem fouere sunt soliti. Hic pater fuit Magni illius Constantini ex Helena priore coniuge suscepti: quem antiqva Epigrapha Romanæ vrbs liberatorem; fundatorem quietis, Reipublicæ instantiorem indigitant: qui quum Eboraci patris spiritum exceperet, statim in Imperatorem fuit eleuatus; cui purpuram milites, (verba sunt Panegyristæ) vtilitati publicæ potius, quam affectibus seruientes, iniicere lachrymanti, equumque calcantibus incantanti, vt depositis exercitijs fugeret conatum. Sed molestiam eius vicit Reipublicæ felicitas. Vnde idem Panegyristes exclamat: *O fortunata, & nunc omnibus terris beatiôr Britannia, quæ Constantium Cæsarem prima vidit*. Quod quidem elogium Eboraco primario debetur. Ab eodem Constantio Episcopalem in hac vrbe cathedram collocatam esse, Anglorum Annales produunt. Post discessum verò Romanorum, Britannia prædæ barbaris relicta, in eam solitudinem vrbs redacta fuit, vt vix facellum, in quo Edvvinus Rex baptismum susceperet, superfuert. Idem Anno D CXXVII. oratoriū ex ligno crexit; quumque maiorem è saxo Ecclesiam moliretur, vix iactis fundamentis, morte præreptus, opus successori suo Osvaldo perficiendū reliquit. Hi inde Ecclesiasticam hac vrbe dignitas magna suscepit incrementa, pallioque ab Honorio Papa missio, Ciuitas facta est Metropolitana, sic vt Archiepiscopus, præter duodecim in Angliâ Episcopatus, in omnes quoque Scotiæ Episcopos Primatis iureungeretur. Sed ante quingentos annos deficit à sua Metropoli Scotia, & ipsa Metropolis alios vicinos Episcopatus, tenues illos quidem, ita attenuauit, vt quatuor tantum reliqui sint, Dunelmensis scilicet, Cestrensis, Carlœontensis, & Mannensis seu Sedorensis in Mannâ insula. Magnum quoque huic vrbi ornamentum attulit nobilissima Bibliotheca ab Egberto Archiepiscopo (qui circa annum salutis DCCXL. floruit) constituta, quam Malmesburien-sis omnium liberalium artium armarium & sacrarium vocat. De qua Alcuinus, Eboracensis, Caroli Magni Præceptor, & primus Academia Parisiensis quasi formator, vicum huius vrbs, patriæ suæ decus, in epistolâ ad Carolum: *Dare*, inquit, *exquisitoris eruditionis Scholasticæ mihi libellos, quales in patria habui; per bonam & deuotissimam Egberti Archiepiscopi industriam. Et si placet sapientiæ vestræ, remittam aliquot ex pueris vestris, qui excipiant inde quæque necessaria, & reuehant in Franciam flores Britannia, vt non sit tantummodo in Eboraco hortus conclusus, sed etiam in Turoni a emissiones Paradisi*. Eodem tempore præter literarum hanc thesaurum, mirâ Principum liberalitate magnæ opes in hanc Ecclesiam collatae sunt. De Vlpho quidem Toraldi filio (quod cum Camdono idè adnoto, vt rara quædam in dotandis Ecclesijs consuetudo elucescat) sic vetus liber: *Dominabatur Vlphus ille in Occidentali parte Deiræ, & propter altercationem filiorum suorum senioris & iunioris super dominis post mortem, mox omnes fecit æque pares. Nam Eboracum indilatò diuerit, & cornu, quo bibere consuevit, vino repleuit, & coram altari Deo & S. Petro Apostolorum principi omnes terras & reditus flexis genibus propinavit*. Id Cornu diligentissime asseruatum superioribus demum annis, vna cum cæteris sacris rebus sublatum aiunt. Sequentibus temporibus quum vrbs ipsa, tum vniuersa circumiecta regio tot tantisque cladibus à Danis & Normannis affecta fuit, *vt humus per sexaginta miliaria* (verba Malmesburien-sis vsurpo) *penitus inculta iacuerit, vt vrbes olim præclaras, turres caelo proceritate manantes, agros pasuis lætos; si quis tum vidisset peregrinus, ingemisceret, si quis vetus incolæ, non agnosceret*. Post funestas hæc clades, quum paullatim recreari cœpisset, regnante Stephano, vrbs danum longe fecit maximum ex fortuito incendio, quo hausta fuerunt Cathedralis Ecclesiâ, S. Mariæ Monasterium, aliæque religiose aedes, & etiam instructissima illa, de qua supra diximus, Bibliotheca. Et Monasterium quidem citò fuit restauratum; Ecclesiâ autem Cathedrali serius, nec ante Edvvardi I. tempora, tandem verò Archiepiscoporum opera non sine vicinæ Nobilitatis opè, ad summam, qua nunc cernitur, elegantiam perducta est. Circa idem tempus ipsa quoque ciuitas nouis mœnibus, & dispositis per ea turribus cincta, optimis insuper Respublica legibus constituta. In- itio Comitatus fuit, ad Ducatus dignitatem postea euectus. Quæ & quam crienta bella inter Duces istos & Loncastrienses de regno contententes gesta sunt, cuius in Angliæ gentis historia non peregrino notum est. Nunc quoque vt olim, prouincia hæc totius regni primaria censetur, & Regum secundogenitis filijs titulus huius Ducatus ferè attribuitur. Superioribus annis Henricus octauus Senatium in hac vrbe constituit, adinstar Parliamentorum Gallicorum, qui Septentrionali huic plagæ ius diceret. Ipsa Respublica administratur à Prætorè, duodecim Assessoribus seu Senatoribus, quos *Aldermannis* vocant; quibus assistunt (vstratis vtr nominibus) Camerarij aliquot, Recordator, Clericus communis, sex ad Clauum seruientes, duò Armigeri, Ensisfer felicitet, & publicus Seruiens, qui magnâ insignis Clauâ, læuum Ensisferi illius latus claudit.

RICH-

RICHMONDIA.

ARX hæc à splendore seu pulchritudine *Shene* vernaculâ linguâ olim dicta, nunc multò meliori iure nomen idem meretur. Propinquum habet frequens in primis emporiolum, *Kingstonum*, id est, regium oppidum appellatum: ut in quo ex antiquis Regibus aliquot, Athelstanus scilicet, Edvvinus & Ethelredus, inaugurati fuerunt. Hi verò non in ipso oppido, sed quam diximus, vicina arce habitare solebant. Vnde & ipsa multis regijs funeribus celebratur. Hic enim diem extremum clausit Eduardus III. Rex longè potentissimus, ingenti dolore confectus, quem è præmatura filij bellicosissimi, ac rebus in Gallia benè ac feliciter gestis clarissimi, morte hauserat. Hic etiam defuncta est Anna, Richardi II. Regis vxor, VVenceslai Imperatoris filia: cuius mortem adèd acerbè atque impotenter tulit maritus, ut etiam ipsam arcem omnino negligeret, ac tanquam funestam auerfaretur. Quum ergo paullatim ruinam agere cœpisset, ab Henrico V. restaurata est, adiuncto Carthusianorum Cœnobiolo, *Beslehem* dicto. Tandem HENRICO VII. regnante, Regia hæc sedes damno incendio ferè tota conflatur; verum ut phoenix, non multò post è suis cineribus multò splendidior renata, nouum nomen *Richmondia*, à regione, cui Rex ille priuatus, Comitibus titulo præferat, accepit. Sed & superioribus annis Elisabetha Regina, quæ loci huius amenitate in primis delectabatur, vitam hic finiuit.

LANCASTRIA.

VNDE nomen oppidum hoc traxerit, disquisitione non eget. Situm enim est ad australem Loni fluij ripam, à quo sine dubio *Loni-castrum* appellationem sumpsit. Camdenus Romanis quoque notum, & *Alonem*, pro *Arlone* (quod Britannis *ad* vel *super Lo-*
nium sonat) nominatum putat. Speedus vetus illud Longouicum (*Loni vicum*) esse censet, vbi (ut liber Notitiæ prouinciarum testatur) Longouiciorum numerus sub Britanniarum Duce stationem habuerit. Vt sit, nimos hic nonnunquam, Cæsarum imaginibus insignitos, erui aiunt, non obscuro Romano vetustatis argumento. Arcem antiquæ vrbis ibi fuisse prædicant, vbi superioribus annis Religiosi claustrum habuerunt, à Scotis Anno M. CCC. XXXI. repentina populatione succensæ: deinde nouum oppidum, propius collem viridantem ad flumen ædificari cœptum. Hodierni quidem decus omne in castro, Templo, & Ponte consistit. Castrum dicto colli impositum, non ita magnum est, elegans tamè & firmum: non procul inde in ipsa præcipiti collis decliuitate parietis antiquissimi & Romani operis pendet fragmentum præceps. Plateæ plures sunt, & in longitudinem ferè protensæ. Ad Politicam administrationem quod attinet, Eduardus rex III. huic oppido concessit Prætozem seu Maiorem, binosque Ballinos, qui in hodiernum diem è numero duodecim Seniorum Burgenfium (*Confratres* vocant) eliguntur. His adhibentur vt Assessores, viginti quatuor Burgenfes, penes quos summa est administrationis. Accedunt publici Ministri; duo Camerarij, Recordator, Clericus communis & Seruientes ad Clauam duo. Poli eleuatio in latitudine est LIV. grad. & XLVIII. scrup. ab vltimo verò Occidente meridionalis linea XX. grad. & duodequadraginta scrupulis remouetur. De Comitibus ac Ducibus Lancastriæ vide eundem, ex quo & Speedus & nos pleraque hæc sumpsimus, Camdenum.

SARISBVRIA.

AD Viltoniensem in Anglia Comitatum vrbs hæc pertinet. *Sorbiodunum* antiquorum esse, cuius in Antonini Itinerario fit mentio, Camdenus verisimilibus rationibus contendit; sed non longè inde alio loco, nimirum in campestri planitie, vbi hodieque veteris Sarisburia nomen retinens vicus est, situm. Deserti ab incolis oppidi causam idem quum militaris præsidij insolentia, tum aquarum in primis penuria adscribit. Sic enim Malmesburiensis: In vico ciuitatis castellum erat, muro vallatum non exiguo, cæteris comitatibus vtique valens, aquæ penuria laborans adèd, vt mirabili commercio aqua ibi vendatur. Quinetiam Britannicæ linguæ periti *Sorbiodunum*, *siccum collem* interpretantur. Huius migrationis meminit in suis epistolis Petrus Blænsis. Sic enim de antiquo *Sorbioduno* scribit: *Erat locus ille ventis expostus, sterilis, aridus, desertus: erat ibi turris quasi in Siloem, quæ habitatores loci onere longæ seruitutis oppressit.* Et paulò post: *Capriua erat in monte illo Sarisburiensis Ecclesia. Descendamus ergo felici auspicio ad complana, vbi vales abundabant frumento, & campi spaciosi pinguescent.* Locum verò in quem descenderunt, vbi hodieque ciuitas sita est, Poëta qui illo tempore vixit, sic describit:

*Est in valle locus, nemori venaribus apertus
Contiguus, celebris fructibus, vber aquis.
Tale Creatoris matri Natura creata
Hospitium toto quæsiit orbe diu.*

Et magno quidem studio Itacim Richardus Poorus Episcopus templum in loco amenissimo, priùs *Merfeld* vocatum, augustissimum moliri cœpit, cuius structura totis quadraginta annis, incredibili cum sumptu fuit absoluta. Cuius magnificentia è politissimis Danielis Rogersij verbis facile quis æstimare possit, qui sic habent:

*Mira canam: soles quot continet annus, in vna
Tam numerosa (serunt) ad fenestra micat.
Marmorea sive capit fusas tot ab arte columnas,
Comprehensas horas quot vagus annus habet.
Torque parent portæ quot mensibus annus abundat.
Res mira, ac verè res celebrata fide.*

Opibus etiam & annuis censibus Ecclesia hic breui sic aucta fuit, vt præter Episcopum, Decanum, Præcentorem, Cancellarium, Thesaurarium, Canonicos triginta tres honestissimis aluerit stipendijs. Nec minùs interim ciues, dum Episcopus Dei domum molitur, vrbi condenda atque exædificanda insudabant, riuius in singulos vicos deriuatis, & fossa quæ perenni flumine non subluitur, circumducta: vt defectus quidem aquarum, matri non tantus fiterit, quanta & illarum, & piscium, & omnium aliarum rerum filia suppetit copia. Sed vix quidquam ad vrbs incrementum plus contulit, quàm quod via publica, quæ in Occiduas ducit regiones, auctoritate regia huc translata fuit, ex quo factum, vt veteris oppidi ciues, & plures aduenæ, loci & commerciorum opportunitate illecti, certatim in nouam hanc vrbs commigrarint; & ad hanc, qua nulli Anglicarum cedit, tam publicarum quàm priuatarum ædium magnificentiam perduxerint. Situm celestem Mercator ponit sub latitudinis gradu LI. & X. scrup. longitudinis verò gradu XVIII. & XXXI. scrupulis seu minutis.

HABITVS VETVS ET NOVS Britannorum seu Anglorum.

VIDES in hac Tabula simul eleganter depictum tam Veterem quàm Nouum earum gentium, quæ olim Angliam infederunt, & adhuc tenent, habitum; de quo quod dicamus, nihil est, vt pote de re, quæ in horas penè pro cuiusque gentis lubitu mutatur. Illud vnum & hinc & ipsa experientia constat, hodiernum Anglorum habitum partim Gallicum, partim Italicum æmulari: & quidem Nobilitatis adèd exquisitum ac sumptuosum esse, vt par aut simile vix quidquam alibi videatur: iamque sumptuaria eis lege opus esse, meritò iudicari possit.

DUBLINVM HIBERNIAE

vrbs primaria.

D omnibus Hiberniæ insulæ opidis nec antiquitate, nec oportunitate commerciortum, nec ciuita frequentia, nec opum abundantia vlli concedit Dublinum: quam Ptolemæus *Eblanam*, Angli *Deulin*, Cambro-Britanni *Dinas-Dulin*, Saxones olim *Dustin*, & Hibernici *Balacleigh*, id est, opidum super crates, appellant; quod subiectis in palustris solo cratibus ædificia innitantur; sicut Hispalim quoque è simili causa nominatam, licet minus verisimiliter, Isidorus tradit. Sita hæc vrbs est in ea Insulæ parte, quæ *Lagenia* dicitur; cuius non modo, verum etiam totius Insulæ primaria vrbs & regia sedes semper fuit, mœnibus & munimentis valida, ædificijs splendida, magnitudine spaciola, emporium frequens, ac supremæ iustitiæ forum. Suburbia habet eis & vltra Liffinium amnem, qui eam in duas partes diuidit, valde ampla, pleraque etiam muro circumsepta. In his quæ ad Ortum spectant, Henricus Secundus Angli Rex, Houedeno teste, regium palatium sibi construi fecit: circa annum verò M. C. XIX. Henricus Loundreus Archiepiscopus egregium ibidem armamentarium arcis instar, erexit. Ab hoc non longè abest Collegium pulcherrimum, Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis nomini consecratum; quod regina quondam Elisabetha Academia priuilegijs dignata est. Quindecim hic templa seu ædes sacrae visuntur: quarum præcipua Archiepiscopali fulget dignitate, S. Patricio dicata, à Ioanne Angliæ rege liberaliter dotata, deinde Anno M. C. XCI. à Ioanne Cumimo Archiepiscopo insigni Canonicorum Collegio auctæ; cuius forma aliqua etiam hodie superest, vt quod etiam nunc suum Decanum, Cancellarium, Thesaurarium, Præsentorem, & Præbendarios viginti duos habeat ac sustinet. Secundo loco est Christi nomini consecrata Ecclesia, in qua celebris ille Hiberniæ domitor, Richardus Strongbousus, Penbrochiz Comes, splendido tumulo conditus iacet. Et hæc quidè vrbs vt prima totius insulæ in Anglorum dominationem concessit, ita in eadem constanter perpetuo hæcenus mansit, licet non semel tam ab Austulpho Dublinensium principe, quàm Gottredo insularum rege vehementer fuerit oppugnata; paullatim quæ ita effloruit, vt nihil hic desit, quod in florentissima vrbe desiderare quis possit. Ciues multis immunitatibus ac priuilegijs gaudent, & ab Anglorum moribus parum aut nihil fere ab sunt, vt qui perique ipso ortu Angli sunt, è Bristolensibus eò deducta colonia. Pro summo magistratu olim *Præpositum* ciuitas habuit: sed anno M. CCCC. IX. Henricus Quartus Angliæ rex iussit, vt *Maïor vnus*, & duo *Callini* quotannis eligerentur, vtque *Maïori* gladius deauratus præserreretur; in Ballinorum verò locum Eduardus Sextus *Piecomites* substituit; qua quidem politica administrationis forma hodieque in vû est.

LIMMERICVM.

M Dublinum totius Hiberniæ ita Momoniæ, præcipuæ in ea prouincia, caput est *Limmericum*, ciuitas, Hibernis *Loumneagh* dicta. Posita est, secundum Mercatoris computationem, sub gradu latitudinis LIII. & XX. scrup. longitudinis verò IX. & XXXIV. scrup. Diuiso Sine nobilis fluminis alueo circumluitur: quod flumen & varijs ciuium vsibus, in primis verò mercibus aduehendis, inseruit, & ipsi opido plurimum ad firmitatem ac munitionem confert. Episcopalis cathedræ ciuitas hæc gaudet prerogatiua; duo etiam, pro more gentis, splendida habet Monasteria; vnum Dominicani, alterum Franciscani Ordinis. Castello quoque seu regia arce tam ornata quàm munita conspicitur, à Ioanne Anglorum rege extructa: in qua anno M. CCC. XXXII. obfides quidam asseruati, quum viribus se præualere cernerent, occiso Præfecto, ipsam arcem suæ potestatis fecerunt. At ciues tantam iniuriam minimè ferentes, recepto castello, obfides illos ad vnum omnes interfecerunt.

CORCAHIA.

C neadem prouincia, sed longè diuersa parte, nimirum inter ortum & meridiem aliud opidum visitur, *Corcaghia* Latinis, *Corche* Anglis, & *Corcach* indigenis dictum; astrictiore quidem murorum ambitu inclutum, & vna quasi directâ platea protensum, ciuibus tamen frequens, & opulentum. Seditiohis verò vicinis ita vndique cingitur, vt ciues perpetuas quasi excubias interdum noctu quæ agere cogantur, nec filias in agrum elocare audeant, vnde fit, vt contractis inter se nuptijs, omnes aliquo affinitatis gradu se contingant; ac tanto facilius, immò arctè simè pacem & amicitiam inter se seruent, & communi tutelæ ac salutis intenti sint. Hoc in oppido religiosus ille & sanctissimus vir Briocus, à quo Sanbriochiana in Britannia Aremorica Diœcesis (vulgo *Saint Brien*) nomen sumpsit, natus, & educatus fertur. Districtus ipse, vt & Limmericum, Comitatus dignitate censetur; qui quum Desmoniam quoque contineret, olim quoque Regni prerogatiua fuit insignis. Ira enim ab Henrico Secundo Rege in donationis diplomate, Roberto Stephani filio, & Miloni de Cogan factæ, nominatur his verbis: *Sciatis me concessisse totum, regnum de Corke (excepta ciuitate & Oustmannorum Cantredo) tenendum, ipsis & heredibus, de me & Ioanne filio meo, per seruitium sexaginta militum.*

GALVVAIA.

HIBERNIA insula omnis in quatuor prouincias diuiditur; Momoniam scilicet, vulgo *Munster*; Lageniam, vulgo, *Leynster*; Connaciam, seu *Connaghry*; & *Vltoniam*, siue *Vlster*. Primarium Connaciæ oppidum Galvvaia est, *Galline*. Hibernis dictum; quod nec situs opportunitate, nec ædificiorum structura, nec opum, pro gentis captu, abundantia duobus am descriptis quidquam concedit. Situm enim est non procul ab *Anjope* fluminis ostio, ideo quæ mercibus tam exportandis quàm importandis, ac per vniuersam regionem distribuendis peropportunum. Muro pinnato ac turribus distincto vndique includitur: qua verò parte Aufoba flumen præter labitur, eximij operis iungitur ponte. Non procul inde occiduo litori, frequentibus æstuariolis sinubus quæ exiguis veluti laciniato, insulæ quædam prætenduntur, *Arran* vulgo dictæ; de quibus etiam inter ipsos Hibernos supersticiosa fabula circumfertur, quasi insulæ illæ viuentium essent, in quibus scilicet nemo vnquam moretetur, vel morti esset obnoxius: eo quæ senio fessos, ac vitæ capros tædio efferrî inde aiunt. Sed hoc æquæ forte supersticiosum fuerit, atque illud, quod in quibusdam regionis huius locis incolæ, infantium suorum, qui mares sunt, dextera brachia, vbi S. B. initiatur, aquâ tungi non permittunt, vt tanto grauiorem plagam magis quæ letziferum ictum inferant.

Nobilitas Hiberniae

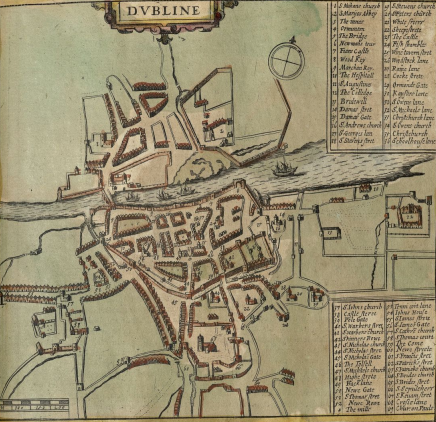
Civitas Hiberniae

Hiberniae Rusticus

A	S. Johns street and Gate	F	The Key	L	S. Triniticks Abbey
B	The bys Bridge	G	The Kinaces Cattle	M	The Bishops house
C	The maine Streete of the city	H	Thomond bridge	N	S. Minibours church
D	New gate	I	S. Frances Abbey	O	S. Michaelle church
E	Our Ladies church	K	S. Peters		

1	Christ Church	6	The Spire	11	The Bishops house	16	St. Dunns Cattle
2	S. Peters Church	7	Halls Gate	12	The Bury	17	The Hills Commanding the Town
3	S. Frances Abbey	8	S. Minibours church	13	S. Frances Church		
4	Abbey of the	9	S. Augustines	14	The Wallle above		
5	S. Barribus Church	10	The new street	15	The Way to Kinfales		

Entra Keltica Fort.

Materia Hiberniae

Plebs Hiberniae

Hiberniae Rusticus

1	S. Michaels church	11	S. Andrews church
2	S. Martins church	12	S. James church
3	S. Johns church	13	S. Georges church
4	S. Pauls church	14	S. Marys church
5	S. Davids church	15	S. Vincents church
6	S. Edmonds church	16	S. Julians church
7	S. Barnabys church	17	S. Lucass church
8	S. Petrus church	18	S. Marcs church
9	S. Marcs church	19	S. Mattheus church
10	S. Thome church	20	S. Andree church

1	S. Johns church	11	S. Michaels church
2	S. Martins church	12	S. James church
3	S. Pauls church	13	S. Georges church
4	S. Davids church	14	S. Vincents church
5	S. Edmonds church	15	S. Julians church
6	S. Barnabys church	16	S. Lucass church
7	S. Petrus church	17	S. Marcs church
8	S. Marcs church	18	S. Mattheus church
9	S. Thome church	19	S. Andree church
10	S. Andree church	20	S. Vincents church

rant. Quam superstitionem vnde gens vindictæ auidissima hauserit, facile est intelligere. Sed enim superest, vt de Hibernorum tan antiquis quàm recentibus habitu ac moribus aliquid dicamus.

De Hibernorum habitu ac moribus.

Hiberni olim Pomponio Mela teste (hæc enim eius verba) inconditi fuerunt, & omnium virtutum ignari, pietatis admodum expertes. Strabo Hibernos longè magis quàm Britannos sylvestres, & quorumcunque ciborum, etiam humanæ carnis, appetentissimos manducationes vocat, quin etiam defunctas parentes comesse, in eximia honestatis parte ponere. Nec minus, alienis in propatulo vxoribus commisceri, matribus etiam & sororibus. Solinus, fas & nefas eodem animo ducere, ait. Victores sanguine interemptorum prius hausto, vultus suos oblinire. Puerperam si quando marem edidit, primos cibos gladio imponere mariti, inque os parvuli summo mucrone auspiciam alitatorum leniter inferre, & gentilibus votis optare, ne aliter quàm in bello & inter arma mortem oppetat. Sed hæc prioris sæculi fuerint mores, barbari illi quidem & ab omni humanitate remotissimè quibus quantum posteri discesserint, ex sequentibus Giraldi Cambrensis verbis apparet. *Hibernia, inquit, gens corpore valida & robusta, audax naturæ, ingenio acri & bellicoso, agilis, animo fortis & elato, vite prodiga, gloria audax, hospitibus perbenigna, amore constans, credulitate leuis, contumelia & iniurie impatiens, Veneri numium indalgens, & inimicitij implacabilis.* Verum utrumque hæc se habeant: illud certum est non magis ab alijs nationibus Hibernos, quàm inter seipfos differre. Hodieque enim Hibernici populi in Ciuiles & Sylvestres, tam vestitu quàm moribus plurimum inter se discrepantes, diuiduntur. Ciuiles sunt, qui legum potestatem sanctam habent, & iudicij se sistunt; & in moribus cultum & vrbanitatem aliquam præ se ferunt: quam ex Anglorum, non imperium modo ibi exercentium, verum etiam negociandi causa ed comitantium, consuetudine seu conuersatione hauserunt; quorum etiam linguam passim imitantur. Qui sylvestres dicuntur, tam vestitu quàm moribus inculti sunt & agrestes: ingenio asperia ac eri, mira naturæ diuersitate & inertiam amant, & quietem oderunt, vtpote nouis rebus assidue studentes. Ocio ita sunt dediti, vt nihil ad honestatem præclarius, nihil ad voluptatem vberius, nihil ad libertatem certius existiment, quàm ab omni abstinere labore; atque interrim vel ofiazim mendicando victum quaerere. Latrocinia nullam apud eos habent infamiam, quæ passim summa cum immanitate exercent. Prædatum euntes, preces ad Deum fundunt, vt præda offeratur; oblatam, diuino muneri acceptam referunt, neque vim, neque rapinam, neque homicidium Deo displicere persuasum habent. In eo maiorem se vestigijs insisterent dicunt; neque suam nobilitatem melius testatam facere posse, quàm ab agrestibus abstinendo laboribus, & interrim latrocinando. Ad Venerem plerique omnes effusiores sunt: matrimonia leuissimas ob causas discindunt. Superstitionibus verò præ cæteris omnibus gentibus, quibus quidem Christianæ fidei lumen illuxit, sunt dediti. Lunam quum primum ab interlunio vident sylvestres illi Hibernici, genua prostratione Dominicam recitant, eaque finita, Lunam sic alta voce alloquuntur: *Tam sanos nos relinque, quam inuicisti.* Calendis Maij quæ ignem à vicina petit mulier, pro malefica certè habent. Isdem ramum arboris virentem ad ædes statutum, lactis abundantiam pecori conciliare credunt. Die Sabbati equi pedes tergere, aut corpus strigili mundare, aut gramen in eius passum colligere, ne fas putant; quum hæc alijs celebertimis festiuitatibus fiant. Equionibus oua comedere interdicitum. Equitibus post oua (quorum numerus par esse debet) comesta, lex est manus lauare. In morbis alijsque negocijs, incantationibus & magicis carminibus vtuntur, aduocatis quæ artem hanc, scilicet, profitentur, adeoque sæpe certius de morbis iudicant, quàm medici, mulieribus. Ad vestitum quod atinet, viri olim lineis vtentur in dulsis, & illis quidem laxis admodum, crocoque infectis, cum magnis largioribus, & ad genua vsque fluentibus; tunicis verò arctioribus & breuiusculis, limbis fimbrijsque in crebras plicas collectis; femoralibus denique arctissimis, breui pugione ad perpendiculum propendente. Mulieres comam sollicitè & ambitiosè complicatam & contortam gestant, capita verò tenuissimæ tyndonis spiris circumuoluunt: colla monilibus & catenulis, bachia armillis onerant potius quàm ornant, longis etiam & ad talos vsque demissis vestibus villosas seu heteromallas (vti Isidorus vocat) lacenas, verticolori ac variegato, seu altius iubato veluti limbo, superinducunt. Et hic quidem & vetus & hodiernus quoque syluestrium Hibernicorum est habitus; qui verò cum Anglis aut alijs nationibus exercent commercia, paulatim & mitiori cultui & moribus assuescunt. Statura plerique sunt mediocri, & ob musculorum teneritudinem, mira omnium membrorum agilitate. In bellis strenui & feroces, victoriam verò summa cum immanitate exercentes. Qui verò religioni se consecrant, incredibili quadam cum austeritate ad miraculum vsque se continent, vigilando, orando, & ieiunijs se macerando, vt neuiquam mira sint quæ de superiorum sæculorum monachis, & religiosorum vita scribuntur. Ninus auctor est, S. Patricium (cuius Purgatorium tota insula celebre est) primum fuisse Hiberniæ Apostolum, ac tanto successu celeste Christianæ religionis semen à sanctissimis viris sparsum, vt insula ipsa *Sanctorum patria* diceretur. Hodie etiam plerique autæ Catholicæ religionis sunt tenacissimi; tantoque ægrius Anglorum, qui ab ea defecerunt, imperium ferunt.

AD PHILIPPVM II. HISPANIA
RVM ETC REGEM CATHOLICVM
Melioris clavis Regem coronat
Cui servat quodlibet alia palatia Regem
Ne possit Lathras, aut Græcia unquam
Spernitur et apud imperia non est
Et Gray servat huius Regem primum
Pecunia fides huius datus Miranda Mundi
Non tenent resera al' sicuti p'ria nulli

Vix cum Hispania Rex Maximus de Philippus
Miranda d'ignatus omni' conat' opus
Non opus at Melior quaten' opus huius
Vult et huius non dubitans parvo
Nover' dicit' alio p'ria' p'romissis
Vixi crederent' antequam natus
Sicuti p'ria' non est adhibetur
Sicuti p'ria' non est adhibetur
Religionis adhibetur
Dignitas omni' Rex monar' estque p'ri

SCENOGRAPHIA TO
TIVS PARRICE SLAV
RENTIN ESCORIALI

Sancti spiritus dicitur et terram multas fons
Quo natus riuus in Macedonia ortu habet
Et colligitur caput ab ipso et Regem dicitur
Liberent' servum tempus in omni sede
Cuius p'ria' p'ria' p'ria' p'ria' p'ria'
O Rex Dicit' et vult dicitur Rex
Non est huius alio' nisi Magni Spontis Tonant'
Magna huius Dei terrarum huius
Et Rex Mundi et Magni huius Regis
P'ria' p'ria' huius et huius fundat' opus

Regis huius est huius Principis alio' huius
Magna huius quod huius huius huius
Liberent' huius huius huius huius
Sicuti huius huius huius huius
Miranda huius huius huius huius
Magna huius huius huius huius
O Rex huius huius huius huius
Et Rex huius huius huius huius
Quo huius huius huius huius

Arca interior, in qua venerabilis Eucharistia custoditur, artificiosissime, magna que industria condita est, quatuor habens columnas è pura Iaspide, quarum bases & capita è purissimo auro stant vermiculato: quales sunt & zoophorum, volutæ, & encarpa, ipsam arcam ambiencia. In his multi lucent smaragdi, Stylobata harum columnarum è simili Iaspide sculptæ, & auro varijs locis distinctæ sunt. Tres pilæ quadratæ, quæ stylobatis subferuntur, argenteæ sunt inauratæ. Fundamentum vero cui hæc arca substructa est, è nobili Iaspide & meta: Illo inaurato conflatum; abaci, & stereobata scaporum seu pyramidum ex eadem Iaspide, qua columnæ, constant auro vermiculato striata. Pyramides è generosissima Iaspide impluata. Sphæræ seu globi in apicibus positi auri sunt, vermiculati. Valularum crepidines argenteæ sunt & inauratæ. Globulus qui in fastigio operis micat preciosissimus Smaragdus est, flosculo deaurato incumbens. Valuula ipsa Crytallina sunt, ex eo genere, quod de Roche, seu montanum vocant, Latus quod templum spectat, fenestram habet quadratam & magnam, ex eodem crytallo alia duo latera varia Iaspide, purissimo, ornantur. Simili materia & arte ipsa arca interior exornata est. In medio testudinis huius operis magni pretij topazius hæret. In medietate arce huius Sacrosanctæ Eucharistia in vase ex achate facto custoditur. His paucis descriptio præcipuorum & excellentiorum operum templi monasterij in Elcuriali comprehenditur.

Sequitur descriptio ipsius monasterij. In xylo qui ante introitum templi est, occurrit janua magni vestibuli huius monasterij. Per hoc vestibulum itur ad turrim in qua campana pendet, & horologium naturales & planetarias horas præter campanam ipsam demonstrat. Turris hæc quasi in ipsa stereobata templi versus coenobium asurgit, vti & opposita parte turris est, in qua prælium horologij, seu campanulæ quibus pulsatis luditur, sonant.

Propylæum monasterij ducit ad locum colloquij (Parloir vocant vbi conueniunt, qui aliquid habent quod cum monachis conferre voluerint: iuxta locum hunc scala est præcipua & angusta, multis & latis gradibus insigni testudine, rectoq; magnifico. His gradibus diacet facellum, in quo diuina ministeria peragebantur, quando templum edificabatur, & aliud conclave, in quo archium fundationes, dotationes, instrumenta & diplomata monasterij asseruantur.

Per idem propylæum, seu vestibulum, transitur ad aream monasterij: inde ad cryptoporticum, aliumque locum, in quo cisterna est, aquæque pluuiæ colliguntur. Inter hæc duo loca arca erecta stat, admirabili opere constructa, in qua multa, eaque maxime necessaria custodiuntur.

Ex hoc vestibulo etiam transitus est ad vestibulum resectorij, cui iunctum est conclave, in quo vestimenta reponuntur: quod conclave, & vestibulum magno ingenio & arte concamerata sunt. Vestibulum hoc octo habens fenestras, per quas omnes porticus adiacentes lumen à hauriunt: in medio vestibuli fons est, cuius aquæ ductus è Iaspide sunt elaborati.

Resectorium, seu triclinium monachorum, magnificum opus est. Cubiculo vestiarij adiacet transitus ad coenaculum hospitiu huic culina monasterij & huius vestibulum, in quo multæ sunt commoditates, fonteseque calidarum, frigidarumque aquarum. Resectorio iunctum est cauzidium nosocomij, in quo duo sunt magna aquaria, seu cisternæ, nosocomium autem ipsum huic cauzidio iungitur, cuius coenaculum vsque ad vestibulum culinæ protenditur. Præter dicta loca ad murum porticus nosocomij tria sunt ædificia, in quibus ea conferuantur & aguntur, quæ ad aquas distillantandas pertinent. Xystus quoque è conuentu ad hospitium ducens, in quo etiam ambulacrum est, in vsum eorum, qui è morbis conualescunt.

Sed & è vestibulo magno monasterij aditus est ad cryptoporticum, in qua supplicationes publicæ peraguntur. Historij hic 46. è nouo testamento, ab annunciatione B. Virginis, vsque aduentum Christi ad extremum iudicium spectantur. In huius cryptoporticus quadratæ medietate hortus est amoenissimus, in varijs puluis artificiosè distinctus: in medio fabrica angulorum octo, formam templi referens, è lapide viuo nigro constructa: interiores autem parietes Iaspide versicolori vestiuntur. In quatuor angulis telamones, seu atlantes stant, aquam euomentes, quam quatuor marmoræ cisternæ, ad quas gradibus ascenditur, excipiunt. In medio autem huius fabricæ semita est horti istius primaria.

Ex eadem cryptoportico itur ad exedram, seu domum capitularem, aliudque conclave huic per orania simile. Duo hæc loca vnà cum vestibulo testudines habent varijs, vsque preciosissimis picturis ornatas, pauimenta quoque ex atro & candido marmore concinnata, sublellia monachorum in circuitu sunt, & vterque locus magnificum habet altare.

Introitus ad monachorum cellas tam superiores, quam inferiores est in magna porticus, in ea calis cochlidibus ad cellas superiores Prioris, & alia tabulata ad tectum vsque aliaque culmina porticus magnæ plana, plumboque strata ascenditur. Inferius habitaculum Prioris opus est inclutum, totum testudineatum, varijs scæptæ historias exhibens, quæ diuersis, vsque artificiosis coronis & encarpis includuntur. Pavimentum nigro, alboque marmore distinctum est. Superior Prioris cella ad curam ædificata est, à cuius vtroque latere aliorum monachorum cellæ sunt ædificatæ. Cubiculum in quo nouitj dormiunt, monachorum cellis adhæret. Monachorum verò lectuli supra vestiariu & resectorium longo ordine iunguntur.

Bibliotheca in superiore parte præcipui introitus monasterij est, in longitudine 185. pedes, in latitudine habens triginta duos. Tota concamerata est, in cuius fornicibus diuersarum artium imagines, aliæque historis conspiciuntur. Cui loco aliud imminet tablinum, vsui bibliothecæ destinatum. Atque hæc in monasterio.

COLLEGIVM nunc, Regisque PALATIVM describamus, hæc duo septemtrionalem templi partem occupant. Vestibulum, seu introitus eorum est in pergula, quæ tempore præiacet, è regione magni propylæi, coenobij. Huic vestibulo iunctum est aliud, per quod adolescentes, qui litteris dant operam, in ædiculam transeunt, mane ad audiendum primum Sacrum, & vesperi ad laudes Deo decantandas. Locus hic tribus gneis lathris clauditur.

Ad aream magnam, collegium à monasterio disjunctum, scholarum atria sunt, in quibus tres facultates ius, medicina & theologia traduntur: artes etiam docentur. Ad has scholas per publicum ambulacrum & porticum hi, qui in collegio sunt, perueniunt. Habet locus hic suas peculiare quoque areas & pergulas, quarum vni adiacet resectorium collegij, cum suo vestibulo, iuxta vestibulum est culina collegij inter aream ipsi propriam, areamque scholæ trinitatis, cui & ipsa schola puerorum præiacet, eiusque resectorium.

In septemtrionali plaga per angustam portam & propylæum aditus est ad palatium Regis. In vestibulo tria sunt habitacula, cum suis areis, in vsum partim eorum, qui annonæ & cibarijs præstant ædificatas, partim in vsum culinæ. Habitacula hæc coniuncta sunt in variis mensarum ministeria. Per idem vestibulum itur ad andronicidem, vbi nobiles cubuli regij, præfectus prætorij augustalis, aliique generosi & nobiles præstant, coenantque. Hæc etiam transitus est ad pergulas & loca ædificiorum eorum, qui commeatu & alimoniarum curam habent, aliorumque opificum. Pergulæ istæ in quadro sua continent habitacula, tam inferiora quam superiora.

In eodem latere alia porta est, qua à palatio Regis ad sacrarium seu chorum, in feriore, ad templum, collegium & monasterium commeat. Secus portam hanc xystus est vbi proceres & excubiæ regis conueniunt, Orientem versus hospitia Legatorum, ad magnam porticum & aream extenduntur: & ad palatium Regis procurrunt. Ad eandem aream habitacula stant in vsum aulae regis. Per pergulam hinc porta magnifica peruenit ad ipsam Regis habitationem, post facellum constructam: quo loco area est subdialis, cum sua porticu. Ad austrum iuxta altare latij regij ædificia. Porticus regia septemtrionale templi latus respicit. Hic in pariete templi depictum est prælium ad Higuervelam, in quo ordine acierumque tam equitum, quam peditum, lanceariorum, scutiferorum, sagittariorumque, quorum eo tempore vsum erat, constitutio. Pictura hæc ex prototypo in lineo panno, centum triginta pedu longitudine delineato, & in antiqua turri Segouleni in vento ipsoque præmemoriam depingi mandauit. Opus hoc spectatu dignissimum est.

Postremo loco hortus amoenissimus ad orientem & meridiem visitur, latitudinem habens pedum centum, varijs puluinis & areolis distinctus, in quo omnia florum & herbarum crescunt genera: varijsque fontes amoenissime scaturiunt. Hortus hic multo eminentior est pomario, quod adiacet, altoque muro à pomario disiungitur, & multis gradibus ex horto isto ascenditur ad pomarium, diuersis arboribus constitum.

C O R D U B A :

NOBILISSIMA hæc & amœnissima Hispaniæ ciuitas sita est in ipso fermè prouinciæ Bætici meditullio. Qui hanc regionem inhabitauerunt olim populi, Turdulos à Ptolemæo, Plinio & Strabone appellatos volunt. Ab ortu fines eius ad Bastulos seu Basteranos vsque protenduntur. Ad occasum Turdetanos contingens, Hispalensi territorio terminatur. Ad austrum latissimi campi in spaciosam planitiem sese diffundunt, ad ipsum vsque mare Mediterraneum & Gaditanum fretum expansi : qua verò parte Septemtriones Corduba spectat, posita est ad ipsas Marianorum montium radices, quos Hispani nunc prisco corrupto nomine, Sierra Morena, id est, Morenos montes vocant. Ea verò montium pars, quæ Cordubæ imminet, aut saltus Castulonensis est portio, aut cum eo ad ortum coniungitur. In his montibus, auctore Plinio, Bæturia regio, à Bætis flumine nomen accipiens, ad Anam vsque fluuium extenditur, in duas partes diuisa. Bætis fluuij, qui Cordubam alluit, *Cirius* olim, & *Tartessus* etiam vt apud Plinium, Liuium & Strabonem est, dictus, tanta semper fuit celebritas, vt toti prouinciæ nomen dedit. Tanta idem est magnitudine, vt ingentia flumina absorbens *Gandalquibir*, id est, magnum flumen (quod ei nomen hodieque apud vulgus manet) à Mauris vocatus sit. Idem ab Ortu ad Occasum Australe Cordubæ latus præteruectus, ita montes à patentibus determinat campis, vt natura ipsa diuersissima soli discrimina feiungere, & eo tamquam limite separare voluisse videatur. Quo ad aspectum nihil potest fieri pulchrius, nihil amœnius. Hinc enim montana, quæ ad ipsa penè suburbia procurrunt, duris prærupta rupibus, celsis collibus edita, hortis, vineis, oleis, & omnium generum arboribus latissimè virent, & incredibilem suauissimorum fructuum suppeditant copiam : inde trans flumen campestris regio per immensam planitiem leniter strata, fœgeribus flauescit, & copiosis messibus agricolarum vota superat. Huius enim terræ quæ sit feracitas, inclyta Cordubensis ciuitatis horrea totâ Hispaniâ celeberrima satis ostendunt. Soli verò montibus accliuus quanta sit amœnitas, pari cum fertilitate coniuncta, vix quisquam dignè possit explicare. Ipsæ præcisæ rupes, scopuli ipsi, vbi planum quippiam non soli (neque enim solum est illud, sed lapidum strues) verum quidquid id est plani, syluestres arbores, Loton suauissimam & filiquas spontè nascentes ; saliuas vero, oleam, vitem, ficum, Cerasum, mala Punica & Persica, pruna, & quod magis mirandum, Citrea mala omnis generis producit. Debetur hoc magna ex parte fontium beneficio, copiosam, purissimam, suauem, & portu salubrem etiam aquam profundentibus, quibus omnia passim irrigantur. Hinc valles circa urbem ob insignem pulchritudinem & amœnitatem, ab paradisiacis, ab regijs hortis, ab rosarum multitudine, aut ab florum aspectu nomen inuenère. Vini & Olei tanta est copia atque adeo exuberantia, fructuumque omnis generis tanta vbertas, vt aduenis & peregrinis sæpè stupori sint malorum citriorum cumuli, qui viciatim non solum vili precio vanales habentur, sed aliquando etiam, nouorum fructuum superuentu, per agros & sterquilinia abijciuntur, quinetiam non modico impendio ex arboribus mala nondum matura decutiuntur, ne superferantes flores impediunt : quorum tanta est verno tempore fragrantia, vt maior esse non possit : & qui non modò anhelos senes recreant, sed suauissimo etiam odore urbem totam vicinosque agros ita perfundunt, vt ad eam suaueolentiam captandam noctu homines peruiigiles discurrant. Ferunt Miocam Arabum Ducem, qui Hispaniam totam & subegerat & perlustrauerat, quum Cordubam egressus, in Africam traiecturus, deducentibus eum Hispaniæ proceribus, iter occiperet, & in collem, vnde totius urbis patebat prospectus, venisset, mula, cui infidebat, retro conuersa, tacitum aliquantulum constitisse, deinde urbem contemplatam, in hæc verba erupisse : *O Corduba quam præclara es! qua & quanta sunt tua delicia! quantis bonis te Deus præ cæteris cumulauit!* Hæc effatus, incærens, iter persequutus est. Nec soli modò superficies, verum etiam ipsa terræ viscera Cordubam beant, Meralla Cordubensis apud auctores certè sunt celebratissima, *Auriferamque* Cordubam Poetæ vocant. AEs Marianum, hoc est, quod prope urbem hanc in montibus *Sierra Morena* hodie dictis effoditur, maximè Plinius laudat. Argenti viui & Stibij ditissimæ fodinæ hodie passim circa hanc urbem conspiciuntur.

CORDUBA

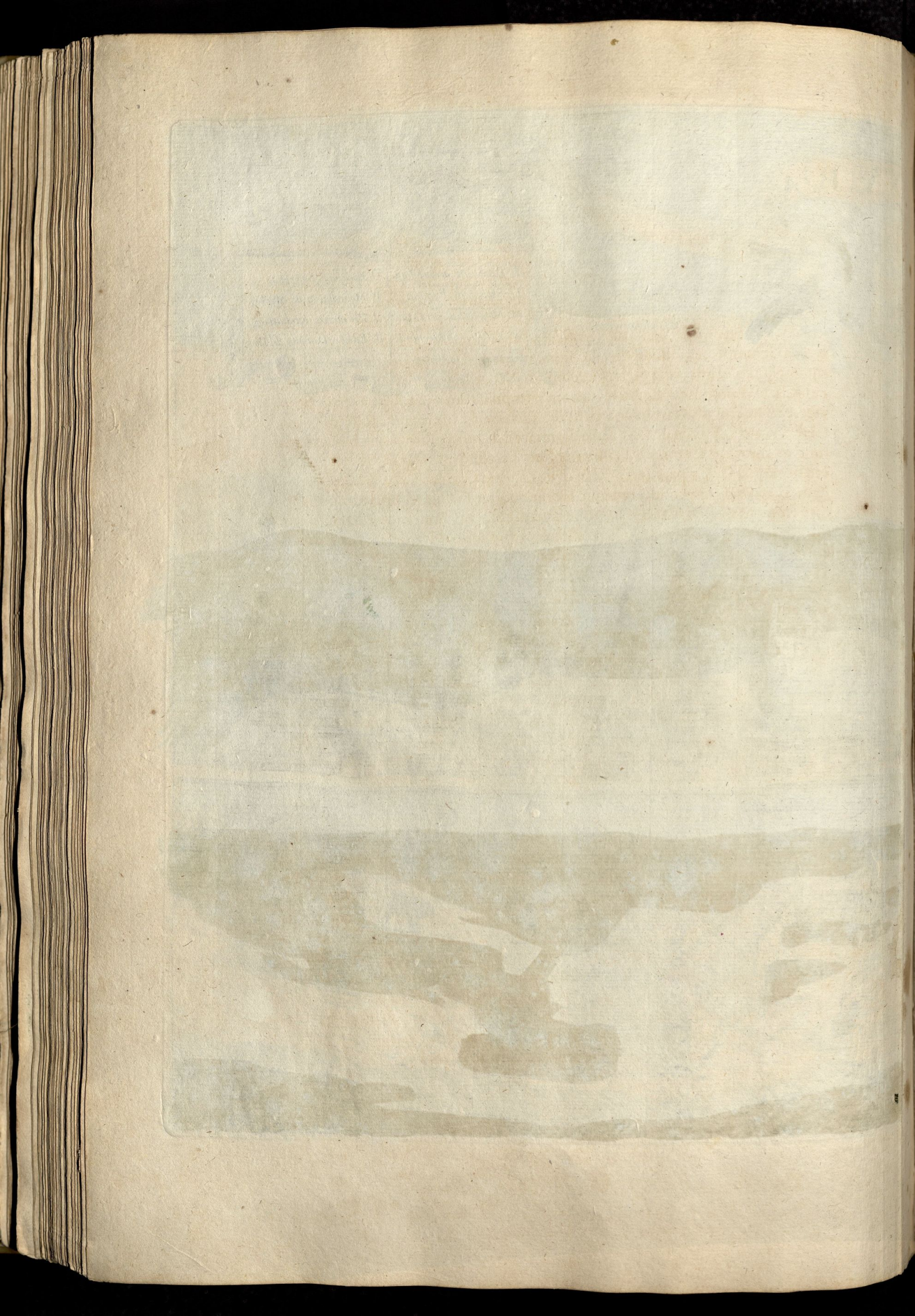
A. Ecclesia Major.
B. Ecclesia Sancti Iacobi.
C. Ecclesia Sancti Petri.
D. Castellum.

E. Ecclesia Sancti Martini.
F. Ecclesia annuum Sancti.
G. Palatium Regium.
H. Pons Magnus.

I. Palatium archiepiscopi.
L. Stabulum Regium.
M. Mons dictus Serra Morici.
N. Ecclesia S. Hieronimi.

O. Ecclesia S. Spiritus.
P. Molendinum de Martos.
Q. Vbi carnes venduntur.
R. Ecclesia S. Domini del Ubito.

FANVM S. GERMANI.

vulgò *en Laye*, arx Galliaë regia.

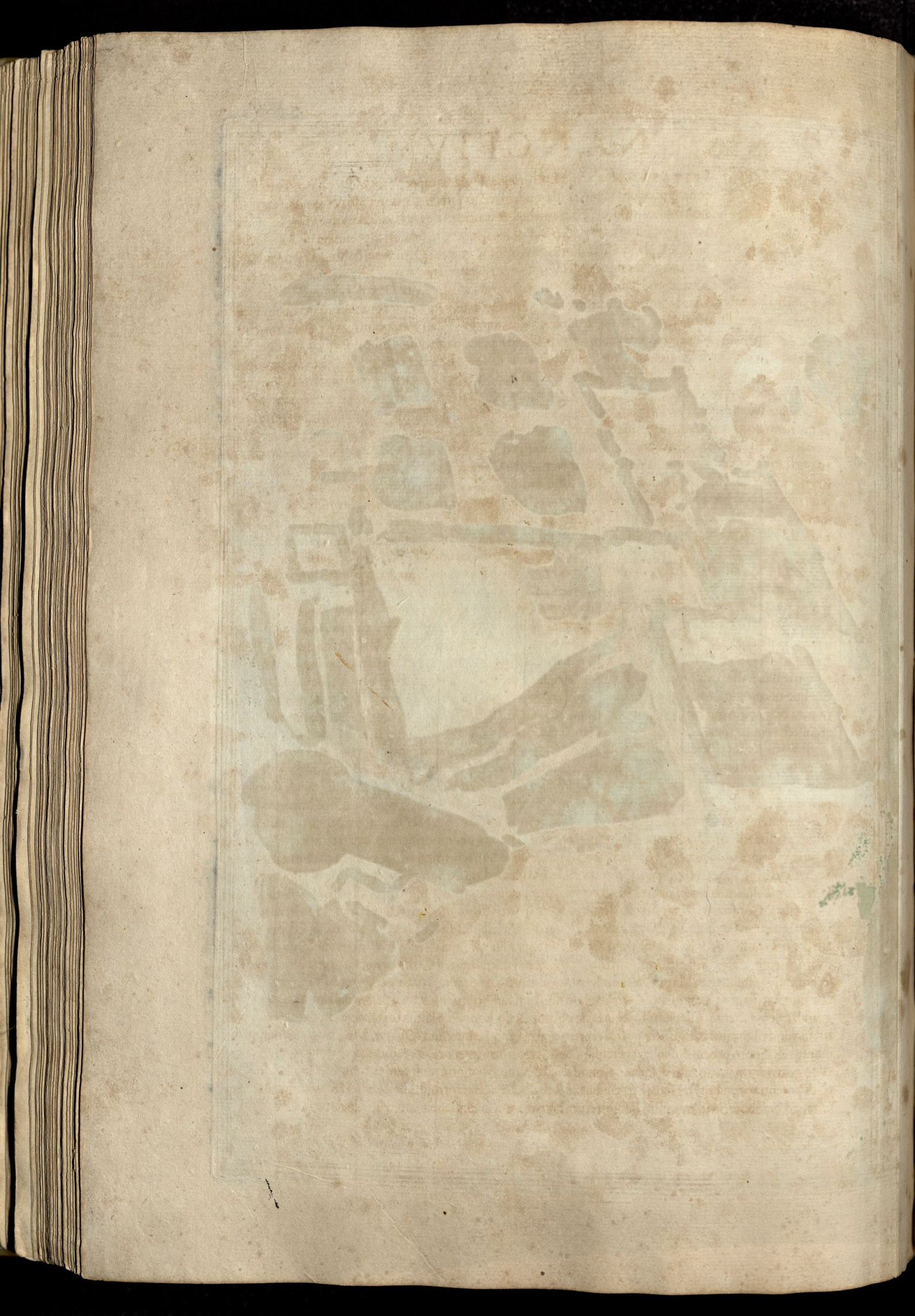

IX quidquam non in Gallijs modò, sed tota ferè Europa ipse sol secessu hoc utroque videt amœnius. Prior quidem verè arx regia, Sangermanum *en Laye* vulgò dicta, sita est non procul à Sequanæ ripa, viridantibus & umbrosis arboribus vestita. Substructiones hic visuntur admirandi operis; aræ amplissimæ, palatia magnifica ac verè regia; horti topiatio opere admirabiles; viridaria, pineta, arboribus in quincuncem dispositis, amœnissima. Quid ego de fontibus dicam & aquis salientibus? Quid de statuis artificiosissimis varijsque automatis? Inter quæ mensa est marmorea, aquam limpidissimam vndique profundens, quam phialarum ac poculorum varia genera excipiunt. Nec minùs admirabilis est Nymphæ cuiusdam Musicum organum suavi concentu pulsantis statua. Quin etiam fictas videre est luscinijs, verarum vocem hydraulico artificio quàm proximè imitantes Cetera vix cuiusquam penicillo pro dignitate describi possint. Arcis huius prima fundamenta iecit Carolus V. Galliaë rex. Sub Carolo deinde VI. in Anglorum, vti etiam magna Galliaë pars, fuit potestate: donec eam Carolus VII. à Præfecto quodam Anglo magna pecunia redemit. Hodie quoque Galliaë regum secessus est optatissimus, & ad reficiendas tam animi, quàm corporis vires per opportunus, omnibusque rebus abundantissimè instructus: in quo hodiernus Galliaë rex Ludouicus XIII. magnam pueritiæ suæ partem transegit.

FONS BELLAQVEVS.

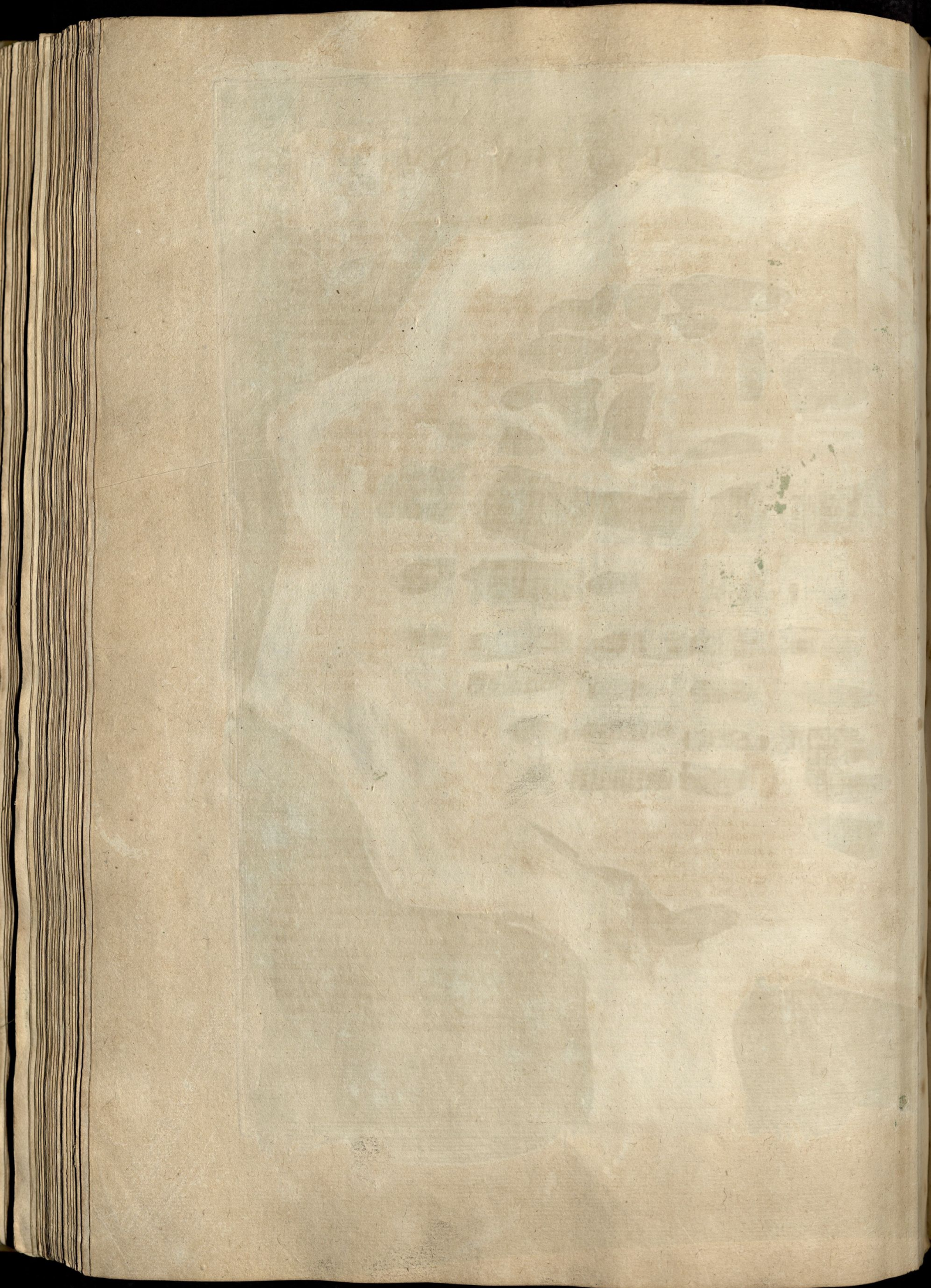
ARX hæc, vulgò *Fontaine Belleau* dicta, nomen sortita est à limpidissimæ aquæ fonte: Sed & præter hunc omnibus locis hic mira est viuarum aquarum copia. Magnifica admodum vniuersæ arcis structura est, & palatium verè regale; vt non vnus, sed multi reges commodissimè hic excipi, ac pro dignitate tractari possint. Locū hunc Ludouicus Sanctus rex in delicijs habuit, Eremum suam seu Secessum appellans. Quum ruinā minaretur Arx, Franciscus I. Rex Galliaë, conquisitis per vniuersam Europam excellentissimis architecturæ magistris, non arcem modò restaurauit, sed ex ea quoque caput omnium in Gallijs arcium fecit, adeo vt similis ei vix vsquam reperiatur. Idem munificus litterarum ac litteratorum pater, insignem hic Bibliothecam instruxit. Loci amœnitas tanta est, quanta vix cogitari possit. Hortos habet omni rariorum fructuum, florum ac herbarum genere mirum in modum exultos, ac de ambulationi aptissimos. Auarium ibi tanta amplitudine, tanta elegantia, vt spectantes in admirationem rapiat. Passim etiam antiquas Inscriptiones aliaque vetusta Romanorum monumenta videre est. Ad venationem syluæ vicinaë opportunaë sunt. Riuul, stagna & flumina vberem piscatum præbent. Aucupij quoque mira hic est facilitas, & copia. Aer liber ac salubris. Nullus denique locus in tota Gallia Principum recreationi ac delicijs commodior est, mensibus præcipuè æstiujs. Huic frequentes vicinaë sunt arces & oppida, in quibus excipi commodissimè possunt ij, qui Curiam regiam sequuntur. Henricus certè IV. superior Rex locum hunc præ ceteris amauit, ibique multorum Regum ac Principum Legatos excepit, eo præsertim tempore, quo & regem hunc & filias suas sacro Baptismo hic tingi, & Christo atque Ecclesie inseri voluit.

NANCEIUM.

IVI T A S hæc nobilissimi Lotharingæ Ducatus caput est seu Metropolis, & firmissimum propugnaculum; antiqua illa quidem, cuius tamen & magnitudo & splendor ante annos non multos ea sumpsit incrementa, ut paucis hodie tam Galliæ quam Germaniæ, (in quarum propè confinio posita est) urbibus concedat. Muniri in primis cœpit Anno M. D. LXXXVII, quo Galliâ intestinis bellis flagrante, Germaniæ quidam Principes validum exercitum alteri parti auxilio miserunt. Quum ergo metus esset ne loco tam opportuno intercepto, vniuersa inde regio vastaretur; Lotharingæ Dux, qui domicilium & olim & nunc etiam hic habet, suburbium oppido prætentum mira celeritate, vallo, propugnaculis ad arcendum hostem commodissimis distincto, inclusit, sicque è duobus velut oppidis urbem fecit peramplam: quæ tamen in duo etiamnum oppida diuiditur; quorum vnum inferius, alterum superius appellatur, ambo tamen ad propugnaculum Hossouillanum ponte coniunguntur. Propugnacula in vniuersum ambo habent maiora quindecim, excepto quod inter vtrumque oppidum est ad dictum pontem; è quibus nonnulla, ea præsertim quæ portam B. Virginis, ad læuam minoris oppidi, respiciunt, duplicata sunt, profundis omnia fossis tum ad exterior em earum crepidinem, via quadam latente ad insidias hostium excipiendas atque auertendas, cinctâ. Maius oppidum tribus patet portis, ad quarum mediam à dextra parte duæ sunt sacræ ædes, vna PP. Capuccinorum; altera portæ proximior, Societatis Iesu. Non longè à superiori porta insignis Ecclesia Primatialis Anno M. DC. IX, ædificari cœpit, tanta operis præstantia, ut excellentissimis possit adnumerari. Ad inferiorem & illi quasi oppositam partem lacus est seu stagnum S. Theobaldi vulgo dictum. Regia siue Ducum domicilium magnificentissimum in minori visitur oppido: iuxta quod horti sunt amcenissimissimi tum Hippodromus, in quo partim subdiali, partim tecto, equi ad cursum finguntur atque exercentur: & iuxta hunc in vico nouo speciosa area seu platea, in qua ludi equestres, decurfiones, hastiludia, cæteraque certamina ludicra eduntur. A reliquorum tam publicorum quam priuatorum ædificiorum, ut Armamentarij, Monetariæ officinæ, Macelli, &c. commemoratione superfedeo: quæ omnia & magnis sumptibus constructa, & commodissimis locis sunt disposita. De foris, in quibus distinctè omnes res ad vitæ usum pertinentes venales habentur; tum de fontibus, è siphonibus aquam iugiter effluentibus, quid dicam? quorum tanta est copia, ut ad usum tam ciuium quam exterorum aliunde merces aduehentium, nihil possit esse commodius. Sed nihil hanc urbem magis nobilitat, quam internecina Caroli, cognomento Audacis Burgundiæ Ducis, ad eam accepta clades. Is enim quum non Imperatori modò & imperio, sed Heluetijs quoque & Renato Lotharingæ Duci bellum fecisset, à Nouesij obsessione depulsus, cum ingenti exercitu, ut in quo centum armatorum millia fuisse perhibentur, per Burgundiam ipse profectus, multa Lotharingæ oppida, & in his Nanceium quoque occupauit: quæ tamen Renatus Dux, Caroli exercitu ad Murtam ingenti clade profligato, non multo post, & Nanceium quidem VI. Octobris, Anno M. CCCC. LXXVI. recepit. Carolus post septimanas aliquot recollectis copijs, media iam hyeme Nanceium rursus obsedit, validis Gallorum, Heluetiorum & Germanorum præfidijs firmatum. Ex his quadringenti circiter equites, singuli à tergo peditem habentes, noctu oppido egressi, & in Burgundorum castra illati, non paucis cæsis, & tormentis etiam aliquot secum abductis, sine villo fere suorum damno in oppidum redierunt. Acceptâ obsidionis famâ, Dux ipse citatis equis ad Heluetios & Confœderatos properat, trepidis rebus auxilium petens, quod tantis sustinendis viribus oppidum longè impar videretur. Carolus interea oppugnationem strenuè vrgebat, admotis propius ad S. Nicolai portam copijs. Id minime ferentes præfidiarij, ductore Ioanne à Rinach, eruptionem faciunt, & quadringentis circiter interfectis, reliquis fugatis, cum opulenta præda, in qua octingenti equi, in oppidum reuertuntur. Hac gemina clade irritatus Carolus, ipso festo S. Stephani oppidum summis viribus inuadit; sed rursus non minori quàm antea clade repellitur. Iam magnâ alimentorum inopiâ obsessi premebantur, cuius conscius Lotharingus, auxilia tantò diligentius sollicitabat. Confœderati ergo, Austriacarum scilicet ijs locis regionum Præfecti, Comes, Thierstenius, Episcopi & ciuitates Basileensis & Argentinenfis, Colmarij, Selestadiensis, & Heluetij, contractis sedecim circiter armatorum millibus, opinione celerius Ducis castra aggrediuntur; qui directis in viam quâ hosti veniendum erat, tormentis, nullo negotio impetum eius excepturum se sperabat. Sed Germani milites apertâ per condensam sepem viâ, è transuerso in Burgundos nondum benè instructos incurrerunt, statimque tota castra terroris & fugæ impleuerunt, in qua plures quàm in prælio perierunt, Lotharingo ante multam noctem nullum fugientes persequendi finem faciente. Carolus alij equi lapsu obtritus, alij (quod verisimilius) lanceâ ex equo deiectum, & tribus vulneribus, quæ in cadauere postea reperto apparuerunt, confossum scribunt. Mors eius diu latuit, ut qui ignotus ab ignoto procul dubio erat percussus. Sed & repertum inter occisos cadauer ægrè agnosci potuit, toto vultu gelu mirum in modum deformato, quod deinde Nanceij honorificè est tumulatum. Ita Carolus quidem, cuius potentia omnibus Regibus, Principibus ac Rebus publicis erat formidabilis, audacia & ambitio plusquam nota, ad Nanceium vitam amisit, insigni rerum humanarum inconstantiæ ac ludibrii documento.

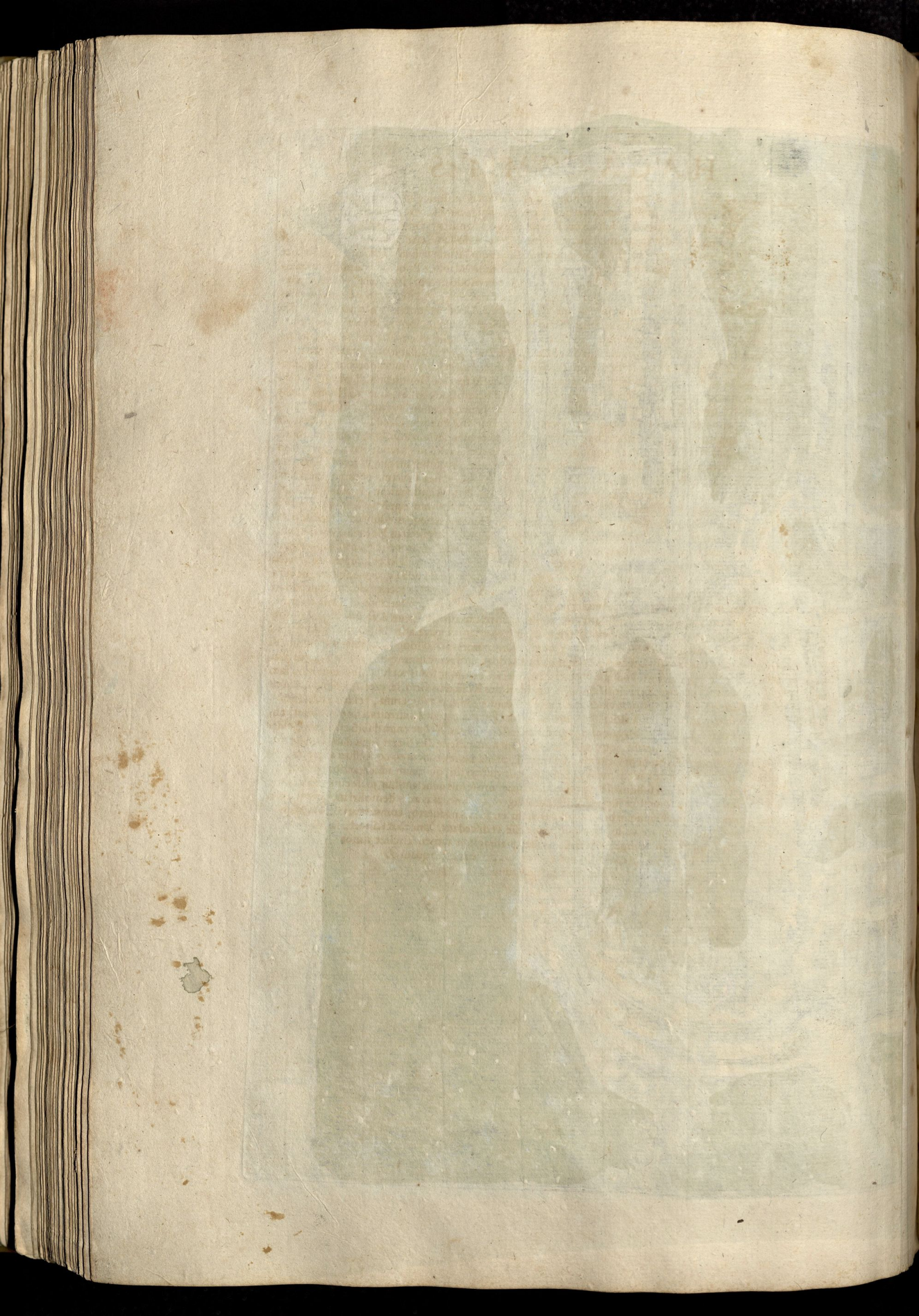
BARRODVCVM

vulgo *Bar le Duc.*

Vo hodie sunt Barri nomine in Gallijs insignia oppida, quorum vnum Burgundiz, alterum Lotharingiz accensetur. Illud quidem vulgo *Bar sur Seine*, id est, Barrum ad Sequanam; hoc vero *Bar le Duc* seu Barrum Ducis appellatur. Vtrumque Ducatus gaudet titulo; vtrumque etiam Arcem habet, Ducis habitationi conuenientem. Cuius effigies hac tabula representatur, Barrum Ducis est, Lotharingiz Ducatui annexum. Quemadmodum autem primogenitus Lotharingiz Ducis filius, quam diu cœlebs vixerit, Marchionis Mussipontani titulo vtitur; ita postquam vxorem duxerit, Barri Dux appellatur. Ad oppidum ipsum quod attinet, in multa velut membra sparsum, eorundem coagmentatione in vnum corpus coalescit. Diuiditur enim in Superiorem, Inferiorem, Nouam ciuitatem, & Arcem, omisiss suburbij, quæ ipsa quoque ampla sunt. In his sacra zedes præcipuæ sunt Prioratus & Parochia B. Mariæ Virginis, Cetera singulari artificio exstructa templa ex ipsa tabella conspici possunt. Arx tam amplitudine quam structuræ elegantia paucis cedit. Collegium hic est seu Camera Rationariorum, ad quod vniuersi Ducatus reditus & vectigalia referuntur. Quo tempore Carolus Lotharingus sacri fœderis Dux, bellum contra Henricum IV. Franciæ & Nauarræ regem, non ita pridem defunctum, gerebat, parum ab fuit, quin vrbs hæc in Gallorum vicerit potestatem, superiore ciuitatis parte Aumontij militum Tribunum ductu iam occupatâ; sed ciuium virtute ac Germanorum militum aduentu mox receptâ.

Ceterum, vt de ipso Ducatu ac Principibus etiam aliquid addamus, illum Symphorianus Champier Gallicus auctor sic describit: Bar, inquit, prouincia est Austrasiæ, seu Franciæ Orientalis, Comitatus olim, nunc Ducatus, valde fertilis, ac multis à Natuta bonis dotatus: cuius limites sunt; ab vna parte Campania; ab altera Lotharingiz Ducatus; quæ Belgium spectat, Ardenna sylua & ager Luxemburgensis. Prouinciam hanc diuersi Principes, virtute ac rerum gestarum magnitudine præclari tenuere: quorum catalogum breuiter ex eodem Symphoriano annectere, non abs re forte fuerit. Theobaldus Barri Comes, qui armenenam Comitissam Luxemburgensem in matrimonio habuit, vixit Anno M. cc. mortuus, vt puratur, circa annum M. cc. XIII. Ei Henricus tam in Luxemburgico quam Barrensi successit Comitatu. Huic successus est Theobaldus, Anno circiter M. cc. XLII. vixitque vsque ad annum M. cc. LXX. Theobaldo surrogatus est Henricus, eius nepos, Eduardi filius; qui bellum Franciæ regno inferens, & à Philippo rege captus pro lytro seu redemptione sua ciuitatem & arcem Barrensem quæ sui iuris ante fuerant, clientelaris beneficij seu feudi nomine à Franciæ regibus accipere coactus est. Idem constitutis rebus domesticis, datisque Eduardo filio tutoribus, ad bellum contra infideles gerendum profectus, in Cypro diem extremum clausit. Eduardus parte defuncto, Barrensis Comitatus dominum adeptus est, ducta in vxorem Maria Burgundiæ Ducis filia: è qua Henricum filium suscepit, Henricus defuncti patris hæres, coniugem sibi adsciuit Irlandam Flandriæ Comitissæ filiam, quæ duos ei peperit filios, Eduardum & Robertum. Moritur anno M. ccc. XLV. Eduardus natu maior vxorem habuit filiam regis Nauarræ. Mortuus sine liberis in bello contra Anglos, Robertum fratrem heredem reliquit. Robertus Anno M. CCC. LX. matrimonio sibi iunxit Mariam, Franciæ regis filiam, per quem Comitatus ille ad Ducatus dignitatem est euectus, multorum liberorum ex ea pater, sex filiorum scilicet, & quatuor filiarum. Ex illis Henricus primogenitus antea patrem mortuus est. Secundo genitus Eduardus patri successit Anno M. cccc. x. in proelio ad Agnicourtium contra Angelos occisus, quum sex annos Comitatum administrasset. Reliqui tres eius fratres diuersis itidem prælijs occubuerunt. Quibus omnibus extinctis; Ducatus cessit Ludouico, tunc temporis Cabillonensi, postea Verdunensi Episcopo, ac demum S. R. E. Cardinali. Roberti maior natu filia nupta fuit Ioanni Regi Arragoniæ: secunda Duci Montium; tertia Marchioni Monferratensi; quarta Comiti S. Pauli, Eduardus diem obiit Anno M. CCCC. XVI. Ei, vt diximus successit Cardinalis Ludouicus, qui spe suscipiendæ prolis destitutus Renatum Ludouici Andegauenfis Siciliæ regis filium adoptauit, Anno M. CCCC. XIIX. vtque contentiones quæ hæcenus inter Lotharingiz & Barri Ducis fuerant, sopiret, in matrimonium ipsi dari curauit Isabellam Lotharingicam, filiam Ducis Caroli II. Anno M. CCCC. XXI. ex qua ille quatuor liberos suscepit, Ludouicum, Ioannem, Iolandam, & Margaritam. Princeps hic captus fuit in pugna ad Bullenouillam, Anno M. CCCC. XXXII. & Philippo Burgundiæ Duci traditus: a quo persoluto prius graui lytro, & filia sua natu maxima Antonij Valdemontij Comitis filio in matrimonium tradita, libertati simul & Ducatui est restitutus. Margaritam vero eius filiam Henricus Angliæ rex Anno M. cccc. XLIV. vxorem duxit. Renato Ioannes Andegauenfis successit. Vxorem habuit è Borboniorum stirpe, mortuus Barcinone Anno M. cccc. LXX. relicto hærede filio Nicolao. Quo Anno M. cccc. LXX. III. calibe mortuo, Lotharingiz Ducatus alizque ei annexæ ditiones ad Iolandam Renati Andegauenfis filiam, Comitis Valdimontij vxorem deuolutæ sunt, causâ matris Isabellæ quæ filia fuit Caroli Ducis, Anno M. cccc. LXXX. supradictus rex Renatus Aquis in Prouincia extremum diem clausit, relicta filia Iolanda, quæ titulo Regiæ Siciliæ, & Ducissæ Barrensis vsa, Barri humanis rebus exempta est, Anno M. CCCC. LXXX. superstitite filio Renato II. qui ibidem corporis exuuias deposuit Anno M. D. VII. die X. Decembris Renato successit Antonius filius, qui vxorem habuit è Borboniorum stirpe patri cognominem: vita functus Anno M. D. XII. Hic filium habuit Franciscum: qui coniugio sibi sociata Christiana Danorum regis filia, Anno M. D. XLVI. vitam cum morte commutauit. Post hunc Carolus III. Francisci filius, vtrumque Ducatum Lotharingicum & Barrensem summa cum laude administravit: titulum vero Barrensis Ducatus, ea quam supra diximus consuetudine Henricus eius filius, Catharinæ Borboniæ, Henrici IV. Galliæ regis fororis maritus, vsurpauit: quem vnâ cum Serenissima familia Deus Ecclesiæ & Reipublicæ incolumem diu conferuet.

HAGA-COMITIS.

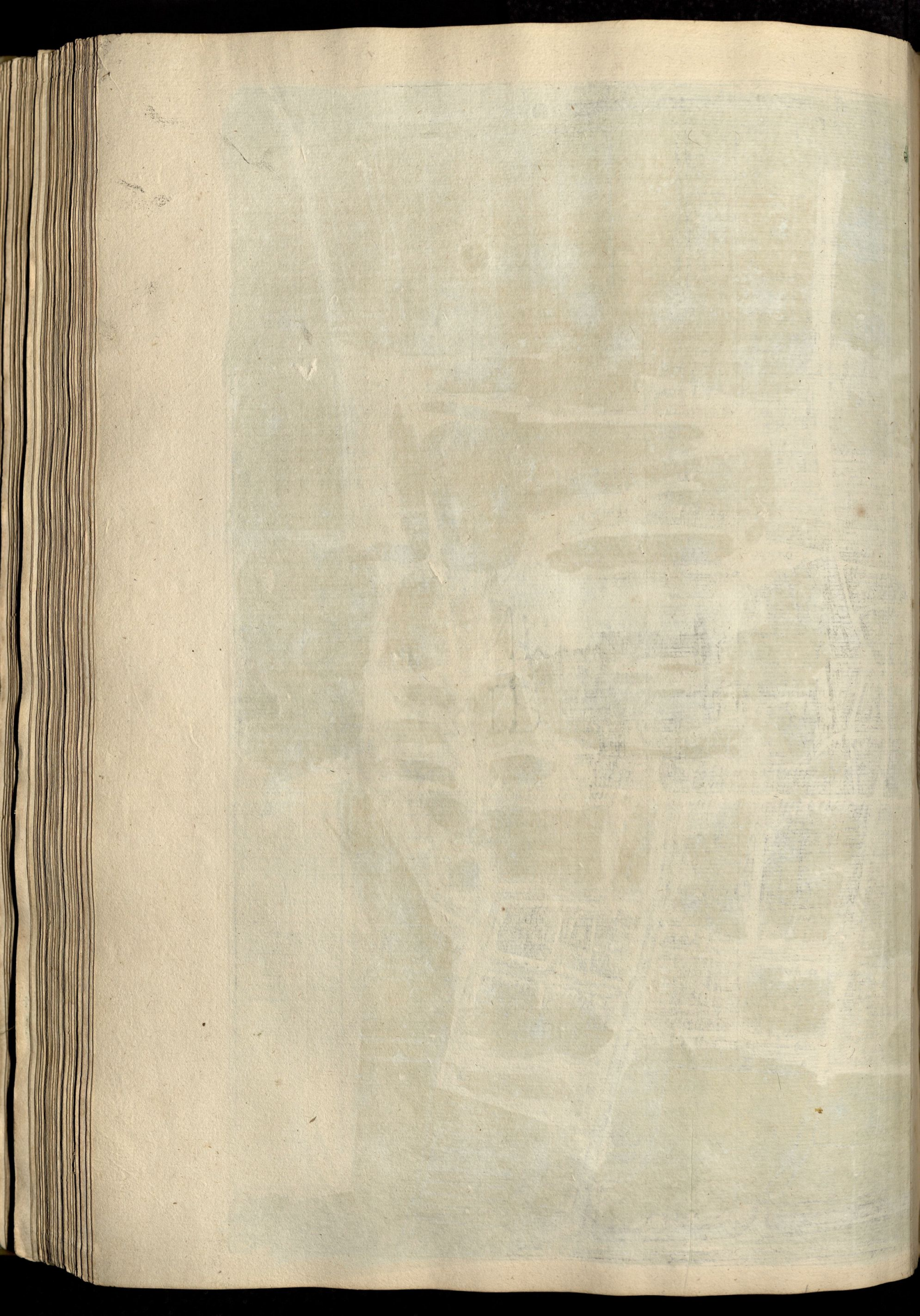

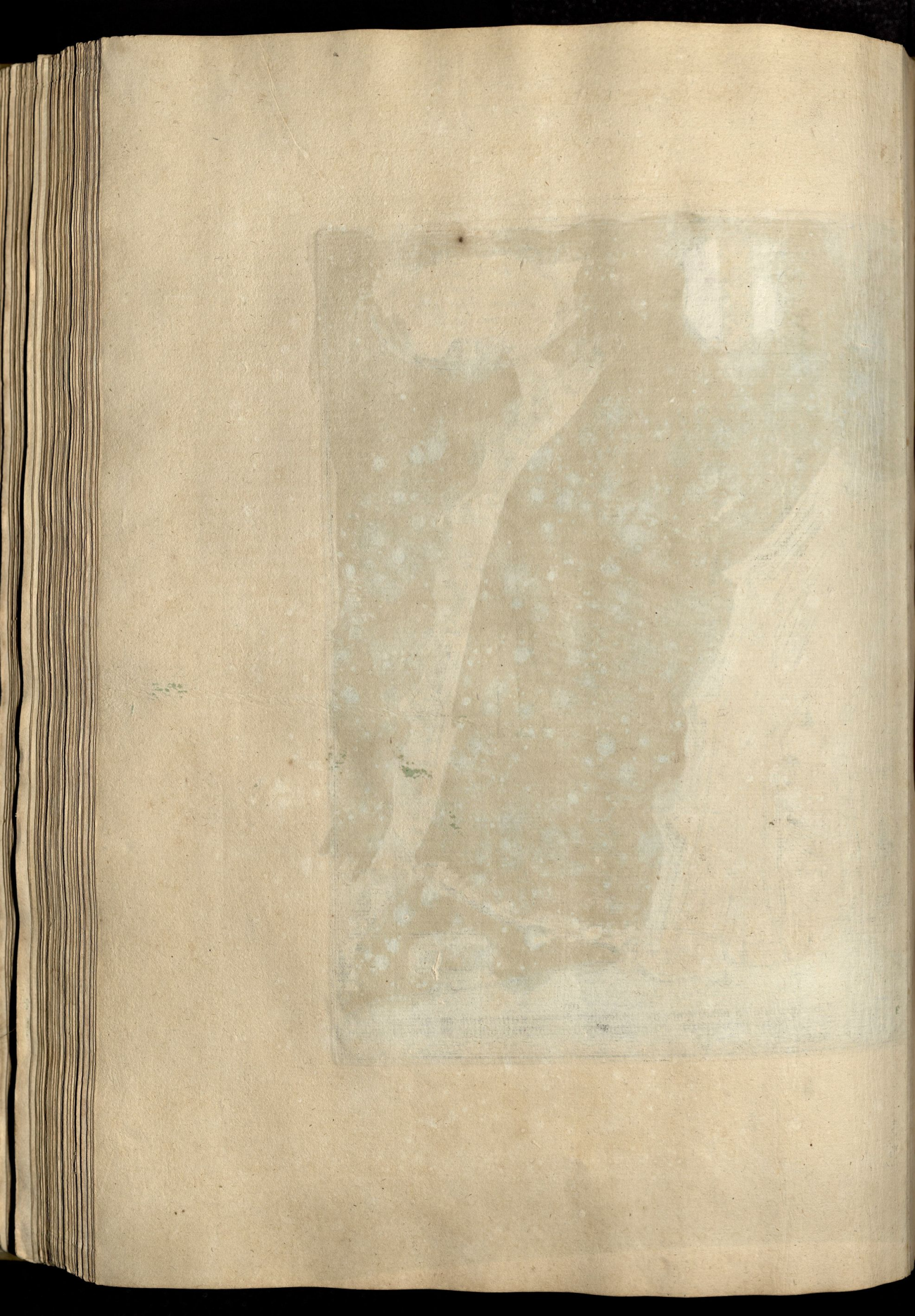
QUAMVIS municipium hoc muris cinctum non sit, nec inter Hollandiæ vrbes numeretur; omnibus tamen rebus quæ urbem, vel faciunt vel exornant, paucis cedit, multas vero antecellit. Et vno quidem omnes, quod vniuersæ prouinciæ Consilij ac supremo Dicasterio domicilium præbet. Hic olim Hollandiæ ac Selandiæ Comites Regiam habuere; huc subditi tamquam ad summum Iustitiæ tribunal confugerunt. Et loci quidem genium contemplanti, minus mirum videbitur Principes olim hic domicilium sibi potissimum delegisse, vt quo non modo in tota Hollandia, sed etiam vbi-cumque alibi vix quidquam amœnius inueniri possit. Situs hic pagus est quasi medius inter duas amplissimas ciuitates, Lugdunum ac Delphos, itinere tamen non nihil ad Septentriones deflexo, & ab hac quam ab illa propius distans. Qua Septentriones spectat, ab Oceano mille circiter passus abest, vbi Scheuringa piscatorum pagus; vnde recentes quotidie pisces Hagam comportantur. Circa id litus incredibilis cuniculorum vis in arenarijs collibus quos *Duyne* vocant, stabulatur, gratæ mensarum deliriæ-Comitum Palatium satis amplum est, muro & fossis inclusum: Guiljelmi Comitis, qui etiam Romanorum Rex fuit, opus. In eo præ cæteris conclauibus, admirationi est vnum spaciosissimum nullis innixum columnis, sed trabibus non valde crassis contignatum. Ligna ex quibus ædificium hoc constat, aiunt ex Hibernia vsq; allata; in quibus nullæ arenarum telæ videntur, nulla caries, occulta Naturæ, vi, animaduertitur. Libri hic & merces omnis generis vnum expositiæ cernuntur. Septentrionalis palatij latus stagnum claudit seu viuarium (ita enim etiam vulgo appellatur) cui quam late se protendit, colliculus leniter decliuus imminet, vmbrosus arboribus; confitus; sub quibus æstiuo tempore amœnissima est deambulatio, etiam sessio, paratis in cum vnum passim sedilibus Tergo colliculi imposita est longa magnificarum ædium serie, in quibus magnates fere & Senatores habitant. Porta Occidenti obuersa exeuntibus ad dextram vetus, sed magnifica structura occurrit, cum turri noua superimposita: Mauritij Nassouij iam domicilium. Egressis inde & ad Aquilonarem plagam deflectentibus vbi arcem quandam lapideis stratum, & ad eius frontem locum maleficorum supplicij destinatum præterieris via lata sese offert, tiliis virimque constra, vtroque late ædificij referto, arcus in modum ad Orientale palatij latus, vbi viridaria sunt sagittariorum ac iaculatorum exercitijs destinata, se reflectens: Hoc arboretum nemusculo prætentum est, quod Orientem versus, qua Lugdunum itur, ad mille & quingentos circiter passus in longitudinem patet. In eo quercus, fagi, alni: tum herbæ variæ, & ad medicinam expetitæ. Flores insuper tam aspectu quam odore iucundi, vt liliū conuallium, sigillum Salomonis, anemone, euphrasia; quæque alia magna cura plantantur, hic sponte Naturæ proueniunt: vt ad voluptatem à Natura ipsa factus hic locus videatur. Hinc, æstiuo præsertim tempore non interdium modo, sed etiam noctu frequentes ibi videas deambulantiū, pæne dixerim, greges in quibus etiam Magnates ac Consiliarij, qui publicarum rerum cura animum defatigatum hic recreant. Pagus ipse ædificiorum frequentia mediocres vrbes æquat, ambitu etiam vincit. Latitudinem eius ab Austro ad Septentrionalis finem lateris semihoræ spacio vix emetiatis: Nec minori spacio longitudo patet Templum ibi perelegans, iuxta que Curia & forū. Aedes pleræque omnes nequaquam rusticanum quid præferunt; intus præcipuè urbana munditiæ politæ Horti vndique & prata circumiecta. Vtrum utilis foret huius loci munitio, iam olim inter Ordines disceptatum. Superiori sæculo, quum Martinus Rossemus Geldrici exercitus dux pagum hunc diripuisset, Magnates plerique ac ditiores ciues, qua cuique commodum erat aufugerunt, relictis hostium libidini fortunis. Cladem hanc quibusdam loci, hostium incursionem semper patenti infirmitati imputantibus, alij hoc ipsum magnæ regionis parti & ipsi quoque pago salutis fuisse dicebant. Neque enim dubium esse, quin Geldri locum vel munitum aggressuri fuerint: quo capto (id quod tum non difficile illis fuerat) quis dubitet, quin magno imposito præsidio, agrum omnem vicinum deprædati, predamque omnem eo congesturi atque ita belli sedem fixuri fuerint? His forte eadem mens ac sententia quæ rustico illi, qui quum aduentantibus militibus, è prædio suo sese alio intutum subduxisset, post exactum triduum seruis nunciatis, male cum ipsius fortunis agit, quod milites omnia domestica suppellectilia infringere, ac pæne ipsas ædes demoliri inciperent, lato animo nuncium accipiens. Eia inquit bene nunciatis. Iam enim animaduerto, commorari illos tantum apud nos, non habitare velle; iamque prope esse vt discedant. Innuebat scilicet, satius esse semel quam semper expilari. Ante quadraginta tamen circiter annos Haga muniti cœperat. Sed conatus hic postea nescio quam ob causam fuit intermissus.

HAGAE
COMITIS
celeberrimi totius EV.
ROPÆ maritimi
typus.

- Namen der vornehmster
Platz in der Stadt
Hagae.
1. Platz von St. Janskerk
 2. Den Luchter van de
van der Waerkerk
 3. De Kerk
 4. De Kerk
 5. De Kerk
 6. De Kerk
 7. De Kerk
 8. De Kerk
 9. De Kerk
 10. De Kerk
 11. De Kerk
 12. De Kerk
 13. De Kerk
 14. De Kerk
 15. De Kerk
 16. De Kerk
 17. De Kerk
 18. De Kerk

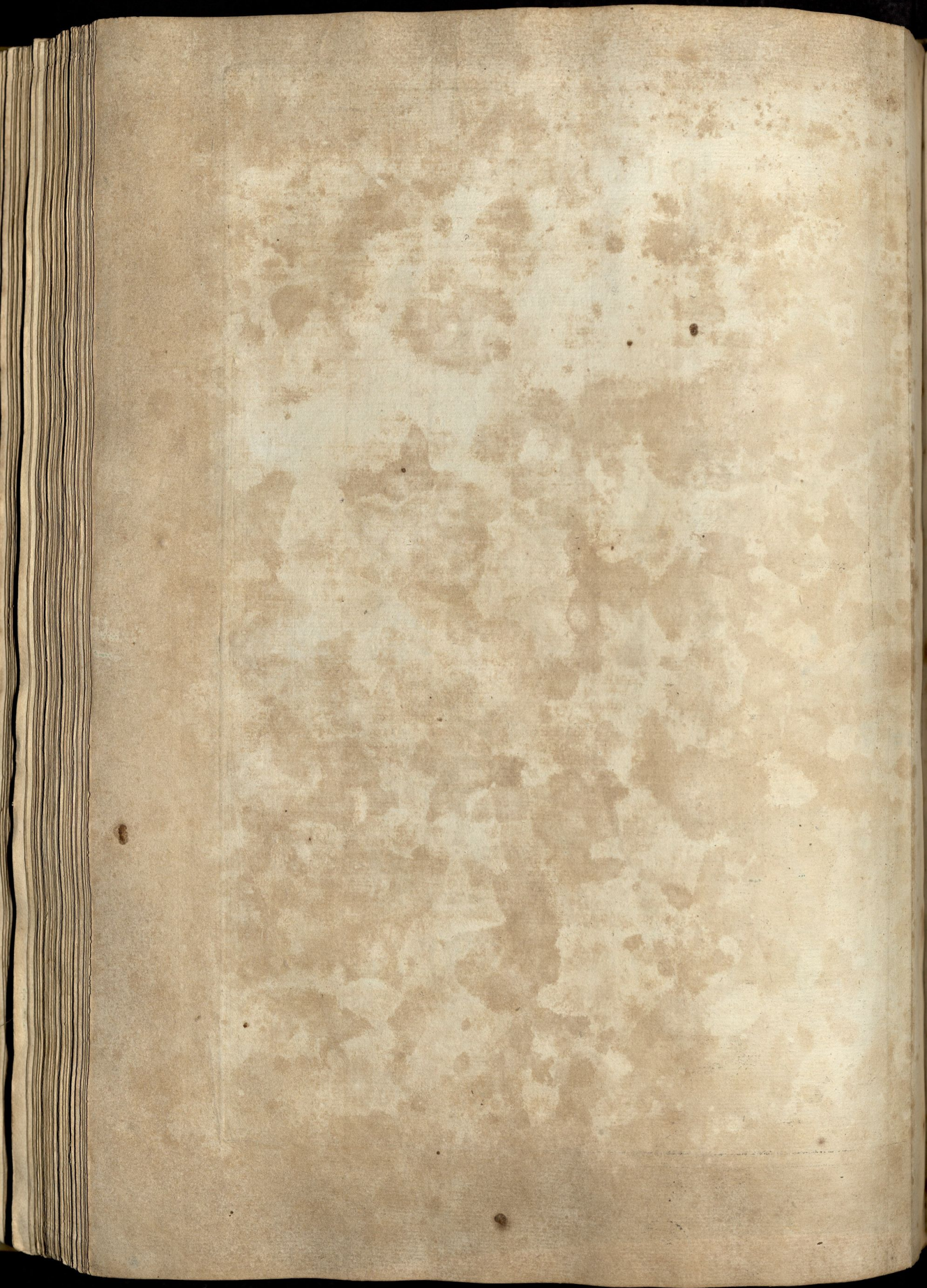
OSTENDA.

OSTENDA oppidum est Flandriæ maritimum, tribus milliabus Neoporto, & quatuor horarum itinere Brugis distans. Pagus primum fuit, piscatoribus habitatus, sed initio belli civilis per quadraginta ferè annos in Belgio gesti, ab Ordinibus, loci sequitis opportunitatem, leibus primùm, è palis scilicet & longurijs, deinde firmis operibus & vallo muniti caput, Fluvio alluitur, Ipperlea nomine: qui vbi in mare exit, sinum facit & portum recipiendis nauibus idoneum. Oppidum ipsum satis amplum est, quippe cuius mania vix horæ spacio circuiui possunt. Incolis tam frequens olim fuit, vt ad tria ciuium millia numerarentur: qui quum primùm obsideri coepit oppidum, ad ducentos circiter & quinquaginta erant redacti, sæpè à multis frustra tentatum est: & ab Alexandro Farnesio Duce Parmensi (cuius tamen virtuti & singulari felicitati penè omnia procliuia fuerunt) & à Lamotta Greuelingæ Præfecto: quorum hic quum veterem iam ciuitatem occupasset (quæ pars est oppidi, litore proxima) inde rursus non sine suorum strage est eiectus. Sed postea quum Serenissimus Archidux Albertus Cæsarum primùm Gallis, deinde Hultam Batavis eripuisse, mirum in modum munitiones eius creuerunt. Nam duplici vallo & duplici fossa vndique tum munitum erat, ea altitudine & profunditate, vt non facile superari possint, si vel à mediocri propugnatorum numero defendantur. Quà mare spectat, nudantibus se aestu recedente arenis, aditum habet faciliorem, eoque infirmius ibi aliquantò est: sed paucarum horarum id periculum est, & idem, aestu rursus, vt statis horis semper fieri amat, oppugnantibus maximè formidabile. Portus ad occidentem astitium se porrigit, non altus quidem ille, aut magnæ classis capax, tutus tamen. Præter hunc fluctus marini in terram irumpentes canalem oblongum fecerunt, à forma Faucium (*Guele* vulgò) appellatum, vltra viginti passus latum, & profunditate vel magnorum nauigiorum patientem: per quem ceu perennem fluium naues ad extremum vsq; obsidionis exire atque ingredi solebant. Portus hic vniuersis tantò opportunior est, quantò breuior inde in Selandicis insulas. Bataviam, Galliam & Angliam est traiectus. Hunc cum oppido Ordines Belgij Anglorum Regina, vnà cum n Flissinga, Briela, & Seburgo seu Rameken arce, hypotheca nomine olim tradiderant; eaque semper è suis Præfectum cõ misit cum valido Anglorum & Belgarum præsidio: quod postea, Flandria ad obedientiam Regis reuerfa, vicina omnia longè lateque infestis excursionibus assidue vexauit, & immania tributa non pagis modò & villis, sed oppidis quoque nonnullis extorsit. Quocirca Flandri sæpè multis precibus apud Archiducem institerunt, vt spinam hanc è pede Flandrici Leonis euelleret, promissa ad obsidionem magna vi pecuniarum. Primò ergo multa castella oppido circumposita, inque eis, ad cohibendas oppidanorum excursiones magna præsidia collocata sunt: quorum sustentationem nonnulli nonagies millenis aureis in singulos menses constituisse aiunt. Sed quum ne sic quidem Flandriam satis tutam esse animaduersum esset ex ea expeditione, & quod hanc sequutum est, cruento prælio ad Neoportum commissò (neque enim in Flandriam Mauritium, nisi Ostendam habuisset, vnquam tum descensurum fuisse credibile est, in qua, si quid aduersi accideret, spes ei omnis erat) Archidux habito cum suis consilio, summis id oppidum viribus oppugnare decreuit. Sic ergo obsidionis initium die xxv. Iulij, Anno M. DCI. factum & primis ferè diebus veteris portus vsus obsessis penè inutilis fuit redditus: sed illi continuis laboribus & nouum sibi portum aperuerunt, & aggerum perforatione obsidentes summoerunt. Ad huius obsidionis famam Angla & Ordines Belgij Confoederati præsidium ad eum auxere numerum, vt iusti exercitus speciem haberet (ad octo millia fuisse dicuntur) tum omnia ad obsidionem tolerandam necessaria, præter magnam vim comæatuum, tormenta, currus, ligones, palos, marras, secures, malleolos, quæq; alia sunt instrumenta militaria, nec non infinitam quasi variæ materiæ, lignæ præsertim, vim cõ comportari iusserunt. Qua inde alacritate, qua pertinacia verimq; pugnatum sit, commemorare hoc loco nihil attinet, quum ea omnia in historijs fusè descripta extent. Illud certe omnes fatentur, nullo tempore, nullo loco, quamdiu bellum hoc in Belgio durauit, vel plures machinas ad oppugnandum ac defendendum excogitatas, vel plus laboris in extruendis munitionibus, & tam agendis quàm subruendis cuniculis insumptum; vel plus nitrati pulueris in displodendis vtrimque tormentis perditum; vel plus denique humani sanguinis effusum. Quum initio lentè procederet oppugnatio, Ambrosius Spinola tandem castris Præfectus, aliâ oppugnandi rationem instituit, quæ tamen & ipsa, ob summam obsessorum alacritatem ac pertinaciam, adeo erat difficilis, vt pedetentim quasi summoerere eos, & coarctare oportuerit, donec tandem xx. Septembris, Anno M. DCIV. post integrum scilicet & cõ amplius triennium, quod restabat oppidi (faciem namque vrbs penè omnem amiserat) deditum fuit, & paullatim deinde restauratum.

OSTENDA

DILLENBERGA.

VLTRA Lonam fluvium regiuncula quædam, Nassouici Comitatus pars, præcellis vndiquaque montibus aspera, iacet, à Dilla fluiolo nomen sortita. Ex vna Hercyniæ sylvæ parte, quam *VVestervald* nostrates vocant, & Comitatu *VVesterbùrgensi* includitur; ex altera Ducatum *Bergensem*, Diocesim *Coloniensem*, Comitatum *VVirgestanensem*, & *Hassia Principatum*, qui ad Lonam dicitur, habet finiuimos. Duobus irrigatur fluijs, *Dilla*, quam diximus, & *Sigena*. A *Dilla* præterfluenta arx *Dillenbergæ*, vti & tota vallis, quam amnis hic percurrit, nomen habet. Et arcis quidem structura aspectu magnifica satis est, opere firma & vsu atque ædificiorum distinctione percomoda, muro, vallo, & fossis egregie munita. Monti, vel colli potius insidet, qui aërta à subiecto pagò parte cum planitie ferè æquat. Amnis quum alijs piscibus, tum truttis oprimis abundat, vt & cæteri riu, quibus Comitatus ille totus irrigatur: vt nonnulli *Nassouia* etymon, Teutonicà originatione, ab humido agro deriuent. Est hæc *Nassouia* Comitum præcipua sedes & domiciliu: quorum stirps hodie in plures velut ramos diducta est: Singulæ verò familiæ à præcipuis suis oppidis (seu arcibus nomen habent: quæ quidem sunt, *VVissbada* & *Idistænum*, *VVeilbùrgum*, *Sarbrugga*, & quam diximus, *Dillenbergæ*. Comites hi, ac præcipuè *Dillenbergenses*, quum olim, tum nostro tempore militari laude & rerum gestarum gloria excelluerunt, magnas etiam dignitates gesserunt, & præter hoc suam patrimoniu, amplissimas in *Gallijs*, *Burgundia* & *Belgio* possessiones tenuerunt, & partim etiam nū tenent, atq; etiam *florentissimorum* per *Germaniam* atq; etiam *Galliam* Principum affinitatibus innexi sunt, inprimis celebris est memoria *Gulielmi*, *Arausionensis* Principis, qui post obitum *Caroli V*, laudatissimi Imperatoris, à quo valde amatus & ad magnos honores euectus fuit, ciuili bello quod sub filio istius *Philippo IV*, incruduit, innexus, non exiguam *Belgi* partem, *Hollandiam* inprimis & *Selandiam* ab *Hispanorum* imperio auulsi: cuius filius *Mauritius*, ab *Electore Saxonie* *Mauritio* aũo materno, nomen sortitus, inter clarissimos belli duces nomen obtinuit, & obtinebit. Cæterum sub ipsa arce in oppido seu valle templum est eleganter exstructum, in quo Comitum visuntur sepultura. Versus Austrum sub arce horti sunt perampli & amoenissimi, multis topiarijs operibus distincti, varijs herbarum & florum generibus, & roletis ornati, tum pomorum omnis generis feraces.

SIGENA.

SIGENA vetus est eiusdem Comitatus oppidum, à præterlabente fluuio *Siga* nomen sortita, qui hic lapideo ponte iungitur. Esti vero fluuii huius apud antiquos rerum scriptores nulla fit mentio, *Philippus Cluuerius* tamen & *Petrus Bertius* rerum *Germanicarum* indagatores solertissimi, volunt, oppidum quod hodie est à *Ptolemæo* sub nomine *Sege dunt* expressum. Parum quidem amplum est, colli quæ fluium spectat leniter decliui impositum. Muro vndiq; & muris includitur, est contra magnam vim parum firmis, opere tamen contra subitaneas insidias munitis. Templis & ædificijs mediocriter ornatur. In collis fastigio Orientem versus arx iacet, Comitum vsibus destinata. Tanta vero est loci commoditas, vt *Schola illustris* vnà cum *typographia*, propter sæuientem pestem *Herbornâ* hoc translata sint: quæ tamen postea ad pristinum redierunt locum. Vicini montes ferri scatent venis, vnde magis ad ciues & accolâs redit questus. Deliciæ quidem exoticæ hic raræ sunt, ager tamen quæ ad vitam necessaria sunt suppeditat. Anno 1626. *Ioannes Nassouia* Comes *Martis* scholam hic operuit, in qua *Nobilis* iuuentus tam pedestris quam equestris militia, aliarumq; bonarum exercitijs imbueretur. Ex hoc oppido oriundus fuit excellens ille *Astronomus* & *Geometra* *Tillemannus Stella*, vulgò *der Stols*, qui anno 1529. anno ætatis 64. die 13. *Februarij* *VVirtebergæ* diem obiit. In oppidi *Curia* visenda est artificiosa admodum pictura, qua *Monachus* quidam historiam *Passionis* *Dominicæ* in grandi tabula pluribus tabulis seu actibus distincta, anno 1515. ita depinxit, vt omnibus qui picturæ artificium amant & intelligent, admirationi esse possit.

DILLENBURGVN NASSO
VIAE COMITVM ARX
ET NATALE SOLVM

DILLENBURG

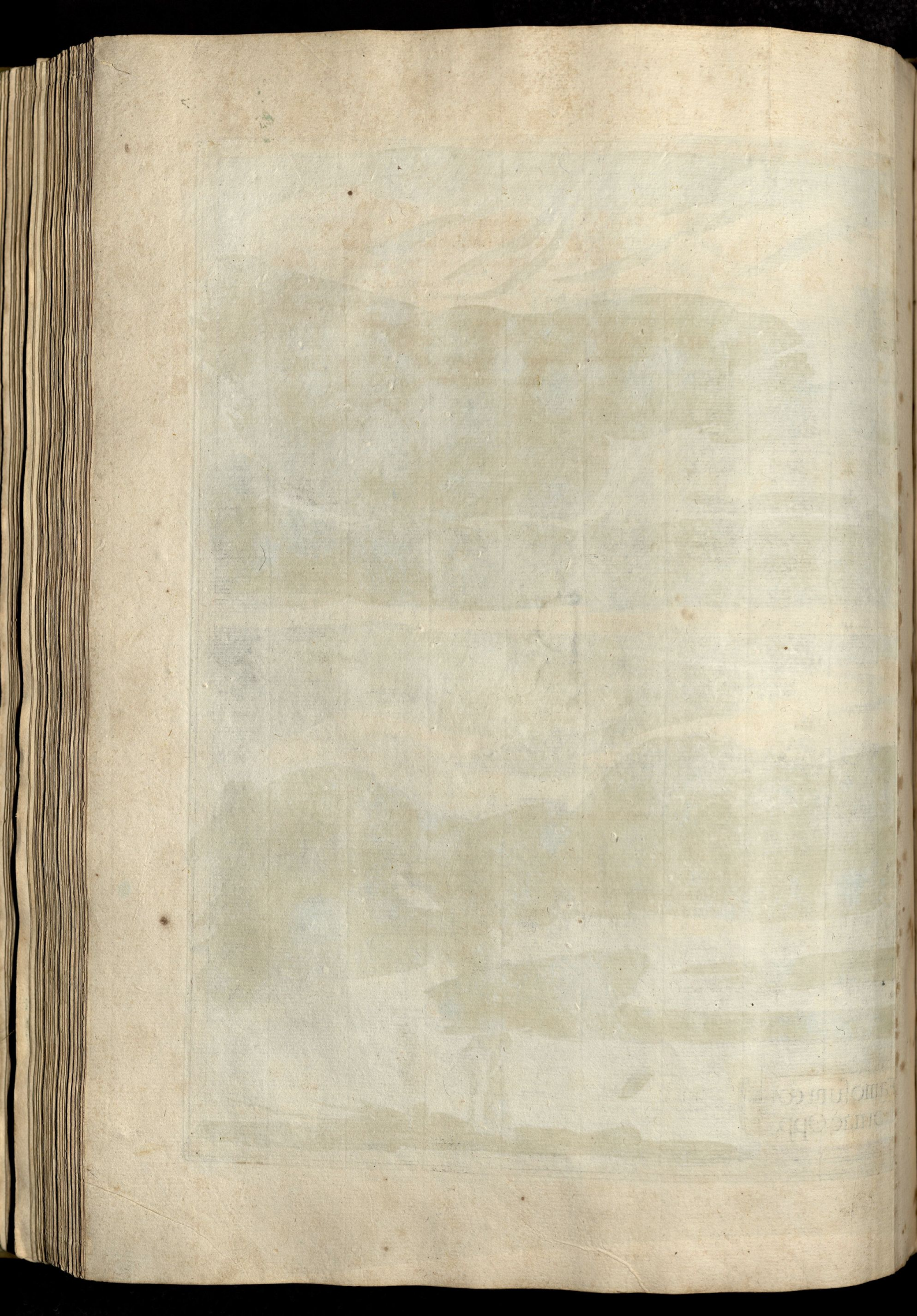
SEGEN.

SEGENA FAMOSUM CO
MITAT. NASSOVIAE OPP.

SEGENA

FLV.

B V D I N G A.

HERCYNIA in Germania syluæ etiam apud vetustos Scriptores crebra & celebris est mentio; cuius longitudinem sexaginta, latitudinem nouem dierum iter velexpedito patere, & Cæsar & alij testantur. Olim certe pæne totam Germaniam occupauit: eamque caussam esse verisimile est, quod olim Germania pro aspera, syluestri & quasi inculta ac deserta regione sit habita, occurrentibus vbique vastæ huius syluæ solitudinibus: cuius hodie pauca supersunt reliquæ, eaque habitationibus, pagis, oppidis & Monasterijs mirum in modum referræ, densissimis syluis ac memoribus in agros tam pascuos quam frugum omnis generis feraces, pomaria ac vineta, hominum industria ac labore commutatis. Vel solam Budingam quis adspiciat: cuius ager omnis illa Hercyniæ syluæ parte, quæ **Epehart** nunc appellatur, comprehensus, syluis dumisque olim obsitus, nunc & mira amœnitate ridet, & è beato suo gremio almam omnis generis frugum copiem, & inprimis læta Bacchi fluentia profundit; quamuis non sponte: vt hic quoque verum sit, quod vulgo dici solet, Deum hominibus dona sua pro labore vendere. Est verò Budinga Franconiæ finitimum oppidum, non procul à Birtzio amne, qui Hanouia præterlapsus, ad Hulstam Moguntinensis Diocesis oppidum Mæno commiscetur, situm, Ifenburgici Comitatus caput. Arcem habet magnificam, in qua Comites plerumque diuersari solent. Ager circumiectus partim in vitiferos assurgit colles, partim hortis ac pomarijs est confitus, partim pascendis pecoribus opportunus: vt nihil hic vel ad vsum, vel ad voluptatem merito desiderari possit. Quod aliàs in vniuersum de Franconia prædicari solet, de hoc quoque agro verum est, nullibi fere cæpas, rapa, brassicas capitatas, cæterosque id genus fructus maiores ac meliores produci. Incolæ eodem vitæ instituto, iisdem vtuntur moribus quibus Franconiæ cultores. De quibus Ioannes Aubanus sic habet: Gens ipsa laboris patientissima. Vinum quod colligit, ob domesticam egestatem vulgo vendit, ipsa aquam bibit. Cereuisiam contemnit, nec facile ad se deferri permittit. Insolens est superbaque, multaque sibi arrogans, multum præsumens: alias nationes contemnit, cauillisque adeo plerumque prosequitur, vt qui cum ea morantur, patriam suam non dicant: eos qui hæc patienter ferunt, facile secum morari patitur, & veluti per hoc approbatus, coniugijs admittit, vnde multi Sueui, multi Bauari Hassique passim hic habitant. Ad Dei insuper cultum propensa est, &c.

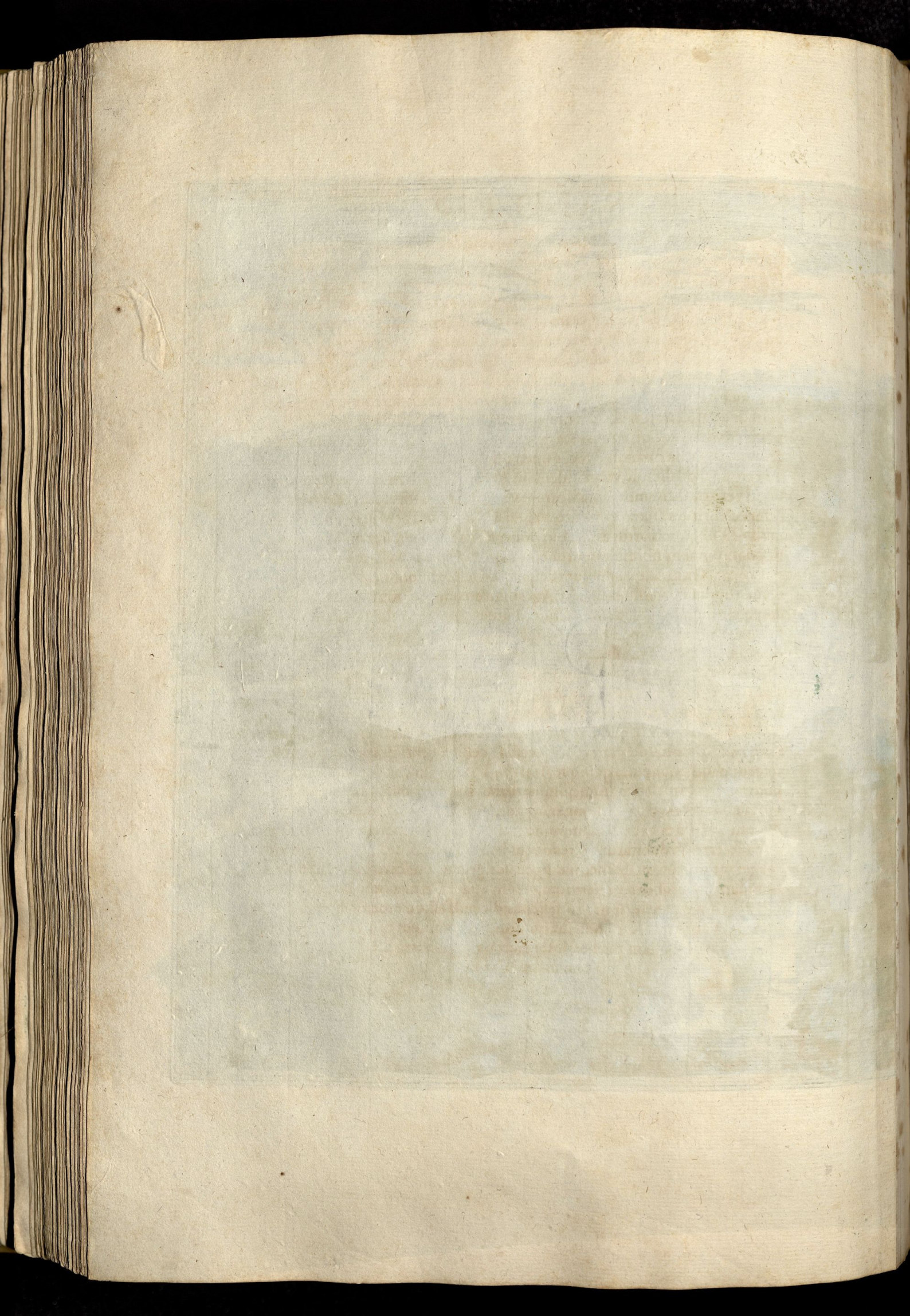
Hæc ille,

BVDINGEN.

VNICVIQVE DEDIT DOMI-
NVS SVA MVNERA TERRAE.

A^o M.D.C. XVII.

S C O P A

QVAMVIS Misnia regio quum soli fertilitate, tum salubritate aeris in primis commendetur, eoque multis opulentissimis ciuitatibus & pagis ferè innumeris exornata sit: certum tamen est non tam extimis soli fructibus, quàm intimis telluris visceribus maiorem diuitiarum, quibus regio hæc præ alijs affluit, partem deberi. Olim quidem vniuerso illo tractu, vbi Misnia à Bohemiæ regno partim asperis montibus, partim densis nemoribus disterminatur, nihil fuit incultius: at postquam hominum auaritia terræ toris sterilis viscera rimari cœpit, & incredibiles in eis reperit diuitias, certatim accurrente velut ad prædam hominum multitudine, nouis condendis ciuitatibus loca designata, ex villis pagi, ex pagis oppida facta sunt. Inter hæc maximè recens, nec minùs tamen excellens est, quod Annæberga vulgò dicitur, vt quod demum Anno M.D.III. muro cingi cœperit: breui verò ob ditissimos metallicarum venarum prouentus adeò excreuit, vt inter celebriores ciuitates meritò haberi possit. Non procul inde Scopa fluuiolus è Bohemicis ortus montibus postquam ad duo circiter milliaria incessit, cognominem sibi ciuitatem præterit, quam **Schuepen** Germanorum vulgus vocat. Arx in ea, qua fluuium despicit, colliculo imposita cernitur, elegante turri oppidum versus instructa. Ager tam serendis frugibus, quàm pascendis pecoribus idoneus, incolis victum; diuitias cum propinquis metallicis officinis commercia suppeditant. Equidem facere hic non possum, quum de ijs, quæ ad ciuitatis huius exactiorem pertinet descriptionem, nihil præterea certi habeam, quin hoc loco, quod magna cum admiratione apud Scriptorem fide dignum legi, apponam. Ait igitur ille, ex publicis constare rationibus, è sola illa argenti fodina, quæ **Schneeburg**, id est, Niualis mons dicitur, ab Anno M.CCC.C.LXXI. & quidem eo die, qui S. Dorotheæ sacer est, vsque ad annum M.D.L. operis ac partem habentibus cessisse centum viginti tres mille trecentas quinquaginta quinque (123355.) Tonnas auri, vt vocant: in Principum verò fiscum decimarum nomine illatas bis mille quingentas quinquaginta nouem (2559.) auri Tonnas, ac tantundem ferè mallei nomine, vti iura & consuetudines habent. Eant nunc, qui Germaniam metallorum sterilem esse asserere non dubitarunt. Credo equidem, si Tacitus, ceteroqui Germanicarum rerum non malus nec indiligens scriptor, reuiuisceret, non modò calumniam hanc lubenter deleturum, verùm etiam Germaniæ in hoc dotis seu felicitatis genere (si modò felicitas dicenda est, quæ tot infelicitatibus, vt ita dicam, non sua quidem, sed hominum culpa aksam præbet) inter Europæ regiones facillè primas tributurum

35 26

SCOPA vulgo SCHVEPA
Elegans Misnia ciuitas.

Septentrio

- A. Schloß.
- B. Pfarrkirch.
- C. Der wech
auf Leitzb.
- D. Der wech
auf Prag.
- E. Scop flu.
- F. Augstburg
- A. 1617.

Communicatus
Georg. Heftrig. d. 22.
9. Julii 1617.

BAMBERGA.

VÆ Bamberga vulgo appellatur, Franconiæ ad Regnitium annem ciuitas vnanimi Historicorum consensu *Baba-berga*, seu *Cons-Baba*, dicenda est, à Baba, Othonis Saxonix Ducis filia, Alberti Bambergensis Comitum coniuge. Pauonis montem alij dictam volunt; sed quia originationis nullam causam adferunt, penes ipsos sit fides. Anno post Christum natum M. VI. Reinholdo vltimo horum Comitum sine liberis defuncto, ciuitas hæc cū toto Comitatu sub Imperij ditionem concessit: sed non multo post à S. Henrico Imperatore & Cunegunda eius vxore Episcopatus ibi fuit institutus: qui ex ædificata Cathedrali Ecclesia, Benedictum VIII. Pontificem, vt eam ipse præfens consecrare vellet, rogauit. Et annuit quidem Pontifex, ea tamen conditione, vt quotannis Romanæ Sedi centum argenti Marcæ, vnâ cū equo instructo, ab Episcopo penderentur. Munsterus scribit tributum hoc postea Beneuentani opidi in Italia donatione ab Imperatore redemptum. Imperator quum Pontificem in via esse accepisset, vnâ cum coniuge & Imperij Statuum delegatis Bambergam se contulit, eodem Adelheidi Quedlinburgensi, & Sophia Gandershemensi Abbatissis è Saxonia euocatis. Septuaginta duos Episcopos tum ibi conuenisse, Cuspinianus testatur, Venientem Pontificem Imperator, Principes ac ciuitatum Legati magnifice ac reuerenter exceperunt, omnibusque ceremonijs quibus ille tam Cathedrali Ecclesiam quàm Benedictinum cœnobium consecrauit, interfuerunt. Id factum anno M. XIX. vt alij volunt, M. XX. Inde Pontifex Fuldam quoque, cuius visendæ studio flagrabat, ab ipso Imperatore fuit perductus.

Bambergeasi ciuitati mons imminet præcellus, cui arx imposita est tam loci genio quam operibus admodum munita, Comitum olim sedes. Quorum stirpe extincta, vt supra diximus, Comitatus ille in Cathedrali Ecclesia est commutatus. Inter ditissimos Episcopatus non postremum hic locum habet, vt cuius ditio ad ipsam quoque Carinthiam & Istriam extendatur. Tanta vero dignitate est, vt etiam ipsos Electores pro beneficiarijs seu vasallis habeat: nec vlli Metropolitanæ vel Archiepiscopo subest. Vrbs ipsa, quod olim muris cincta non esset, inter pagos Imperij numeratur. Tanta hic est cœli ac soli foelicitas, vt nihil vel ad vsum vel ad voluptatem desit. Certe vix vllibi in Germania maior croci est prouentus. Melonum, peponum aliorumq; eiusmodi fructuum qui mitius amant cœlum, nullibi maior abundantia. Vt de glycyrrhiza nihil dicam: quæ plaustris hinc ad alias Germaniæ ciuitates exportatur. In Cathedrali templo S. Henrici Imperatoris, & Cunegundis eius coniugis sepulchra visuntur: quorum præcipua fuit in hanc Ecclesiam munificencia. Comitum hic totius Imperij non semel habita: hicque Philippus Romanorum Rex ab Othone Palatino V Vitelspacensi interfectus. Anno M. cccc. xxx. Bohemi Hussitæ tantum metum vniuersæ Franconiæ incusserant, vt ne bello vexarentur, Bamberga duodecim, Marchio Brandenburgicus nouem, Bauariæ Dux Ioannes octo, ciuitas Norimbergensis duodecim aureorum millia vltro eis numerarint, Bello vero Smalcaldico anno M. d. lxx. tantis iniurijs ac cladibus ab Alberto Marchione Brandenburgico affecta est, vt vix vmquam ad pristinum splendorem peruentura videretur: quem tamen iamdiu recuperauit.

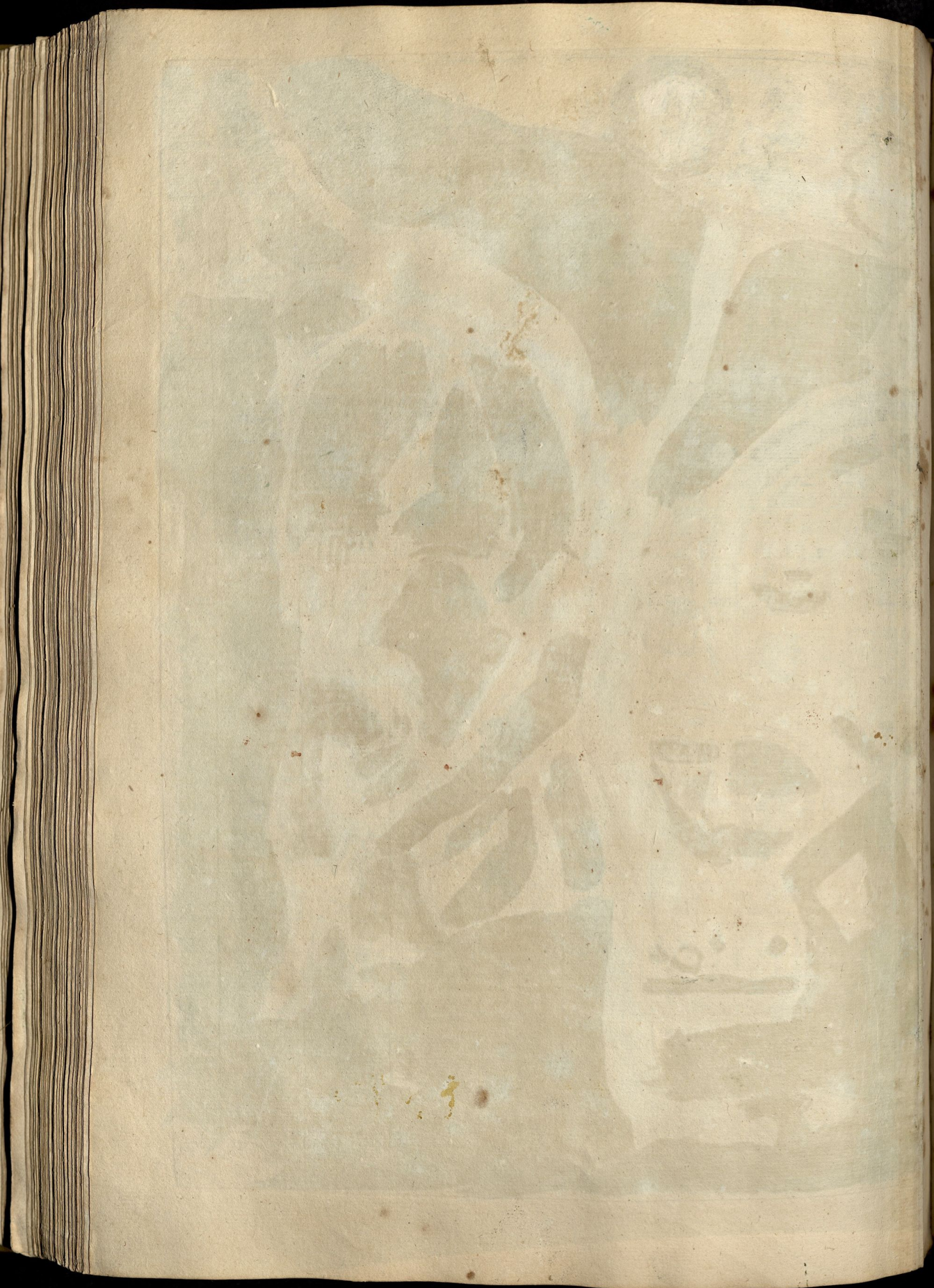
Eadem tamen Gustauo Adolpho Sueciæ Regi per Germaniam grassante, anno M. dc. xxxi. & sequenti anno M. dc. xxxii. insigniter afflictæ fuit, dum prædictus Rex partâ contra Cæsareanum exercitum ad Lipsiam victoriâ, Franconiam ferè totam atque inde Moguntinam & urbem & diocesisin subegit. Non paullò post, Tillio per aduersum Mœnum cum suis copijs Norimbergam versus profecto, eadem Cæsareanum præsidium recepit, sed mense Febr. anno M. dc. xxxii. à Gustauo Horn, Suecico Campi-Marscallo rursus subiugata, eandem cum Moguntina Metropoli fortunam subiit.

BAMBERGA

Episcopalis in Franconia
urbis celeberrime typus,
ad vultum quasi efformatus.

A. Templum Cathedralis.	N. Collegium	1. Aula nobis.
B. Carcerium S. Michaelis vulgo
Munckberg.	O. Hospital S. Catharinae.	2. Aula nova.
C. Collegium S. Stephani.	P. Hospital S. Elizabethae.	3. Aula Principis.
D. Collegium S. Iacobi.	Q. S. Gerovis.	4. Domus Praepositi.
E. Collegium S. Gregorii.	R. Aedes B. Mariae alias
Saellum Iulianum.	5. Domus Doctum.
F. Parochia S. Martini.	T. S. Gertrudis.	6. Aldeburgium.
G. Parochia B. Mariae.	V. S. Leonardi.	7. Praetorium novum.
H. Carcerium Carceriarum S.
Theodori.	W. S. Leonardi.	8. Velus Praetorium.
I. Carcerium Dominicanorum.	X. S. Leonardi.	9. Aula novum.
K. Carcerium Franciscanorum.	Y. S. Epulii.	10. Nyscomium S. Antoni.
L. Carcerium S. Clarae.	Z. S. Nicolai.	11. S. Magdalenae.
M. Carcerium ad S. Sepulchrum.	a. S. Magdalenae.	12. S. Martini.
	b. S. Sebastiani.	13. Nyscomium Galliarum laborant.
		14. Nyscomium B. Virginis.

HAILBRUNNA.

Habitatem hanc aliqui Helbrunnam, quasi *Heroum fontem*; alij Hailbrunnam, id est, *salutarem fontem* appellant. Sed posterius nomen magis videtur verisimile: quum constet tam iucundas, quam salubres potu aquas vel fontes passim hic scaterere. E pago ciuitas facta est Anno, vt quidam volunt, M. LXXXII. vel vt alij censent, circa annum M. CC. LXXXV. imperante Friderico II à quo inter liberas Imperij ciuitates cooptata fuit, inter quas etiamnum censetur. Sita est in Ducatu VVirtembergico, ad Nicrum fluuium, agro omnium rerum, quæ ad vitæ necessitates pertinent, vini in primis ac frumenti, ad modum ferace. Edificia tam publica quam priuata habet elegantia, plateas mundas, forum spaciosum, Curiam splendidam, cum nitidissimo & artificioso horologio, solis ac lunæ meatus, ad instar Argentoratensis illius, repræsentante. Opulentum hic fuit Carmelitarum cœnobium è peregrinantium elemosynis olim constructum. Hic enim ad fossam ciuitatis ex arbusco quodam ligneam B Virginis Mariæ statuam sive imaginem cum rustica iter illac faciente sermocinatam, eamque imaginem multis deinde miraculis claruisse; deinde magnam hominum frequentiam ad locum illum religionis ergò concurrisse ferunt. Durauit hæc hominum deuotio ad annum M. D. XXV. quo seditiosi rustici & ipsum oppidum ceperunt, & Monasterium cum templo diruerunt atque euerterunt. Anno quoque M. CCC. LXXXVIII. ciuitas hæc à nonnullis Imperij Principibus obfessa, capta ac direpta fuit, salus Ecclesiasticorum fortunis. Sed hoste vix digresso, ciues ipsi Ecclesiasticorum bona quoque diripuerunt. Anno M. CCCC. VIII. Sueuiæ Nobilitas solennem hic Equestrem lusum, vel potius lustrationem (Torneamentum vulgò appellant) celebravit, cui multi Principes, Comites ac Barones, præter magnum Nobilium numerum, interfuerunt.

Bello illo Germaniæ funesto, quod adhuc Anno 1633. geritur, subiugato ab Hispanis iam pridem Palatinatu, deinde ab Imperialibus Ducatu VVirtembergico, ciuitas hæc quoque se dedere coacta, & grauissimis damnis & exactionibus afflicta fuit. In præsidio enim collocata ibi fuit legio Lotharingo Pfaltzburgica, decem constans vexillis: ad quorum sustentationem vicina Nobilitas, quaterna florenorum millia menstrua, ciues vero annonam, vinum præsertim & panem, conficere coacti fuerunt. donec Gustauus Hornius Suecici campi Marefcallus, Mergethemio, ad Tuberam supremi Teutonici Ordinis magistri sede occupata, 20 Decembris anno 1631 Hailbrunnam post duorum dierum oppugnationem, ciuitatem occupauit, & nouis operibus muniuit. Hæc postea & Suecis & Germanis Euangelicis ad multas res opportuna fuit: nonnulli etiam conuentus ibi habiti inter quos celeberrimus est quem Sueuicus Cancellarius sub initium Martis, Anno 1633. cõdixit, vbi 8. die Martii, peractis factis complusculi articuli propositi, discussi & conclusi fuerunt, tam ad pacem quam ad bellum eiusque gerendi rationem spectantes. Huic conuentui etiam Galliarum Regis Legatus interfuit, magna auxilia si Protestantes cum Suecis vires in commune conferrent, pollicitus.

R E V T L I N G A.

Vicina Hailbrunnæ Reutlinga, & in medio ferè eiusdem Ducatus, ad eundem fluuium sita, circa idem ferè tempus, eiusdem Imperatoris beneficio, ciuitatis ius (nam & ipsa pagus antè fuerat) adepta legitur. Posita est loco ad omnes res per opportuno, maximè ob duorum fluuiorum vicinitatem, Nicri & Echetij, quibus quamplurimæ ad varios vsus molæ sunt impostæ, in primis ad papyrum conficiendam, cuius magna vis inde aliò asportatur. Non paucas quoque officinas habet ferrarias, optimis ferramentis cudendis nobiles: vt Reutlingenses gladij passim in prouerbio sint. Asylum hæc quoque est, insignibus, & quorum similia vix alibi reperias, priuilegiis donatum. Tam publica quam priuata edificia mediocrem præferunt ornatum. Ciues humani sunt; sed animosi & libertatis amantes, quam non semel periclitatam, contra omnem vim factam tectam ad posteros transmiserunt. Anno M. CC. XLVII. in ipso sui exordio ab Henrico Friderici Secundi filio obfessa, sed diuino Beatæ Virginis beneficio liberata ciuitate, ciues facellam ex voto extruxerunt, atque Deiparæ Virgini consecrarunt. Cum VVirtembergicis Comitibus funestæ eis sæpe fuere contentiones: in quibus licet grauissima interdum damna acceperint, sociarum tamen ciuitatum adiuti auxilijs, non modò libertatem ad extremum vsque tutati sunt, sed hostem etiam non exiguis cladibus non semel represserunt. Anno M. CCC. LXXII. atroci inter Eberhardum Comitem VVirtembergicum, & Imperiales, quæ in eius agro sitæ erant, Ciuitates igne flagrante, quo mille ac ducenti circiter pagi exusti, vineæ & arbores cæsa, prata aratro secta, arua sale & sinapi conspersa, nullum denique hostilitatis genus intermissum fuerat, Reutlingenses sub signis egressi, armenta aliquot & pecora VVirtembergicorum abegerant: Comite verò cum magno Nobilium numero ad portas vsque ciuitatis eos persequente, iidem per pseudothyrum subita eruptione facta, tanta vi in VVirtembergicos illati sunt, vt magnam Nobilitatis partem conciderint, reliquos fuderint ac fugarint. Interfecti sunt in hoc proelio tres Comites, Fridericus Zollerensis, Vlricus Tubingensis, Ioannes Schwvartzenburgicus: Ipse Comes Eberhardus, accepto vulnere, ægrè elapsus est. Superioris quoque sæculi Anno XIX. Vlricus Dux VVirtembergicus Reutlingam vi in suam redegerat ditionem, sed eo profcripto ac Sueuici fœderis armis profligato, ciuitas ad pristinam rediit Imperij libertatem, eaque integra adhuc fruitur.

MVLHV.

MVLHVSIVM, SUPERIORIS ALSATIÆ OPPIDVM.

Vlhufium vnde nomen acceperit, apud Germanicæ linguæ peritos quæfito opus non est: qua nomen hoc idem sonat, quod *Molaris domus*. Sita est hæc ciuitas in Sungouia, fertilissima superioris Alsatia regione. Tam natura, quam operibus munita est, vt quæ quatuor fossis circumluatur, & totidem pontibus adeatur. Solum habet vini ac frumenti, eidem à Rudolpho Habsburgensi Comite crepta: qui etiam arcem, duodecim septimanis obsessam, & tandem ciuium auxilijs captam demolitus est. Eo autem ad Romani regni fastigium euecto, Mulhusium vnà cum alijs, quæ eadem fortuna vsq̃ fuerant, ciuitatibus, sub Imperij ditione esse cœpit. Circa annum M. CCCC. LXVIII. ciues Mulhusiani, libertati suæ à vicinis Regulis insidijs fieri animaduertentes, cum Bernatibus, Solodurijs, & Friburgensibus in XV. annos foedus icerunt, Nobilitate vicina valdè fremente, & eam iniuriã, vti putabant, multis damnis vindicante: sic vt simultas hæc tandem in apertum eruperit bellum, quo plerique Songouia pagi direptionibus atque incendijs foedum in modum fuere vastati. Mulhusiani ergo vt rebus suis melius prospicerent, & auxilia magis in propinquo haberent, Anno M.D. VI. cum Basileensibus, ac tandem Anno M.D. LXXXVI. quum ciues arma contra Magistratum arripuissent, Senatorum quosdam in vincula coniecissent, quosdam eiecissent, alios alijs indignis modis tractassent; moniti etiam à Confœderatis vt resipiscerent, & ex vi foederis veterem Senatam in pristinum locum restituerent, pertinaciter in rebellione perstarent, atque ipsis quoque Legatis non parcerent: Heluetii coactis aliquot armatorum millibus, ciuitatem obsederunt, eaque capta, & seditionis auctoribus punitis, qui confœderatorum nomine ius diceret, prætorem constituerunt. Sed non multò post, nempe Anno M. D. XXXXIX. ciuitas eorundem beneficio plenam libertatem recepit: sed mansit, immò recrudit inter Senatam & ciues simultas, adeo vt sequenti statim anno ciuium nonnulli nouarum rerum, ac vindictæ præcipuè studio, clam introducto milite ciuitatem occupare, ac Senatam exterminare conati sint: sed re detecta, & antesignanis supplicio affectis, tumultus omnis conqueiuit.

LIPSI A.

LIPSI A, Vrbs Misniae Metropolitica & elegantissima, in Oritia, vulgo *Disslande*, inter Plisnam, Elystrum, & Pardam, amnes confluentes sita. Ex pago Liptz, quod lingua Heneta, tiliam significat, in tam augustam magnificentiam, temporis successu, Imperatorum, Saxoniae Ducum, & Marchionum Misnienfium fauore ac gratia excreuit. Ridaco Comiti Merseburgico, olim paruit, sub Orthone I. Imperatore. Ridaco autem abfque sobole mascula mortuo, Henrico II. Caesari cessit circa Annum Christi M. XXI. Ab hoc, Merseburgico Episcopatu vnà cum Lipsiensi pago, feudis, iuribus, & regalibus, traditus est Comitatus, & in eius potestate mansit ad annum Christi M. C. XXVIII. Erant tunc crebrae vectiones falsae, & aliarum mercium per hanc oram, quae occasionem & facultatem augendi pagi Liptz dederunt. Et attulit adiumenti non parum, Aula Marchionum Misniae, quae Landisbergae erat. Donec anno Christi M. C. XXXIV. Otho Conradi filius Marchio Misnensis, facta cum Merseburgico Praefule permutatione, Liptz pro castris, & vicis quibusdam acquisiuit: ea tamen conditione, vt Antistes Merseburgicus directum dominium retineret, Princeps, vile haberet. Hic perfecta commoditate & opportunitate loci, de condenda, vel augenda vrbe, consilium cepit. Ita quae muris opidum cinxit, vel certe nouis munitionibus auxit, tum priuilegijs & statutis decorauit. A quo etiam insignia sua habet ciuitas, ex Misnicis scilicet, & Landisbergenfibus conflata, coloribus duntaxat muratis. Quod factum esse apparet anno Christi M. C. LXXIV. Arx in hac noua vrbe erat ad Plisnam, versus meridiem. Hanc vnà cum opido demolitus est Ortho Romanorum Rex. Cum vix reparata esset vrbs, denuo, ob rebellionem quandam adortus est eam Ditericus Marchio, & postquam ea potitus est, tres Turres, siue Arces in ea aedificauit distinctis locis, vbi postea extructa sunt Monasteria, Franciscanorum, Dominicanorum, & castrum Pleissenburgum. Non multo post, condidit idem Marchio coenobium S. Thomae, anno scilicet Christi M. CC. XVI. S. Pauli verò coenobium aedificatum est anno salutis M. CC. XXXIX.

Belli in commodis non nihil liberata ciuitas, aedificijs & opibus creuit, & caput supra alias vrbes extulit, vt quasi oculus quidam Misniae haberetur. Emporium celebre, quod in ea est Merseburgi primum ab anno Christi M. CC. LXX. frequentatum est, inde Grimam, tandemque Taucham, postremo Lipsiam translatum est à Theodorico, priuilegijsque tam ab eo, quam à sequentibus Marchionibus Misniae confirmatum anno Christi M. CC. XXVIII. Quod indicant diplomata non solum Theodorici Marchionis, sed Imperatorum quoque Romanorum complurium. Accedit ad hanc solemnem Panegyryn, quae ter annis singulis celebratur, deponenda- rum mercium ius, & cautio, ne in vicina Dioecesi vlla nundinae indicerentur.

In bello funesto Adolphi Caesaris, & Friderici Tize manni quae fratrium Misniae Marchionum, Lipsia quoque occupata est ab Adolpho, Anno Christi M. CC. XCVI.

Occupata est eadem quoque à Woldemaro Marchione Brandeburgico, sed recuperata anno Christi M. CCC. XIII. à Friderico Admorsio, nouis que accessionibus aucta, atque ornata est.

Habet praeter Emporium frequens, etiam syluas, prata, hortos, muros, fossas, turres, castrum, duas Parochiales Ecclesias ad primae ornatas, scholas duas particulares, Scabinatum, prouinciale iudicium. Ac Scabinatus quidem, siue ordo iudicum de iure respondentium coepit anno Christi M. CCCC. XX. Prouinciale verò iudicium Albertus Saxoniae Dux instituit anno Christi M. CCCC. LXXXVIII. Contulere ad hoc iudicium aliquid opis & subsidij consequentes Saxoniae Principes Fridericus, Ioannes, Georgius, & Mauritius. Ampliauit verò, & perfecit maximè Augustus.

Porro vniuersale studium, Lipsiam quoque vehementer exornat. Id autem, quando, & quamob causam, ex Pragenfi Vniuersitate Lipsiam translatum fuerit, explicat Dubrauius, in descriptione Bohemiae libro xxvii. Albertus Krantzius in sua Metropoli lib. xi. cap. viii. Et D. Iacobus Middendorpius lib. v. de Vniuersitatibus ex Aenea Syluio, hunc in modum: *Lipsiensis Vniuersitas initium sumpsit ex Pragenfi; Anno Domini 1408 propter secessum Hussitarum in Bohemia, Anno sequenti confirmata. Rexerant Scholam Pragensem vsque in ea tempora Teutones, id molestissimum Bohemis fuit, hominibus, naturae ferocibus, & indomitis. Ex quibus vir quidam genere nobilis, ex domino, quam putridi piscis vocant, apud Oxonium Angliae ciuitatem literis studens cum Ioannis VVicleui libros offendisset, quibus de Realibus Vniuersalibus titulus inscribitur, magnopere illis oblectatus, exemplaria secum attulit, imbutusque Vicleuitarum veneno, & ad nocendum paratus, tum, quod erat familiae suae cognomen, putridum piscem, id est, fatidicum virus in ciues suos euomuit. Commodauit autem scripta, quae attulerat, his potissimum, qui Teutonicorum odio tenebantur, inter quos Ioannes emicuit, obscuro loco natus, & ex villa Huss, cognomen mutuatus. Hic, cum esset ingenio peracri, & lingua disertus, multumque dialecticis oblectaretur, & peregrinas opiniones amaret, auide admodum VVicleuitarum docterinam arripuit, eaque Teutonicos vexare coepit, sperans eo modo, confusos Teutones, scholas relicturos. Quod cum succederet, à Venceslao Rege impetratum, vt Pragense Gymnasium, ritu Parisiensis gubernaretur: Eares magistratum scholae Teutonibus abstulit. Quam ob causam commoti Magistri, & discipuli Teutonici generis, iure iurando adacti, vno die, supra duo millia eos secuti, apud Lipsiam Misniae ciuitatem, trium dierum itinere, à Praga distante, Vniuersale studium lustrare malebant, quam apud Bohemos oleum & operam perdere. Et, ne Bohemus, quorum Vniuersitas ad conseruandam veram Religionem instituta erat, ad seminandas haereses auxilio fuisse viderentur, Ioannes Cochlaus libro primo Historiae Hussitarum, paulò apertius hac perscripsit: Quod nimirum Bohemi à Rege obtinuerint eam Academiam sic gubernari, vt ipsius mater Parisiensis gubernabatur, id est, cum haecenus quatuor in ea Academia nationes, Bohemica, Polonica, Saxonica, Bavarica, eandem per omnia auctoritatem habuerint, nunc vna Bohemica tantum auctoritate haberet, & ex promotionibus in omnibus quatuor facultatibus, tantum emolumentum perciperet, tantumque in electionibus ad officia, pra-*

LIPSAE INSIGNIS SAX

omae urbis et celeberrimi Emporij vera
Effigies. Anno MDCXVII.

1. Paganologium	7. Frumentaria domus	13. Cella Arca
2. Templum S. Thome	8. Collegium novum	14. Synpoteria
3. Quercetorum	9. Collegium novissimum	15. Templum S. Nicolai
4. Porta Franciscanorum	10. Templum Vindictum	16. Taberna Franciscorum
5. Templum Franciscanorum	11. Collegium S. Thome	17. Schola S. Nicolai
6. Porta Paulina	12. Curia	18. Schola S. Thome

cia prabendis, & dignitates valeret, quantum relique nationes tres simul. Quod, cum contra vetera privilegia, equitatem & iuramentum suum esse cognoscerent, & ad raucedinem vociferarentur, nec tamen impedire possent, Lipsiam, & universitatem transfulerunt, in quatuor nationes eam diuidentes, Misnicam, Saxoniam, Bavaricam, & Polonicam.

Confirmata verò hæc Academia reperitur à Pio II. & Alexandro P. Quinto. Eamque nonnihil collapsam, Georgius Dux Saxonie restituit. Erasmus Roterdamus Epistola ad ipsum Georgium Ducem: Tuis inquit, auspicijs, tuam munificentia Lipsiensis Academia tam olim celebris, ac solennibus illis studijs florens, nunc polioris literatura, ac linguarum accessione, per te sic est exornata, ut vix ulli ceterarum cedat. Conseruatorem Vniuersitas habet, & Cancellarium Anstitem Meseburgensem. Pagos tenet proprios, & Canonicatus in Diocesi Merseburgica, Misnica, Numburgana & Cizenfi: Cœnobium Paulinum cum omnibus quæ ad illud pertinent, Mauritius Dux & Elector Saxonie Academia donauit Huius Ducis, & fratris illius Augusti, rum Christiani quoque cum in omnibus partibus correctâ, auctâ, & locupletata est Academia Petrus Mosellanus Græcarum litterarum in hac Academia Professor ad Georgium Saxonie Ducem sic loquitur. *Quam per grauissimas curas, quibus amplissima ditiois tua hominibus prospiciat, datur, huc intendis, huc prospicis, ut Lipsia tua, non tam cœcivum opibus, quam bonarum artium studijs indies maius sumat incrementum. Quid ego nunc commemorem splendidiſſima adificia, in usum, tum discipulorum, tum docentium, partim à te, partim etiam à maioribus tuis hic magnificenter sume à primis fundamentis, ad summum usque fastigium exstructa? quid annuos redditus, quibus omnis generis scientiarum Professores liberalissime dotasti? Cumq; ex Clementina sanctione didicisses, in publicis scholis trium linguarum Doctores fovendos, ne hic quicquam ræ Academia deesset, iam in tertium annum utriusque lingua Professores, & sumptu tuo fovens, & auctoritate tuæ, nec dubitamus, quin brevis & sancta hoc est, Hebraice lingua Magistrum, tua Celsitudo nobis sit procuratura, ut post hæc nemo quicquam, quod ad instructissimum Gymnasium pertinet, sit hic desideraturus.*

Lipsiensis Academia hanc consuetudinem hæcenus obseruauit, ut in electione Rectoris, oratio haberetur in laudem bonarum Artium, & encomion Reipublicæ, atque fundatorum. Et, ut singulis annis statuta Vniuersitatis legerentur. Quo die Rector Magnificus, de vita, & moribus studiosorum, de officio præceptorum, ac discipulorum, & similibus Academicis exercitijs declamabat. Sicuti ex ijs orationibus colligitur, quas utroque tempore, Conradus Wimphinas à Fagis, Rector, Lipsiæ habuit, quæ & ty pis excusa circumferuntur.

Huius Academiæ Alumnis notandum, & studiorum promouendorum causa, diligenter vitandum erit, quod refert Æneas Sylvius, ad librum primum Panormitani, de gestis Alfonso Regis. Cum Leonardus quidam eques & nobilis, cognatum suum Lipsiæ bonis literis operam dantem, salutaturus aduenisset, quæ sissetque, uti valeret, & quem in bonis literis progressum fecisset: vnus è commilitonibus respondebat, optimè quidem se amicus tuus gerit, nam inter mille quingentos studiosos, hic vnus bibendi palmam obrinet.

Grati obsidione cinctâ, & oppugnata fuit Lipsia à Ioanne Friderico Saxonie Duce & Electore, Anno salutis M. D. XLVI à decimatertia de Ianuarij, ad vicesimum septimum eiusdem mensis, tantoque disporum tormentorum fulmine verberata, ut vix maior vis adhiberi poruerit, sed conatu tamen irrito.

Sed nullam maiorem Lipsia vquam accepit calamitatem, quam vltimo hoc bello: quod totâ ferè Germania vastatâ, tandem in Saxoniam quoque Electoralem incubuit: dum Comes Tillius, expugnato Merseburgo, Weissenfelfo, Naumburgo, Cizio, & alijs oppidis & arcibus occupatis, 3. Septembris exercitum Lipsiæ quoque admouit, & tantam vim adhibuit, ut tam ipsa arx, Pleissenburgum nomine, quam ciuitas dedere se coacta fuerit. Paucos post dies, proſtigatis non procul à Lipsia Tillianis copiis, præſidiarii, qui in vrbe erant, vtrò ex vrbe profugerunt: qui vero arcem tenebant, vsque ad 13. Septembris dedicationem protraxerunt, quo die illa in potestatem Saxonie Electoris redijt. Sed necdum malorum finis fuit. Quum enim, Cæsareanus exercitus, patrato ad Lützam prælio, in Saxoniam iterum irruisset, & arcem & oppidum 23. Octobris rursus occupasset: Elector Saxonie feriandum sibi minime ratus, hanc quidem 11. Nouembris, illam vero 3. Decemb. 1632. recepit. quas interea miseras, quas defolationes miseri ciues (de vicinis rusticanis nihil dicam, qui plerique ad incitas redacti) perpeſsi sunt, facile cogitabis cui hodierni belli mores noti sunt.

Curia, Lipsiam multum exornans, ædificata fuit anno salutis M. D. LVI.

De Lipsia sic Iulius Scaliger in suis Urbibus:

*Lipsia se ostentans sublimibus aurea rectis,
Lumina diuin saturat, mens perit ita fame.
Vest a quibus ratibus longinque marmor a terra?
Vnde frequens flauis pura nitela Tagi?
Huc Cyprum, huc Temesum, huc Arabas, huc serica dices,
sedibus euulsa huc Indica regna suis,
Cum gemma bibitur, vincuntur nectare gemma.
Sed lingue varius vincit utrumque nitos.
Nec Germana tamen visitatur Lipsia luxu:
Ast hunc Germanum Lipsia magna facit.*

NYSSA.

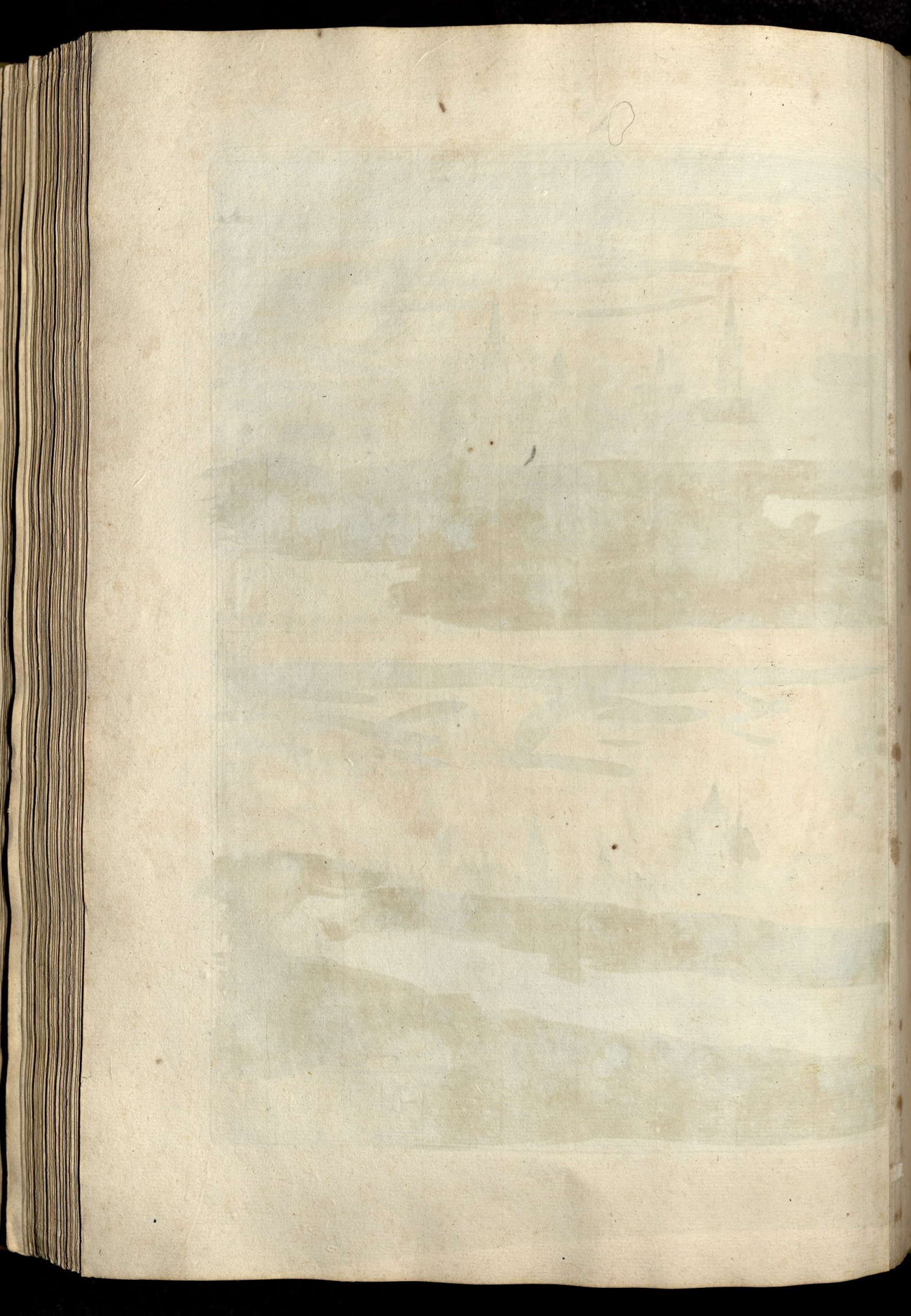
SILEZIA, cuius vniuersæ latitudo trium, longitudo sex dierum iter patet, Polonici olim regni pars fuit; ante ducentos ferè annos Bohemiæ adiuncta, cuius rex ditionem hanc beneficiariæ clientelæ seu feudi nomine à S. R. I. agnoscit ac tenet. Præcipuum in ea emporium & metropolis est Vratislavia; Episcopalem sedem ac cathedram Nyssa habet ad cognominem fluuium sita ciuitas; quam Casimirum I. Poloniæ regem Vratislaviæ instituisse nonnulli scribunt: qui regia ortus familiæ, Religioso Cluniacensium Ordini nomen dederat: quum verò è regia stirpe nemo præter ipsum superesset, Pontificis venia ac dispensatione, ea conditione, vt singuli denarij in singula regni subditorum capita, excepta tamen nobilitate, Romam quotannis mitterentur, impetrata, regno fuerat admotus. Sed verisimilius est, quod alii tradunt, primam Episcopalem sedem in Silesia à Miescone (qui etiam Miecslaus appellatur, & primus Poloniæ Principum, ducta in matrimonium Bohemorum regis Boleslai filia Christianam fidem amplexus est) Smograz villi nunc pago constitutam, inde Bitinam in Brigenfi territorio, ac tandem Vratislaviam, ab prædico Casimiro translata, & insula illa, quam circumfluens Odera facit, dotatam. Ipsa quidem Nyssensis ciuitas mediocri est amplitudine ac nitore, amœno loco, fertili, & ad commercia ob Nyssam fluuium (qui è Bohemicis ortus montibus, & Gorlitium præterlapsus, infra Crossam Oderæ commiscetur) opportuno sita. Episcopatum hodie tenet Serenissimus Princeps Carolus Austriae Archidux Ferdinandi coronati Bohemorum Regis & Leopoldi, Argentincnsis & Passauiensis Episcopi, &c. frater: qui vt bono publico diu superstes sit, Deum precamur. Principe Carolo, laudatissimæ memoriæ, in Hispania, quò ad Lusitaniæ regnum administrandum à Rege vocatus fuerat, defuncto, ciuitas hæc sub obedientia Austriacorum Archiducum fideliter permansit, donec Saxoniz Electore ad Succorum partes inclinante, eiusq; Marefcallo Arnimio totam Silesiam armis peruagante, Nyssa, quum ad resistendum imparem se videret, 10. Septembris anno 1632. cum multis alijs oppidis totius regionis & ipsa deditioem fecit. Sed non multo post Cæsareani reuersi iterum potiti sunt: vnde facile est colligere quantum misera ciuitas interea passa sit.

LIGNICIVM.

LIGNICIENSIS oppidi primordia iuxta cum omnium ferè totius Silesiæ initijs ignorantur; quod nec è vestigijs ac monumentis, nec vetustis Annalibus, hostilium vastationum & incendiorum frequentia absumptis, quidquam certi erui aut inuestigari possit. Initium tamen cum multis alijs Silesiæ ciuitatibus, Vratislavia, Glogouia, &c. circa annum MXLVIII. cepisse, nonnulli coniectura ducti affirmant. Alii, in quibus Munsterus, à Boleslao Poloniz ac Silesiæ Duce, circa annum MCXC. ædificatam volunt. Quidquid sit, oppidum est natura potius quàm operibus munitum: vnde Ducatus Ligniciensis totius regionis maximè potens denominatur: præter quem complures alii tam in vtraque Lusatia, quàm Silesia hodie numerantur. Ducatus huius possessio, Friderico Duce Anno MDXCVI. sine liberis defuncto, ad Ioachimum Brigæ Ducem deuoluta est.

MARIA BERGA.

REGENS hæc est ciuitas superiori sæculo circiter annum Christi MDXIX. ab Henrico Saxonie Duce condi cœpta. Sita est in montanis Misnie, loco peramœno & omnium rerum ad vitæ sustentationem necessariarum, vino excepto, perquam fertili. Plani, atque etiam molliculi colles aruis & hortis sunt consiti; in montibus numerosi domesticorum animalium, ouium imprimis greges pascuntur. Copiosam ferarum venationem propinqua Bohemica seu Hercynia sylua suppeditat. Plateæ vrbis nitidæ omnes, vt & ipsa domus, & ad normam velut & amulum directæ. Templum valdè splendidum, vt & Curia seu Senatoria domus. Ciues opulenti, nec minus humani. Dites circa oppidum sunt argentifodinæ; quæ initiū quoq; ei & splendorem dederunt, vt & propinquis Misnie ciuitatibus, inter quas Friberga (quæ huic ad Septemtriones) siue amplitudinem vrbis ac ciuium multitudinem, siue ædificiorum elegantiam, siue opes spectes, nulli ferè totius regionis concedit. Ceterum quum tam hæc vtraque quàm multæ aliæ Misnie ciuitates & cunabula & incrementa sua metallorū, argenti imprimis debeant fodinis, non abs re fortè erit primam earum, in hac quidem regione, inuentionem paucis indicare. Aiunt verò aurigam quendam, dum currum sale onustum in Bohemiam veheret, in orbita frustulum plumbaginis seu galenæ reperisse: quod cum ille Goslarie ostendisset, rerumque metallicarum periti multò plus illud quàm vllum aliud argenti habere deprehendissent, certatim ad hæc loca magna fossorum multitudo se contulit, vbi Friberga, Mariæberga, aliæque ciuitates ex miro argenti & æris prouentu partim de nouo ædificatæ, partim maiorem in modum amplificatæ sunt. Inter alias argentifodinas vna est Aberthana nomine, raro fortunæ casu inuenta. Habirabat in sylua illa fossor pauperculus, armenta heri sui pascens. Is dum scrobè effodit, in qua vasa aliquot lacte plena reponeret, metallica vena fortè aperta, puras aliquot argenti micas inuenit: qua re lætus, præfectum adit, & ius fodinæ à se repertæ, vt leges habent, dari sibi petit. Etsi verò spes ingentis inde prouentus minimè vana fuit; primus tamen annus tantas impensas absumpsit, vt toto eo vertente, nullius ferè partis possessio apud pristinos dominos permanferit, & misellus ille, qui initio Herculem tam propitium habuerat, & spem futuri prouentus, & ipsum quoque argentum omne, quod è scenicis illis, vt ita dicam, opibus redemerat, (nihil enim præter aspectum habuit) decoxerit. Hodie quidem Saxonie Duces è Misnicis his montibus magnam argenti vim cogunt, non tamen tantam quantam olim, quum Albertus Dux in fodinam S. Georgij, quæ est in Niuali monte, cum familiaribus suis descendens, pro mensa argenteam inusitatæ magnitudinis laminam ibi effossem, interni sibi curauit, atque inter epulandum, Amici, inquit, non quidem nego, Fridericum Imperatorem potentissimum esse dominum ac Monarcham; verum illud affirmare ausim, hodie illum quidem tali mensa non vti. Quæ propterea annectere visum, vt intelligatur qua occasione Misnici illi montes tanto studio excoli cœperint, & ex eorum intimis visceribus tam præclaræ atque opulentæ ciuitates, inter quas & Mariæberga nostra est, veluti pullularint.

MARIENBERG MISNIAE
CIVITAS

- A. Prætorium.
- B. Ecclesia Parochialis.
- C. Officina metallica.
- D. Via Paganorum ducens.
- E. Pars sive Hortus.

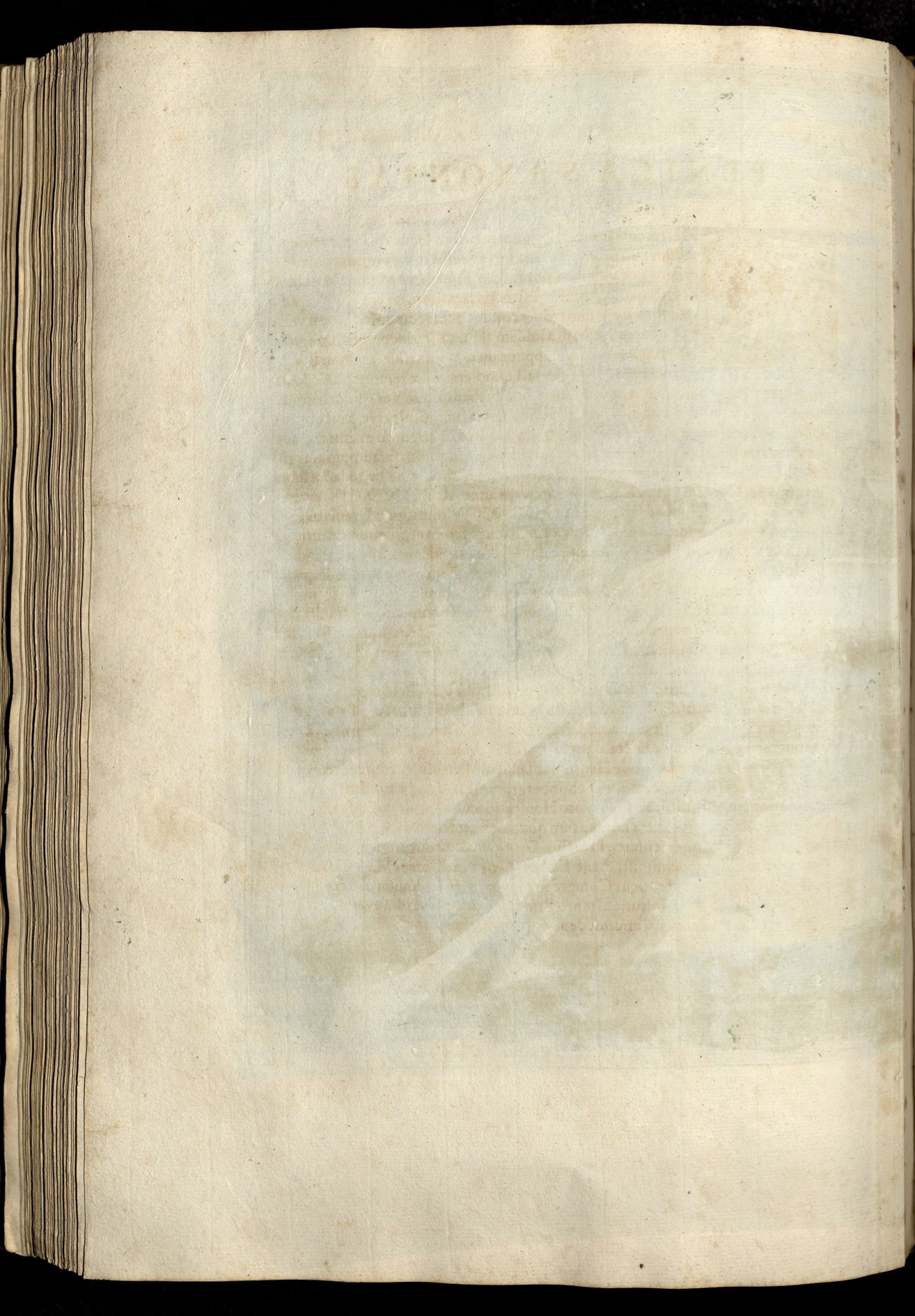
De Marienbergo p. Ludov. Hagenium

A

B

28

E

PENICA SAXONIAE

OPPIDVM.

IX trecenti anni sunt, quum totus hic locus vbi Penicense oppidum iam situm est, syluis & arbustis fuit consitus, ac latrocinis valde infamis, priusquam Fridericus Misniae Marchio, cognomento Audax, destructis latronum receptaculis captisque eorum ducibus, itinera omnia tuta reddidisset. Situm vero hoc oppidum est ad Muldam fluuium, eo loco vbi olim ignobilis fuit pagus, eique appositum templum siue sacellum B. Virginis Deipari dicatum, ad quod etiam ex remotis valde locis frequentes peregrinationes religionis ergo suscipiebantur, ac vota soluebantur. Quum ergo in tanto hominum concursu vicinis spes lucri affulgeret; pauci initio qui peregrinis res necessarias praeberent, domicilia sibi eo loco construxerunt: cuius opportunitate pluribus deinde allectis, templum multo angustius factum, domus vicatim dispositae, & in oppidi formam, muro tandem circumducto, redactae sunt. Turrim anno M. CCCC. LXXVI. templum vero anno M. CCCC. XCIX. exaedificatum; Consules deinde ad senatum anno M. CCCC. V. institutum Dresserus scribit. Primi oppidi conditores Marchiones Lisnicenses feruntur, in quorum ditioe idem ad annum vsque M. D. XXXVI. permansit. Pons lapideus ex stipe a peregrinis religionis ergo venientibus collata exstructus est, ad euitanda pericula & impedimenta, quae interdum fluuii inundatio obiiciebat. Extra oppidum rupes est, in qua multi specus, miris anfractibus inter se peruii, in quibus tamquam cellis multa dolia optimae cereuisiae plena condita seruantur, & aestate recens inde ac frigidus depromitur potus Figulinam ciues non pauci exercent, varii generis ollas mira arte extronantes. Aiunt vnam hic tantae magnitudinis fuisse, vt tres vini cados ceperit. In hanc quum quidam Saxoniae Dux per scalas se dimisisset, nec per scalas rursus vellet exscendere, ollam confregit, sibi que facilem hoc modo exitum fecit. Lisnicenses Comites arcem olim hoc loco habuisse, vero non est absimile, quorum prosapiae circa annum M. D. XXVIII. extincta, ditio eorum in Saxoniae Ducum ac Marchionum Misniae, primum Georgij, deinde Henrici, ac tandem Mauritij potestatem venit. Sed hic anno M. D. XLIII. cum Baronum Schonbergiorum familia quorundam locorum permutationem instituit, hoc oppido pro Honstano arce ac pagis quibusdam ad Albim sitis eis concessio. Ex, dicta familia tum quatuor fratres impuberi adhuc aetate erant superiores, Ioannes scilicet, Ernestus, Georgius, & Wolfgangus: quorum bona tutelae nomine administrabant Ioannes Georgius Comes Mansfeldius, Christophorus Henricus Comes Stolbergensis, & Ludouicus Fachusius Iurisconsultus: qui tanto Principi rem tanto studio expetitam minime denegandam censuerunt.

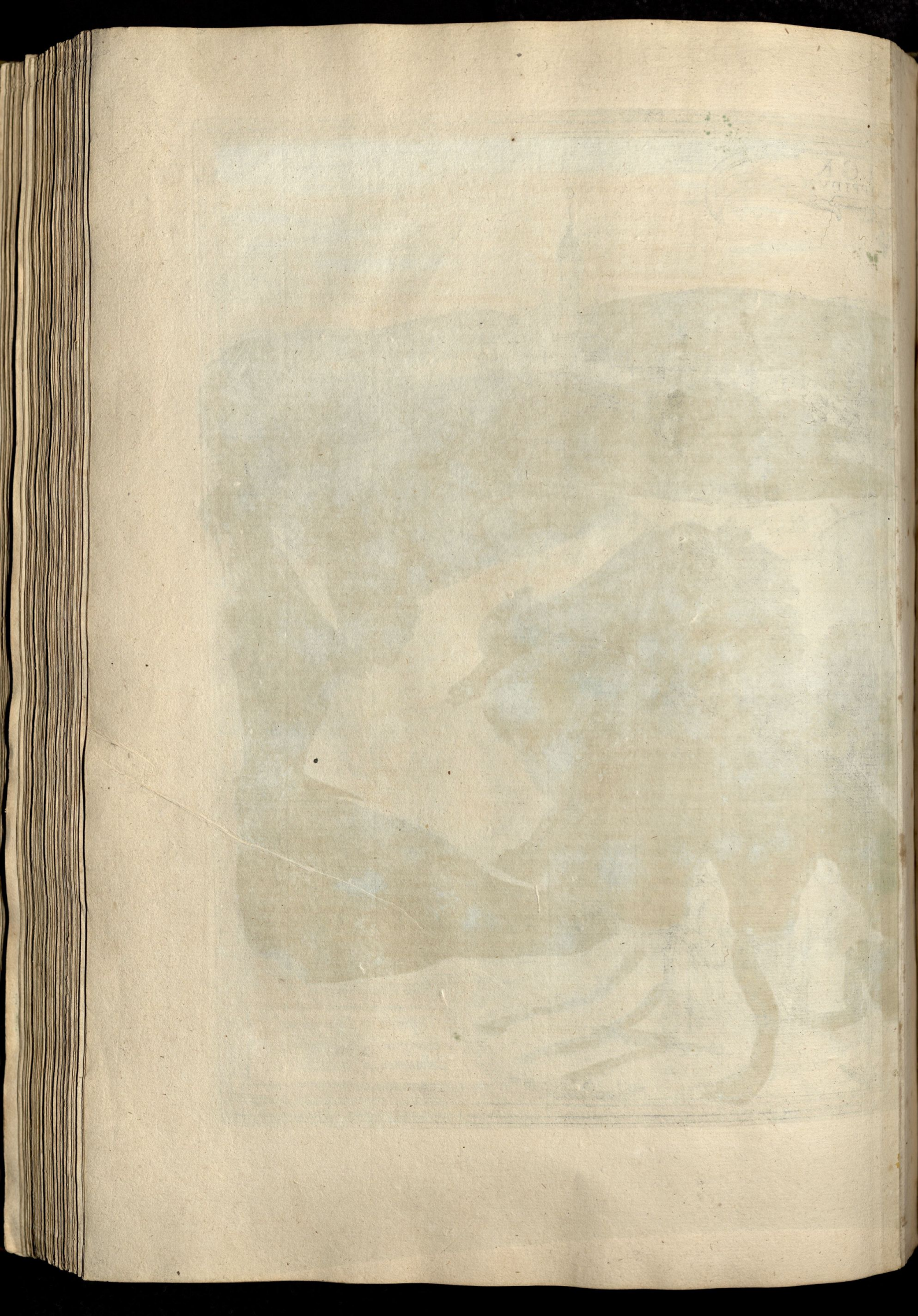
Septentrio.

PENIGK
MISNIAE OPPIDVM

- A. Der weg auf Leibz.
- B. Das Schloß.
- C. Pfarr Kirch.
- D. Mulde fluvius.

Depinxit et Communiavit
Georgius Houfnagelius
Delineator a filio a. 1677.

VIENNA:

Nimis longe profecto eunt, & quasi nodum in scirpo quaerunt, qui tam regionum quam urbium Nomina à peregrinis vocibus misere contractis & lancinatis deriuant, etiam quando propria magisque verisimilia in promptu sunt. Idem ego innobilissimæ huius urbis appellatio- ni euenisse existimo: quam nonnullis Antiquarij Vendum primum à Venedorum terri- torio, inde Flavianam seu Castra Flauiana, vel Fabiana, vt Ottoni Frisingensi placet; ac tandè & mutatis & præcis quibusdam litteris, pro Viana Viennam dictam volunt. Quanto simpli- cius est, atque etiam, meo quidem iudicio, verisimilius, originem nominis à Vienna propinquo fluuio deducere? quum constet non urbibus modo, sed & integris regionibus ab flumine ali- quo inditas fuisse appellationes. Exempla producere, vt facile, ita, hoc quidem loco, minime est necessarium. Est vero Vienna non Austria modo totius Metropolis, sed etiam firmissimum vniterfæ Christianæ Rcipublicæ con- tra Turcas propugnaculum. Sita est ad Danubij ripam, in amœnissima planitie, ad instar pomarij, numerosis oppi- dis & pagis, Neostadium vsque, consita. Primum eius conditorem ignorari plerique produnt, nonnulli tamen ab Henrico I. Auaria Duce, urbem hanc è ruinis in quibus per quadringentos annos fere iacuerat, Anno M.C.LVIII. rursum excitatam: & ab eodem Abbatiæ Scotensem fundatam; pulcherrimæ insuper & amplissimæ Basilicæ S. Stephano consecrata: fundamenta iacta; ipsam vero turrim Anno M.C.CC. demum ad fastigium perductam scri- bunt. Hodie quidem ædificiorum splendore, firmitate mœnium, opibus rerum omnium, ob vicini soli fertilitatem, abundantia, paucis Germaniæ urbibus cedit, Liberis olim Romani Imperij ciuitatibus à Friderico II. Imperatore, qui cum Conrado filio Romanorum rege totum trimestre hic exegerat, adscripta, & imperij insignibus, Aquila nimirum coronata bicipiti, in campo nigro, donata fuit: qua tamen immunitate vix quadriennio frui potuit, in Austria eorum ditionem reuersa. Non multo post, Anno scilicet M.CC.LXXV. Rudolphus Haspurgius Imperator Viennam obsedit, quam vna cum tota Austria, Stiria, & Carinthia Interregni tempore Ottocarus Bohemiæ Rex suæ ditionis fecerat. Et licet Ottocarus obsessæ urbi suppetias ferre omnibus viribus conaretur, repulsus tamen, satis habuit, si Austria, Stiria, & Carinthia Imperio restituta, Bohemiæ & Morauia in beneficij clientelaris nomine re- tineret. Sic Imperator Albertus in filium, ante Imperij in Austria vicarium ad Archiducalem dignitatem exiit, inde amplissimarum prouinciarum & regnorum accessionibus aucta Serenissima hæc familia, meliorem, certe maio- rem orbis terrarum partem suo complexa imperio, ad eam quam hodie videmus & veneramur, magnitudinem ac- potentiam excreuit. Academiam Fridericus II. Imperator primum ad Romanæ & Parisiensis formam instituit Anno M.CC.XXXVII. ab Alberto II. Archiduce postea Anno M. CCC. LXVI. renouatam, à Rudolpho vero, qui Quartus in Archiducum serie numeratur, plurimum auctam & locupletatam: Anno denique M.CCC. LXXXIV. Illi intercessionem ab Urbano Pontifice confirmatam. Maturæ sane Euangelij lumen urbi huic illuxit, vt pote Anno CC.XL.VII. ab Eleuthero, vel Euthario, vt alij appellant, prædicari ibi coeptum. Sunt qui episcopatum ibidem Anno CCCC. LXVI. institutum volunt, primumque Episcopum faciunt Mamertinum; secundum, Marrianum; tertium, Lucillum. Inde Longobardorum incursionibus vnà cum Episcopatu vastata & deleta omnia. Etsi vero paulatim è tantis quas à barbaris perpessâ fuerat, cladibus urbs ista recreari, multisque Ecclesijs ac Religiosorum domibus exornari coeperit: Episcopatus tamen sero admodum, Anno videlicet M. CCCC. LXXX. restitutus fuit à Friderico IV. Imperatore, qui noua instituta Præpositura, veterem in Episcopatum annuente Pontifice, mutauit. Sancti Ru- perti Iuuauientis templum vetustate inclytum à Cunaldo & Gifalarico, huc ab eodem Episcopo ad Auaram con- uersionem missis, excitatum fertur, circa annum D.C.XL. quod ruinofum ante annos plus minus CC.L. Engelber- tus ab Aufperg refarciri curauit, S. Petro sacram ædem Carolus magnus, suis vicique Hunnis, circa annum, vt quidam putant, DCCXVI. extruxit, eique Theodoricum Episcopum præposuit. De Abbatiæ Scotensis, & Sancti Stephani Basilicæ erectione supra diximus, Carmelitarum Cœnobium Rudolphus IV. cognomento Magnanimus condidit, & B. semper virginis honori consecrauit, in quo hodie patres Societatis Iesu & diuina mysteria colunt, & bonas literas docent. Templum michaeli Archangelo dicatum Otto & Rudolphus, Alberti I. Impe. filij, è sacelli angustijs ad Paroeciæ dignitatem euehere, à S. P. Q. V. varijs ornamentis ac donis postea audactum. Monasterium S. Crucis, Minoritarum Ordinis, ab Ottocaro Bohemiæ Rege coeptum, Blanca Galliarum regina, Rudolphi III. & Elisa- betha Aragonia Friderici I. coniuges ad colophonem perduxerunt. Idem Rudolphus III. & Blanca eius coniunx S. Claræ Cœnobium fundarunt: quod ab Anna Friderici I. filia auctum & dotatum, Catharina Alberti II. filia An- no M. CCC. LXXX. absoluit, Ferdinandus vero I. Anno M.D. XXX. in Nosocomium seu Hospitale ciuicum vertit. S. Dorothæ Præpositura Albertum Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ Regem, vnà cum eius Præceptore, ac postea Cancellario, Andrea Blanco, fundatorem agnoscit. S. Mariæ Rotundæ Ecclesiam Anno M. C. LXXXVI. Leopoldus V. Austria Dux in vsum Templariorum constraxit: idem vero hodie à Religiosis Dominicani Ordinis habitatur. Augustinianorum Monasterium Ottonis I. cognomento Mirabilis opus est, Anno M. CCC. XLIX. con- structum. Idem biennio ante vnà cum fratre suo Friderico, virginibus Deo dicatis Cœnobium posuerat, Laurentia- num dictum. Ad cœli portas Monasterium, M. Gerardi primi ad S. Stephanum Parochi liberalitati debetur, Anno M.D.C.LXVII. conditum, Sancti Iacobi, honesta Matræonæ nomine inchoauit, Daretij nobiles Carinthij perfecere. Sancti Hieronymi, olim respicientibus foeminis, nunc Franciscanis attributum, Conradus Hallerus Con- sul Viennensis extruxit Anno M. CCCC. XXIV. S. Maria ad litus, vt & S. Saluatoris sacellum Passauienses excitant Episcopi. Quæ omnia quanta olim tam Principum quam ciuium fuerit pietas & religio facile testantur. Quid ego de profanis dicam ædificijs? Arce, inquam, Regia, quam Burgum appellant; Curia ciuium perquam magnifica; vallo præalto & firmo; inuictis propugnaculis, fossis profundis, Prochotrophijs, Nosocomijs ædificijs, vel palatijs potius publicis priuatisque, infana structura quæ infra terram depressis, qua supra elatis. Accedunt tam multitudo quam opes

1. Templum S. Stephani.
2. Templum S. Michaelis.
3. Templum S. Petri.
4. Ad Iltus S. Marie.
5. Ad S. Crucem.
6. Ad Sotogies.
7. Ad S. Agnilliam.
8. Ad Praedicatores.
9. S. Dorothea.
10. S. Hieronymi.
11. S. Marie ad Angles.
12. S. Iacobi.
13. S. Laurentij.

14. Ad Portum Caeli.
15. Hospitale Virginitatis S. Clare.
16. Marianna Baptistina.
17. S. Nolasus.
18. S. Maria Magdalena.
19. Templum S. Iesu.
20. Ad S. Silaborem.
21. S. Georgij.
22. S. Ruberti.
23. Atrium.
24. Rulira Turris.
25. Propugnaculum Castellorum.
26. Antiquum Atriale.

27. Propugnaculum Civile.
28. P. S. S. Theresie.
29. P. S. Brunnamaria.
30. P. S. Carolinum.
31. P. S. Ewaldorum.
32. P. S. Calixti.
33. P. S. Melchioris.
34. P. S. S. Soterij.
35. P. S. Soterij.
36. P. S. S. Nove.
37. P. S. S. Nove.
38. P. S. S. Nove.
39. P. S. S. Nove.

40. Hospitale Castellorum.
41. Equitum Castellorum.
42. Domus Penitentium.
43. P. S. S. Iulij.
44. Domus S. Soterij.
45. P. S. S. Iulij.
46. P. S. S. Iulij.
47. P. S. S. Iulij.
48. P. S. S. Iulij.
49. Domus Castellorum militum.
50. Domus Castellorum.
51. Domus Castellorum.
52. P. S. S. Iulij.

53. Pons Albus.
54. Pons S. Soterij.
55. Antiquum S. Soterij.
56. Forum maius vel S. Soterij.
57. Forum album.
58. Forum novum.
59. Area apud S. Soterij.
60. Area Iuliorum.
61. Forum Halbecum.
62. Forum antiquum.
63. Forum S. Soterij.
64. Pons S. Soterij.
65. Ad S. Soterij P. Soterij.

66. Forum Boarium.
67. Forum Praemurarium.
68. Ponticulus mortuorum.
69. Cemeterium antiquum.
70. Mons Venerabilis.
71. Mons S. Soterij.
72. Hospitale S. Soterij.
73. S. Soterij.
74. Turris Carina.
75. Quaterburgum.
76. Quaterburgum.
77. S. Soterij.
78. Ad Capucinas.

79. Hornisse.
80. Conventum novum.
81. Hospitale S. Soterij.
82. Warige.
83. Mons S. Soterij.
84. Mons S. Soterij.
85. Mons S. Soterij.
86. Mons S. Soterij.
87. Clausura Neuburgum.
88. Mons S. Soterij.

opes ciuium, eorandem comitas, vrbinitas, elegantia in cultu, victu & moribus singularis: qua hodieque exteri, quotquot eò veniunt, admirantur. Veniunt autem eo fere innumeri, ob commerciorum frequentiam. E Germania per Danubium ferrum atque omnis generis ferrea vasa atque instrumenta, frumenta, vestes couchuntur. Ex Italia vina exotica, panni è lana & serico, & varii fructus transmarini. E contra hinc ad externos, aurum, argentum, viuum succinum, pix, & plurimæ aliæ merces exportantur, magno cum Principis & ciuium emolumento. Iam ut reum ibi gestarum historiam non nihil, quasi obire attingamus, præter frequentes, quas à Barbaris, Longobardis, Gothis, Gepidis, Auaribus, Herulis, Rugijs perpeffa est, direptiones, multis cladibus Vienna, etiam postquam in meliorem statum restituta est, vexata fuit atque affl. cta: Friderico Babenbergensis familia Comite penultimo, Anno M. CC. CLII. à Rudolpho I. Habspurgio Imperatore, vt supra diximus, Anno M. CC. LXXII. à Mathia Coruino Hungariæ Rege anno M. CCCC. LXXVII. expugnata. Eadem Friderico III. Imperatore & Alberto fratribus inter se dissidentibus, multis ac sæuis procellis fuit exagitata. Vt de incendiis nihil dicam, quibus vltra quinquies fœdum in modum fuit deformata. Sed nihil memorabilius est quam quod vna hæc ciuitas vniuersas Solymani Turcarum tyranni vires & sustinuit & fregit. Ouum enim is ingenti exercitu, in quo trecenta armatorum millia fuisse dicuntur, Anno M. D. XXIX. die XIII. Septembris Viennam obsidisset & per continua tormentorum verberatione & suffossionibus deiectos muros, vltra vicies irruptionem tentasset, tam ciuium quam præfidiariorum virtute semper repulsus, tandem multis amissis millibus, obsidionem soluere, & re infecta discedere coactus est, quo quidem tempore vrbem hanc vniuersæ Germaniæ salutis fuisse, negari non potes. Infaustus admodum eidem vrbis fuit dies VII. Septembris. Anno M. D. XC. quo die circiter horam quintam vespertinam tam grauis terræ motus exstitit, vt templum Abbatissæ Scotensis ipsamque adeo altare quasi medium dissecuerit ac posttraherit, turrim Sancti S. c. hani cœnuul. ferit, eam vero quæ pone hospirium aureo sole insignitum, non procul à Rubra porta steterat, plane deiecerit, cuius ruina in dicto hospirio nouem homines & duo equi fuerunt obruti. Certe vix vllum tota in vrbe fuit ædifici. um, in quo rima aliqua non apparuit. Non partem incommodi vrbs hæc accepit, certe in magno periculo fuit Anno. 1619. quum 6. Iunij ei oppugnandæ Henricus Matthias Comes à Turra Bohemiorum Statuum tum Imperatori rebellantium copiarum ductor, exercitum admouisset, iamque suburbium occupasset. Altero die post, Austriæ Ordines qui Viennæ tum erat, missis ad Comitem legatis, Merari se, dixerunt, ecquam ob causam vrbem nihil mali de se meritam oppugnaret? Respondit ille, Multo magis se mirari quod isthoc interrogarent, quum ramen scirent, Hungaros per Austriam in Bohemiam immisos: qui plus quam hostiliter eo in regno grassati sint. Post aliquot dierum obsidionem, dem re infecta discessit. Eodem Anno, mense Nouembri Hungari Bohemis fauentes, itidem ad viennam vsque excurrerunt, tamque prope mœnia subierunt vt etiam minoribus tormentis impetrentur: sed Casariano milite in Bohemia grassante, & ipsi frustra fuerunt, Anno 1626. Aprilis die 15. dum Archidux Leopoldus Oeniponte nuptias celebrat formidabile incendium in foro frumentario ante portam Carinthiam incuria & ebrietate operarij cuiusdam exortum, vrbem ingenti terrore impleuit, & quasi momento temporis 30. domos absumsit: quod damnus 200000. florenorum æstimatum fuit De Vienna sic Scaliger:

*Aspice, barbaricis qua propugnacula bellis,
 Quæ stet fulmineis machina torua pilis;
 Aduersus spurium qua fortia pectora Turcam
 Apparet intrepida Norica dextra fide,
 Illa igitur validis assultibus irrita sudis
 Prælia, quæ capto fecerat hostis agro.
 Quin etiam patri demissis turbine cæli
 Auxilijs, largo perpluit imbre polus.
 Qualia regna putes, numen quibus excubat ipsum?
 Nonne Dei est pro quo pugnat & ipse Deus?*

EISENSTADIUM.

EISENSTADIUM (Σιδεροπολις Græce, Latine *Ferriciuitatem* dicas) non ignobilis est in vltimis finibus Austriæ inferioris ciuitas, inter Leyttam fluium, qui Austriam ab Hungaria separat, & lacum Neosidliensem sita, solo admodū fertili, cuius benignitas & pabulum pecori, & Ceteris & Bacchi dona hominibus affatim subministrat. Nec syluæ defunt, & lignationi & venationi percommoda. Arcem habet faris amplam ac solendidam, colliculo aliquantum supra ciuitatem assurgenti impositam. Germanorum lingua & mores hic fere adhuc in vsu sunt. Tanto maior eius censenda est felicitas, quanto minus eius memoria superiorum bellorum celebratur historijs. Qua vtinam cum tota Christiana Republica, & ijs maxime regionibus quæ barbari hostis ditioni vicina, & excursionibus eiusdem obnoxia sunt, æternum, Dei immortalis beneficio, vtatur fruatur.

MANERSDORFIUM.

VO huius nominis in Austriæ Archiducatu sunt oppida. Vnum (quod tamen pagus potius) inter Fanum S. Hippolyti & Tulnam ciuitates: alterum itidem vti Eisenstadium, inter Leittam fluium & Neosidliensem lacum, paullo superius septemtriones versus, in extremis Inferioris Austriæ & Hungariæ confinibus situm: cuius figuram vnā cum circumiecta regione, præfens tabella exhibet. Oppidum ipsum in planitie iacet; & præcipue thermis seu balneis aquarum calidarum ac salubrium celebratur. Ad Australem plagam mons in mediocrem altitudinem attolitur, vnde amoenissimus longe lateque pater prospectus. Hinc enim immensa quasi totius territorij Viennensis, eademque vini ac frumenti, interiectis nonnullibi syluulis quibusdam & dumetis venationi opportunis, feracissima planities, à sinistra & Occidentali plaga Stiria, à dextra vero & Orientali Hungariæ alpium inclusa radicibus, ciuitatibus, oppidis, arcibus tam Principis quam Nobilium pagisque quam plurimis, ad sinistram maxime partem, quaquauersum & vbique ad miraculum referta, oculis subijcitur planities. Quin etiam sudo cælo prospectus ad Viennam vsque pater. hinc ad laeuam mons Comagenus cum arce (Calenberg vulgò dictus) cælo assurgit fastigio, inde continua quasi serie oppida plurima ad radices prædictorum montium sese consequuntur, inter quæ præcipua sunt, Rodaunum, Petersdorfium, Brauna, Lichtstænum arx, Medlinga oppidum, Compolskirchen oppidum, ciuitas Badensis. tum Manersdorfio ab eadem parte aliquanto propiores. Treskirchen oppidum, Laxenburgum arx venatoria, & Humbergum oppidum. Totum hunc tractum, quo vix vllus vel ad voluptatem amoenior, vel ad fructum vberior reperitur, Turcæ Viennam M.D. XXIX, obsidentes, miserum in modum vastarunt, incensis oppidis & pagis, vastatis agris, & multis animarum millibus in morte tristiore seruitem abductis. Quin etiam Anno M.D. LXXVIII. Turcæ, excursionem factā, Medlingam vi expugnarunt, & quacumque transire, inaudita horribilis sauitiæ exempla ediderunt, non impune tamen; quum multi eorum à Croatia & Stiria incolis magno numero interim congregatis, oppressi, scelerum suorum meritis luerint pœnas.

Communicat Georgius Haysnaglus

depi-tum à filio Iacobo anno 1677.

MANNERSDORF.

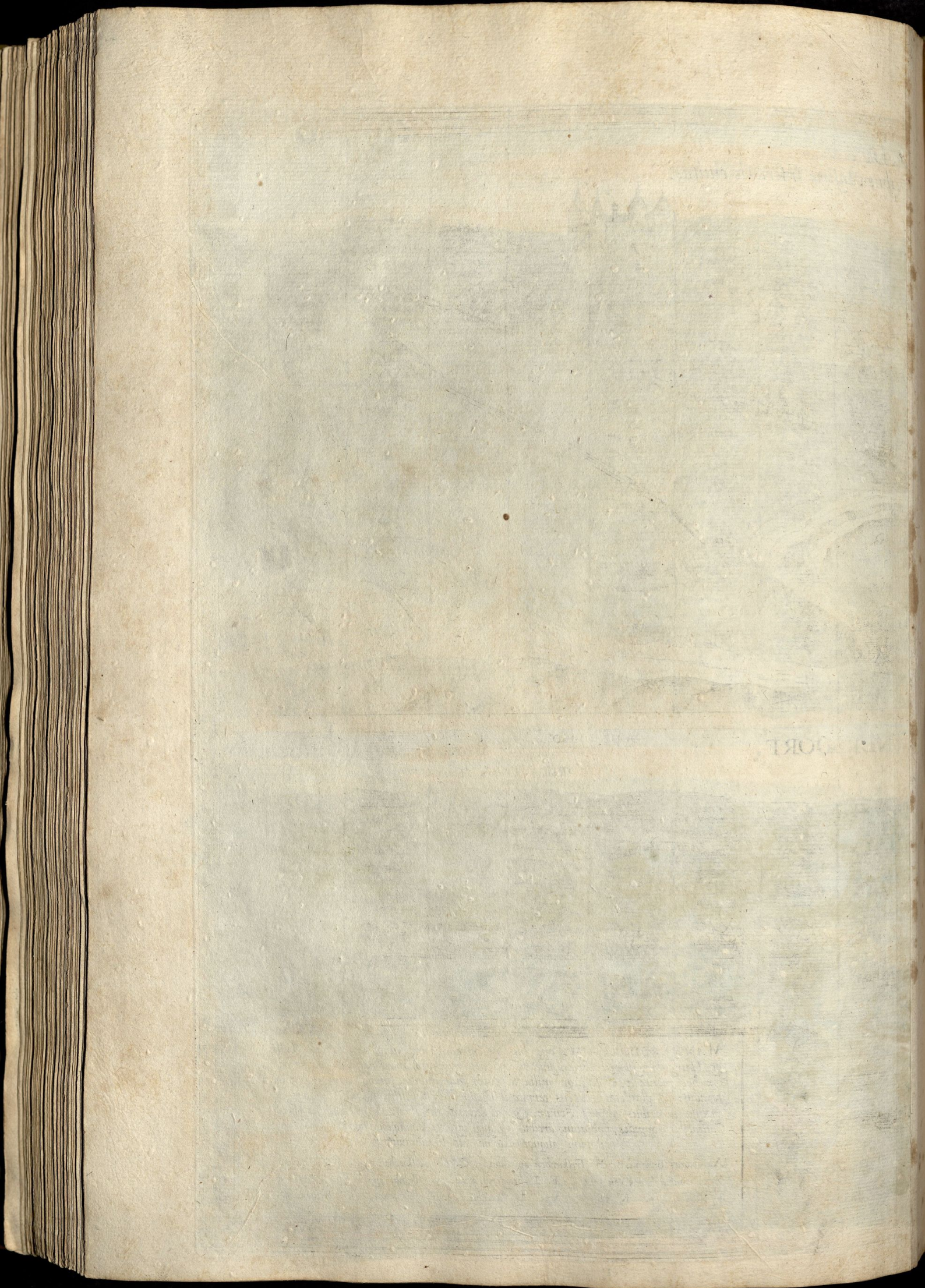
Septentrio

Meridies

MANNERSDORFIUM, oppidum in extremis confinibus Inferioris Austriæ, et Hungariæ situm: Terræ sine balneis aquarum calidarum ac solubilium percellitur. Ex hoc monti per aliquot miliaria patet admirabilis simulæ vini ac frumenti feracissima planities tractus territorij Viennensis, à sinistra ac Occidentali parte inclata radicebus alpium Stiriae, & à dextera et Orientali, montium Hungaricæ Ciuitatibus, oppidis, nobilium arcibus, pugili infirmitate, quæque feram et vobis plenum quorundam aliorum nominis hic subsurguntur.

- A. Ciuitas Rudolphi.
- B. Felsenkirchen oppidum.
- C. Compflichkirchen opp.
- D. Mollsdorf opp.
- E. Laxenburch archiepiscopatus.
- F. Lichtsdorf arch.
- G. Brunn opp.
- H. Pöchlarn opp.
- I. Rodaus opp.
- K. Hainburch opp.
- L. Colmbach.
- N. VIENNA.
- O. Mannersdorf opp.

L A V R E A C V M

vulgò, *Ens*.

MPLISSIMA quondam hæc vrbs fuit Romanorum Colonia, *Aureliana Laureacensis* cognomine, vbi non legiones modò, sed etiam ipsi Imperatores statiua habuerunt. Ad ostium vsque Anisij fluij, non procul inde ex Alpibus in Danubium effluentis, pomœria eius olim se extendisse, vestigia & signa adhuc testantur: nunc è tantæ vrbs à Gothis & Hunnis non semel vastatæ ruinis exiguum reliquum est oppidum: quod cum fortuna nomen quòque mutauit, idque cum præterfluente commune habet. Oppidum ipsum paullò editiore loco situm fluuium despicit: tribus maximè insignibus structuris conspicuum est. Curia seu domo Senatoria, quæ umbilicum tenet; Arce & Templo Parochiali, quæ vtrique lateri prætenduntur. Hic fluij alueus diuisus paruam efficit insulam, pascentis pecoribus idoneam; copiosum piscatum suppeditans, piscibus scilicet è vicino Danubio cateruatim ascendentibus. Extra oppidum non procul ab ostio, quo in Danubium Anisus se euoluit, in colle quodam antiqui, vt apparet, castrî fundamenta visuntur, & ingentia saxa quadrata: inter quæ templum summæ vetustatis, à Christianis olim exstructum, adhuc extat, sed planè profanatum ac fuinosum. Huius parietibus inserta sunt quædam saxa, cum sculpturis antiquis. In stylis portæ lapideis quadratis templi videtur chærus bacchantium Satyrorum ac Nympharum: è quibus Satyrus vnus tibias, alijs subsilientibus, inflat; Nymphæ his intermixtæ crotala pullant, & tripudiant. Inter alia, quæ pleraque deleuit vetustatis iniuria, saxo quadrato cernebatur insculpta Europa, tauro natanti insidens, & cornu alternum sinistra tenens: stolata ad pedes vsque, dextera prehensens velum, quod capiti eius, corniculatæ lunæ forma, circumuolitat. Fluij hodie quàm oppidi celebrius nomen est, vt cuius, Austriam transuersim interfecantis, cursu Austria vniuersa in duplicem regionem, eam scilicet quæ supra, & eam quæ infra est Anisum, diuiditur. Pascuis tamen, aruis, & fructibus varij generis felix solum colonos vbertim alit; accedente etiam vtriusque fluminis ad multas res opportuni vicinitate. Episcopatum olim hic fuisse illud argumento est, quòd Ernestus circa annum Christi M.LXX. quæstoriæ Præfecturam (*Rastuogten* Germani vocant) tam Laureacensis quàm Passauiensis Diœcesios adeptus, & *Prior Romani Imperij* appellatus legitur, illo quoque priuilegio concesso, vt quacunque intra Imperij fines iter faceret, nudum gladium & vexillum præferri ipsi liceret, Episcopatum verò hunc Passauium postea translatum esse, La-
zius tradit.

ENS
AVSTRIAE CIVITAS
Superiorem ab inferiore dividens.

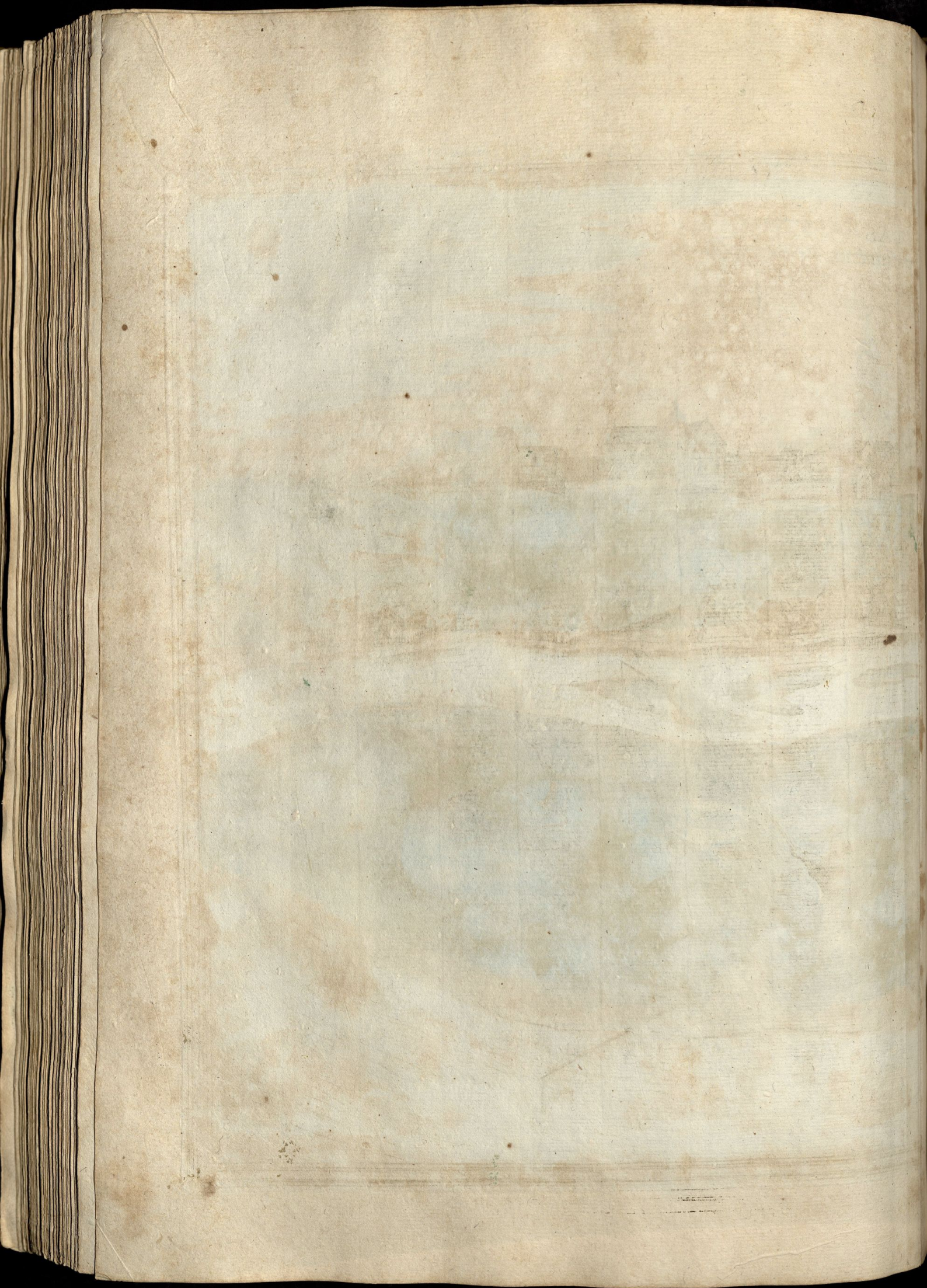
Rathhaus.

Parochia.

Salz.

Communicavit Georgius Hirschingius
descriptam a fratre Jacobo, anno 1677.

FANVM S. HIPPOLYTI

vulgò *Sanpolten*

Legans hoc est inferioris Austriae oppidum, ad Drasamum fluvium situm. De origine eius nihil reperio: è nomine verò non ineptè quis conijciat, olim sanum hic fuisse S. Hippolyto dicatum, ad quod tandem aggregantibus sese ciuibus, oppidum fuerit exstructum, vti in multis alijs factum. Solum habet perbenignum, tam aruis quàm hortis mirificè excultum. Tam ædium quàm reliquus oppidi ornatus intra mediocritatem consistit. Nuper admodum, nimirum Anno M. D. XCVII. nobilitari cœpit, quo rusticana huius tractus plebs, continuis tributis grauari se & exhauriri causata, primum secretas coitiones fecit, mox animaduersa idem sentientium multitudine, in apertam seditionem erupit, atque arma cepit, ductore quodam Georgio Brunnero, sartore. Hi tripartitis ordinibus peruagari in verba sua omnes adigunt: eos qui sacramentum dixissent, edere eogunt omnia grauamina, quibus à dominis contra ius fasque premi se existimarent, vt in literas relata & consignata, ad supremum magistratum, Imperatoriam scilicet Maiestatem mitterentur. Licet autem verbis eidem omnem promitterent obedienciam; facta tamen ipsorum ab omni humanitate; & quæ magistratui debetur reuerentia, valdè abhorrebant. Nec enim contenti minas iacere, arma ostentare, eorumque metu sedibus suis dominos eijcere; nonnulli etiam magna dignitate viris manus & vincula iniicere non dubitarunt. Ad eorum furorem vel pacificam tractatione sistendum, vel armis compescendum nomine Cæsareæ Maiestatis missi sunt, qui cum ipsis agerent: sed vel responso non quale voluerant accepto, vel promissis non satis, aut suorum numero nimis confisi, non modò in malè cœpta rebellione perstiterunt, verùm etiam quotidie plures ad sese aggregando, vicos & arcus occupando, vltèrius sunt progressi. Non tamen eadem fuit omnium pertinacia, idemque furor. Qui enim supra Bohemicam syluam habitant, quamquam & ipsi tu multo omnia miscuissent, admoniti tamen, vt dum ad veniam receptus esset, respiscerent, armis positis, ad sua quisque reuersi, quiescendum sibi statuerunt. Reliqui Cisdanubiani etsi spem fecerant nihil amplius molituros, seditionem tamen multò maioribus quàm antea viribus redintegrarunt. Eorum circiter quingentos Colonitius ad Grauenecam concidit, pagum Strassam incendit: in quo incendio multi cum liberis & vxoribus perierunt. Hac clade partim fracti, partim maiora mala veriti, partim etiam Cæsareorum Legatorum verbis deliniti, & culpam suam professi & deprecati sunt; nihil etiam post hac moturos iureiurando sese obstrinxerunt. Non diu post, nullis prouocati iniurijs, sed fatali quadam infania abrepti, ad multa millia iterum concurrunt, tormenta & quidquid ad bellicum pertinet apparatus, conquirunt: Pulcam vicum dedi sibi poscunt, Lillesfeldam Monachorum cœnobi-um spoliant: oppido denique Sanpoltano exercitum admovent; ciues monent, ne amicos & nihil hostile cogitantes excludant, non contra Cæsaream Maiestatem, supremum suum magistratum, arma se ferre: eò tantum spectare, vt iustitia sartatecta conseruetur. Oppidani vt moram aliquam interponerent, deliberaturos se, conuocatis ciuibus, quid facto opus sit, respondent. Paulò post redeunt seditiosorum legati iisdem cum mandatis, quibus illud tantum responsum est: Non satis conuenire inter ciues ea de re qua de ageretur: ceterum melius facturos, si armis positis domum quisque properarent. Hoc responso irritati, vt oppugnare oppidum decreuerunt; contra quam interea oppidani diligenter se comparauerant. Dum ad mœnia desident seditiosi; nocte intempesta Comes à Turri cum paucis equitibus inuectus, castra tumultus & terroris impleuit. Paucifaci igitur, magnam adesse hostium rati multitudinem, ante lucem vasa colligunt, ac fugientibus similes discedunt. Tandem prudentiores intellectu errore suo, vt culpam quodammodo expiarent; seditionis auctores comprehenderunt: quorum vnus ne viuus in magistratus veniret potestatem, cultro in ventrem adacto sibi ipse mortem consciiuit; reliqui diuersis supplicijs affecti, & crucibus affixi, temeritatis, vel potiùs impietatis suæ graues quidem, sed meritas pœnas lucrunt.

A. Drafin fluvius.
C. Pfarrkirch.

B. Rathaus.
D. Die Apteij.

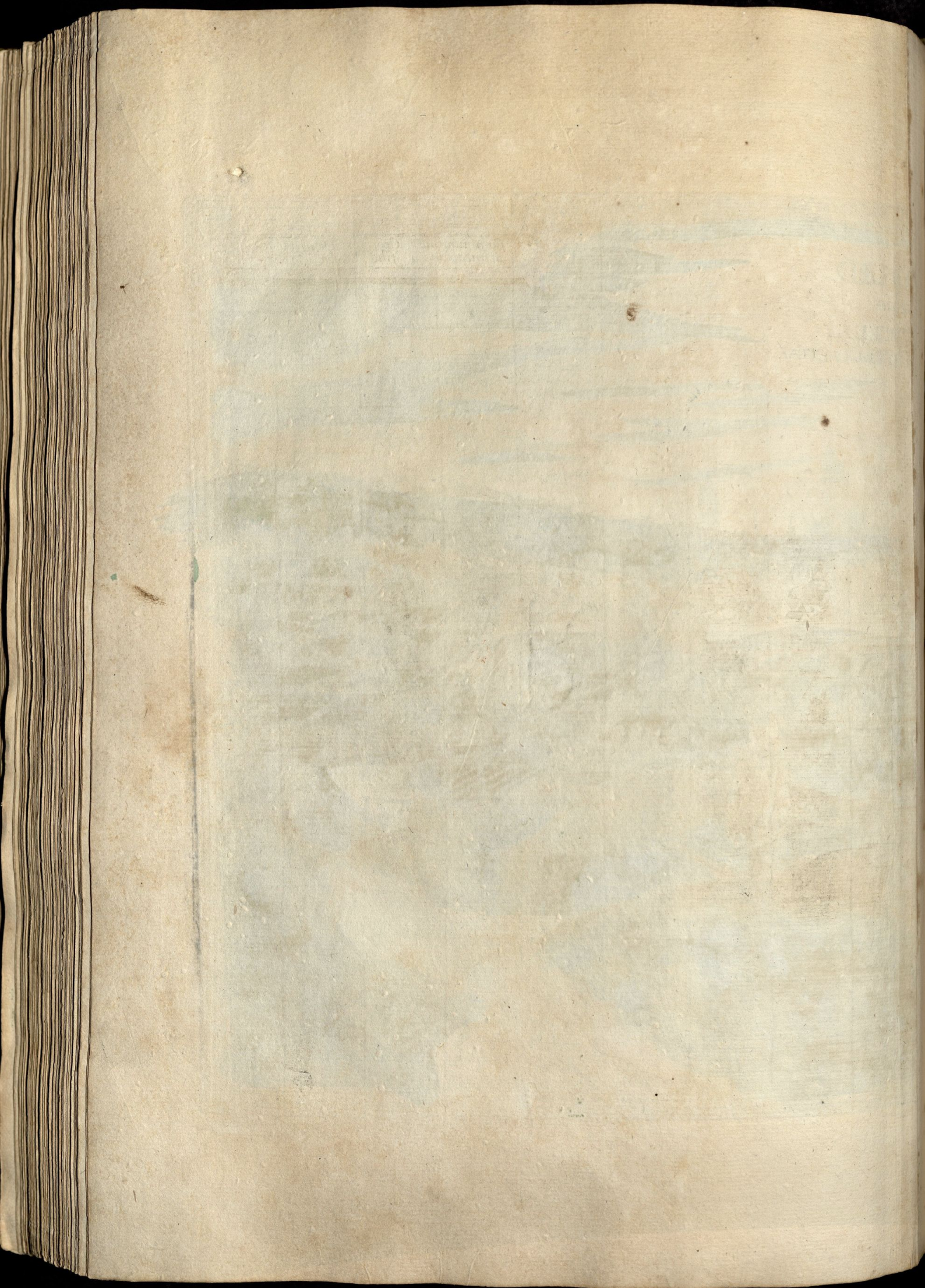
Communicavit Georgius Houfnagius
delineatorem a filio Jacobo a^o 1677.

S. POLID
vulgo
SANPOLTEN.
INFERIORIS AVSTRÆ CIVITAS.

In hoc colle castrametati sunt conturbati, et rebelles Rusi fici
Austriaci anno 97. et 98. Quorum duces & perturbel-
lonis auctores, eam ob causam in eodem hoc loco diversis
affecti supplicis, alijs exemplo, crucibus affixi sunt?

Occidens.

ZASLAVIA.

DE ciuitatis huius, vti & plerarumque aliarum, origine, minus nihilo in Bohemicis, qui quidem in lucem prodierunt, reperitur in Annalibus. De rebus quoque ab ea vel ad eam gestis pauca scripta exstant. Sita est loco campestri, tribus circiter milliari-
 bus à Cuthna, argentifodinis celebratissima ciuitate, è quibus etiam non pauca emolumenta ad vicinos Zaslauientes redundant. Sed & olim damna inde & pe-
 ricula non leuia sensit, Hungaris, de populata Morauia, magno numero in Bohe-
 miam saepe effulsis, & hæc potissimum loca, prædæ, argenti maximè, cupiditate, ag-
 gressis. Sed & Morau non semel ad intercipiendos puteos (vt Dubrauius loquitur)
 venis argenteis scatentes de improviso venerunt; ac licet male habiti atque
 accepti fuerint, degustata tamen hac veluti loto, nec ignominiosa repulsa, nec cæde absterreri potuerunt,
 quin ad dulcem hunc fructum in Bohemia colligendum redire festinarent. Vnde frequentia ad Zaslau-
 uiam & cruenta prælia commissa. Ac licet multis saepe ac miserandis cladibus Bohemia fuerit afflicta;
 nullas tamen maiores calamitates, quam à monstroso illo Hussitarum duce (cuius & viui effigies & mor-
 tui se pulchrum in hac tabula delineatum, cernitur, in templo vero ipsam monumentum ostenditur) Zis-
 sca, inquam, sensit. Hic nobilis quidem genere, sed tenui censu (vtar AENEAE SYLIIJ verbis) in curia Regis
 à puero enutritus & bellis exercitatus, vno carens saepe ac miserandis cladibus Bohemia fuerit afflicta;
 Hussitarum veneno & rapinarum audis, collecta perditorum hominum multitudine in Ecclesias quæ resta-
 bant, impetum fecit, simulachra Sanctorum & imagines confregit, Monasterium Carthusiensium Pragæ
 vicinum inuasit, & direptum incendit, tantis deinde tamque continuis victoris potitus est, vt Hussitæ eo
 duce, nihil non auderent, nihilque difficile sibi arbitrarentur: è cuius schola deinde alij bellicosi duces,
 in primis Procopius ille cognomento Magnus, prodierunt. Quum ergo Zisca non Pragam modo, sacer-
 dotis cuiusdam hæretici Rochizanæ artibus introductus, sed prope vniuersum Bohemiæ regnum in po-
 testate sua quasi haberet: Sigismundus Rex clam cum sibi conciliare tentauit, oblata totius regni, vt &
 belli administratione, & ingenti auri pondere quotannis promisso, modo ad obsequium regis & ipse
 rediret, & ad obedientiam ciuitates ab subditos reduceret. Verum dum hæc tractantur, Zisca peste correptus
 exspirauit, non tamen cum ipso bellum, quod lethale Bohemiæ vulnus infixit, necdum sanatum.
 Testamentum fecit rebus gestis dignum. Iussit enim pellem cadaveri detrahi, atque ex ea tympanum
 fieri, & ante aciem pulsari: nec dubitare se, quin hostes, audito eius sonitu, statim fugam arrepturi sint,
 quasi eadem vis illius foret, quæ Medusæ capitis, cuius aspectu homines in lapides vertebantur.

COMMODA:

QUæ Zaslauia adiuncta in hac tabula cernitur Commoda, non parui nominis ciuitas, ab ea,
 sistum ipsum spectes, longè abest, quum illa non procul à Morauia, hæc à Misnicis finibus
 prope ab sit, in campis patentibus, loco satis fertili sita. Hanc Misnicis præsidijs firmaram,
 idein Zisca, de quo modo diximus, Pelzina frustra oppugnata, petijt: eaque vi capta, non
 sine magna suorum cæde, populares cum sacerdotibus, ædibus ligneis inclusos, frustra ve-
 niam petentes, exussit. Addit Dubrauius, ad tria millia ciuium, aduenarum, presbyterorum,
 Iudæorum ibi interfectos, Sæuitum præterea à mulieribus Thaboritis in matres familias & puellas, quas
 promissa salute extra ciuitatem eductas, igne vinearum turgurij iniecto, cremarunt. Hodie So-
 cietas Iesu & iuuentutem ibi summo cum fructu bonas literas docet, & errantes à
 fide Catholica reducere, & cæteros in obedientia S. Matris Ec-
 clesiæ continere satagit.

Meridies.

CZASLAVIVM
vulgo
CZASLA BOHEMIAE CIVITAS.

INSCRIPTIO SEPULCHRI IOHANNIS SISKAE
A. 1424. DIE IOVIS ANTE FESTVM GALLI
VITA FVNCTVS IOAN. ZIZKA CALICRECTOR
RERVIV PVBLIC. LABORCI. IN NOE ET
F. NOMINE DEI H. TEMPO CONDITVS EST.

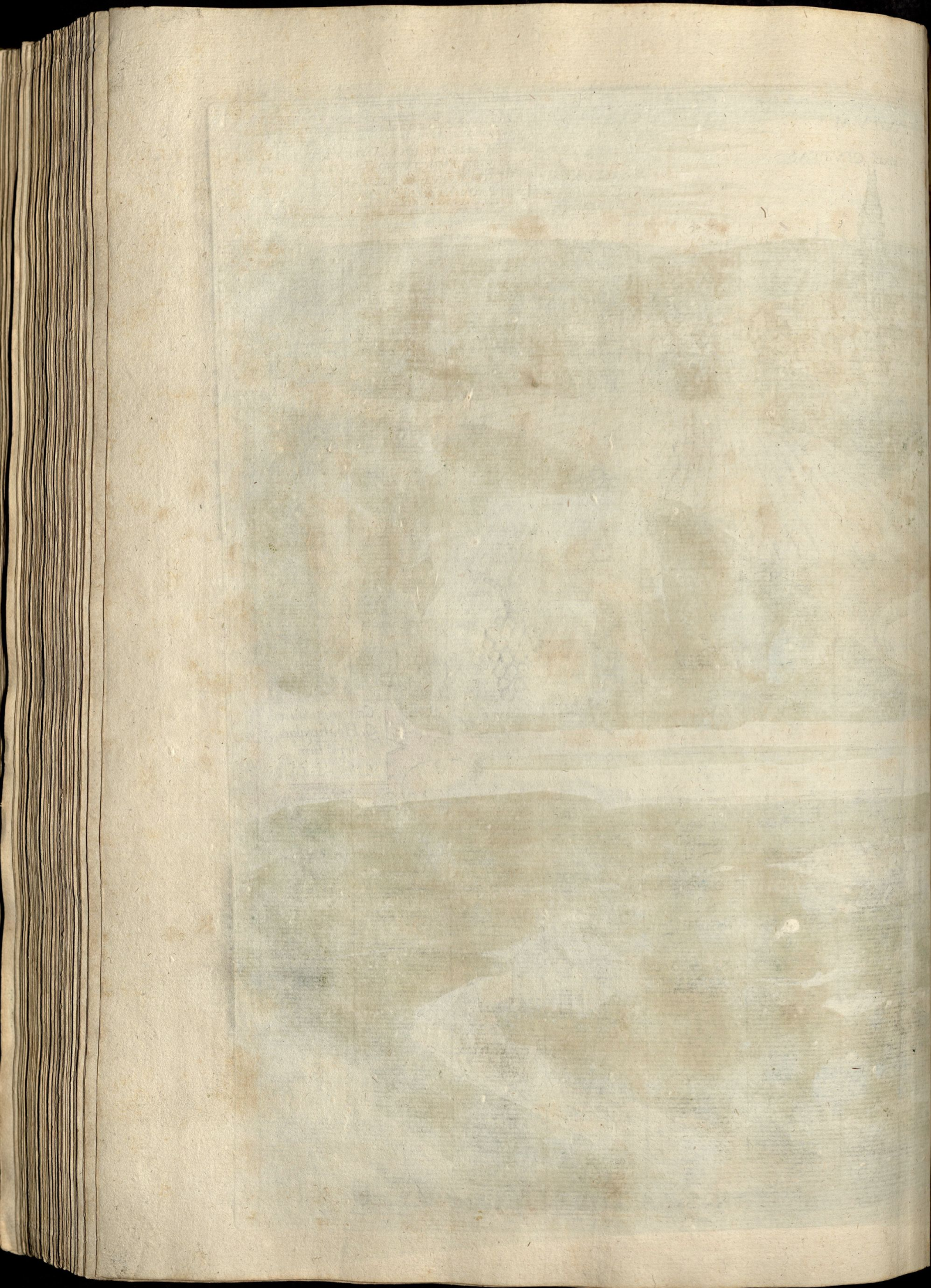
EFFIGIES IOANNIS
ZI ZKAE VIVI

COMMODA
vulgo
COMETHAV
Bohemica ciuitas.

Communicauit
G. Hoffraglus,
deput. tum
a filio A. 1617

- A. Der weg auf Leitzy.
- B. Der weg auf Prag.
- C. Jesuwiters kirche.
- D. Das Slogk.
- E. Das Raet haus. F. Phar kirche

Septentrio.

L A V N A.

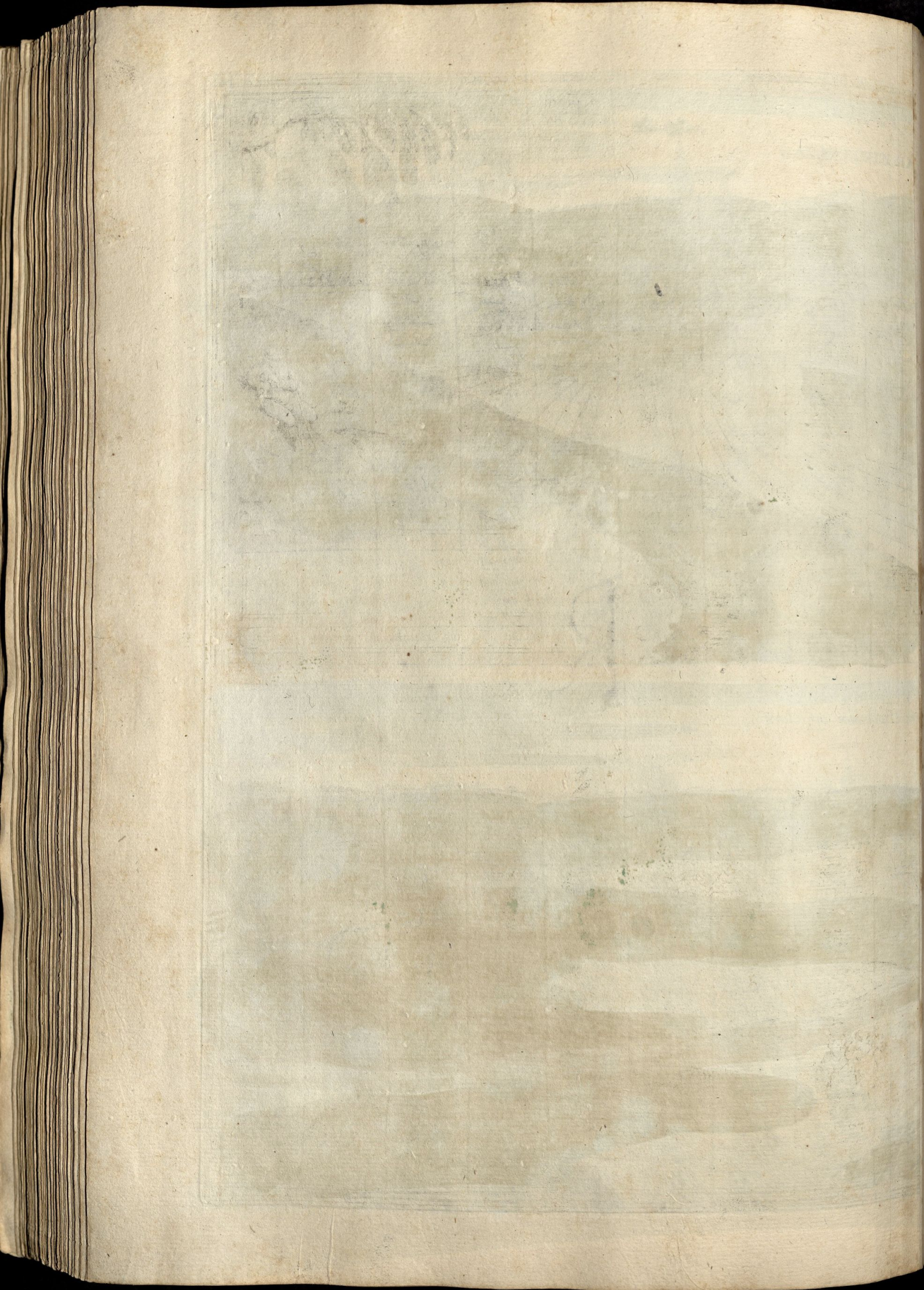
PPIDVM hoc Bohemiæ à quo vel quando conditum sit; vt & pleraque alia, Bohemica-
rum rerum Scriprores non produnt. Situm est loco quidem plano, modicis tamen pas-
sim assurgente collibus. Ad Septemtrionale eius latus Egra, celebris Bohemiæ fluius,
præterlabens, quamuis à mœnibus longius aliquanto absit, ciuibus ramen multa præ-
ber commoda, solum quum alia, tum triticum & poma omnis generis præstantissima
producit, quæ per totum regnum in delicijs habentur, nec frugibus modo, verum etiam
pascuis ager mire fecundus. Frequentissimum haciter est Lipsiâ Pragam contendenti-
um: eoque ipsum oppidum moliri aliquid cupientibus valde opportunum. Certè Al-
bertus Imperator, quum Rudolphum filium, VVenceslao iuvene admodum prodito-
rum insidijs interfecto, procerum quorundam suffragijs regem electum accepisset; duobus comparatis exerci-
tibus, ipse Launam oppidum à plaga Occidentali celeriter occupauit, dum filius ab Orientali, capta
Sgladia, arma Bohemiæ infert: sicque Pragam versus vterque progressi, Henricum Carinthiæ Ducem competi-
torem, quamuis in regno esset, & regia etiam affinitate niteretur, nullo negotio cum vxore domum reuerti
coegerunt. Id non ignorantes Hussita, superioribus motibus id in primis operam dederunt, vt oppidum hoc in
sua haberent potestate. Nescio miserandum magis an ridiculum sit quod Dubrauius scribit libro XXIV. Tha-
boritas eo insaniam progressos, vt iam iam vltimum adesse diem affirmarint; impijs quidem ad interitum, pijs
autem, quales ipsi se esse fingebant, ad salutem. Saluari autem non posse, ne pios quidem, nisi in quinque ciuita-
tibus, Pelsina nempe, Launa, Slana, Glatrouia, Zatio. Primam Solem, secundam Lunam, tertiam Stellam, quar-
tam Auroram, quintam Segor cognominabant. Qua superstitione magna eorum multitudo percul-
sa, dum Sigismundus Imperator ad Pragam obsidendam castra ponit, Zatio, Launa & Slana sese incluse-
rant, neque socijs (metuentes scilicet ne extra illas ciuitates progressi, terræ hiatu absorberentur, vel cœli ru-
ina opprimerentur) opem ferre audebant: donec à ductoribus quibusdam persuasi instructo agmine Pragam
profecti, atque intra mœnia recepti, coniunctis viribus castra Imperatoris adoriri decreuerunt; qui consilio eo-
rum comperto, Boleslaurum retrocessit. Inde Gulielmus Lepus cum copijs quibusdam ad Slanam progreditur,
& occupato colle proximo, dum fingit inter Cæsarem & Pragenses pacata esse omnia, à ciuibus intronissus,
eos in fidem Cæsaris adigit, oppidumque præsidio firmat; quo postea ipse quoque Imperator se recepit, nullo
alio consilio quam vt vicinis Launensibus terrorem inde ostentaret: quod tamen multo felicius cessit. Dum e-
nim Cæsariani ad muros aliquanto propius accedunt; ciues nonnulli inuitis decurionibus portas aperiunt, se-
que & sua Cæsaris potestati dedunt. Quæ quidem res vtrique ciuitati proculdubio salutis fuit.

S L A N A.

SLANA oppidum medio fere itinere Launâ Pragam euntibus occurrit, nobilioribus toti-
us regni merito annumerandum. A Sale nomen accepisse Dubrauius libro II. auctor est.
Ait enim, Nezamislio, Primislai, eius qui primus Bohemiam Gynæco ratia, sub qua hæc-
tenus fuerat, liberauit, filio rerum potiente, pace per totum regnum constituta, spem salis,
quo etiamnum non nisi importato vtitur Bohemia inueniendi affulisse: iamque venas salis
farum aquarum apertas: vnde tam salis coquendi quam noui oppidi condendi gratia, mag-
na hominum frequentia ad eum locum vndique confluxerit. Ceterum salis illos fontes breui
tempore euauisse, vel ipsis aquis sua sponte factis insipidis, vel hominum aliorum com-
modis inuidentium culpa. Zatienses enim mera inuidia stimulos, Slanenſibus denunciaſſe, ne Salinas institue-
rent; quod si facere pergerent, nouum opus armata manu se ipsis nunciaturos. Institisse nihilominus operi Sla-
nenſes, & ex aduerſarijs ſecum congreſſis, vltra centum interfeciſſe. A Egritudine ex hac clade acceptam Za-
tienses totum annum diſſimulaſſe: poſtea vero ex improuiſo oppreſſis, caſis, ac fugatis Slanenſibus, Salinas om-
nes demolitos, ipſum etiam fontem immani magnitudine faxis ac lignis obſtruxiſſe, ne qua eius in poſterum in-
ſtaurandi ſpes aut facultas ſuperreſſet: tum oppidum quoque occupariſſe, colonis eò ex ciuitate ſua, quæ ni-
mia ciuium frequentia onerari videbatur, deductis. Quæ ſi vera ſunt (ne ſane ego vel rei vel aucto-
ris fidem vellicare auſim) antiquitatem huius oppidi teſtantur, tam ſua elegantia
quam agri ſubiectionis fertilitate atque amenitate in primis
commendati.

P O L N A.

CIVITAS hæc cum arce ita in Bohemiæ ac Moraviæ confinio est posita, vt oppidum quidem Moraviæ, arx vero Bohemiæ adscribatur. Tã hæc quam illud magnificis structuris exornatur. Qua Pragamitur, stagna aliquot sunt seu viuaria, vberem piscium copia suppeditantia. Ager tam frugibus gignendis, quam alendis pecoribus, venationi in super & aucupio peropportunos. Cæterum quum tam apud Historicos quam Geographicos Scriptores exilis, aut fere nulla oppidi huius, in ipso vtriusque regionis, vti diximus, confinio siti, fiat mentio; non iniucundum forte Lectori fuerit, paucis vtriusque coniunctionem in dicare. Ac primo, vide mihi sis, omnium rerum vicissitudinem; Nunc Bohemiæ, olim Moraviæ reges celebrati sunt. Ducatus tunc erat Bohemia; nunc Marchionatus Moravia. Huius tum Maiestati tam Bohemia quam Polonia assurgebant; nunc vtraque Regia dignitate efulgentes, Moraviam longe infra se despiciunt. Sed in eo felicior Moravia, quod prior Christianam fidem amplexa, eandem in Bohemiam transfudit, hac quidem occasione: Diuerterat ad Suantopolcum Moraviæ regem, qui à Methodio & Cyrillo persuasus, Christianam religionem iam amplexus fuerat, Boriuoris Bohemiæ Dux: venitque eo forte die & tempore ad regem salutandum, quo ille à sacrosanctæ Eucharistiæ perceptione reuersus, mensæ suæ accumbere parabat. Accepta igitur reddita que salute, rex, *Ignoscas, inquit, Boheme hospes quod ad prandium hoc nostrum in presentiarum non inuiteris. Nec enim fas est, nec iura Christiana sinunt, reuertenti à mensa Dei viui, eum conuiuam habere, qui mensa deorum mortuorum accumbere, deque illorum sacrificijs participare soleat. Proin si tibi nostra placent conuiuia, fac vt simul etiam placeat religio: ac tum demum noster eris, & valde optatus conuiuia.* Pupugerunt hæc animum Boriuorij: sed magis adhuc eidem de mutanda religione cogitationem iniecerunt honores ab Arnolphi Cæsare Suantopolco habiti, posteaquam Christiana religione fuit initiatus. Quum deinde accessissent SS. Methodij & Cyrilli instructiones atque exhortationes, Boriuorius Dei afflatus spiritu, perceptis aliquantum Christianæ fidei mysterijs, vnà cum magno clientum suorum numero salutari aqua fuit ablutus; deinde vxor quoque eius Ludmilla, & magna præterea Bohemorum multitudo vtriusque sexus ad baptismum quotidie adfluebat. Iam quomodo Morauici regni decus extinctum sit, paucis accipe. Suantopolco patri extincto, Suantopolcus filius successit: qui non satis habens Arnolphi Cæsari Nortmannis domandis intento, insultare, & per Noricum magno cum Cæsaris dedecore, prædas ferre, agere, rapere, etiam indignissimum in Methodium Præfulem facinus designauit, Ad eum rex miserat ne prius sacra obiret, quam ille à venatione esset reuersus. Rege longiorem moram trahente, ac multitudine interim dilabi incipiente, Methodius, posthabito regis imperio, ad aram se recipit, sacraque more solemni administrat: quum ecce rex, turba venatorum canumque stipatus, in templum introrumpit, & ad aram cum ingenti strepitu, boatu ac latratu se applicat, ægre à violando Præfule manus continens: omnia tamen quæ in altari erant apposita, sacra profanaque disturbat & disijcit: Methodius non sui hunc, sed Dei contemptum interpretatus, in Bohemiam concessit, Deo vindictam permittens: quæ mox sequuta est. Imperator enim tanta & sanctissimi hominis & religionis violatæ indignitate commotus, Suantopolci regnum edicto publicauit, & vicinis gentibus, Hungaris, Polonis Austriacis diripiendum dedit, reliqua pars quæ hodie Moravia dicitur, vltro se potestati ac fidei Bohemorum permisit. Illud vero in primis memorabile est, qui idem Suantopolcus regno pulsus, quum aliquam diu incertis sedibus oberrasset, tandem Eremitis quibusdam supra modum austeram vitam agentibus, socium sese adiunxit, nulli eorum patientia ac tolerantia laborum cedens; nec prius quis esse prodidit, quam finem vitæ iam instare animaduertisset. Eundem aiunt à contubernalibus Nitriæ in Pannonia sepultum, eiusque conditorio hoc Epitaphiũ inscriptum: Regem Moraviæ Suantopolcum in medio regni sui sepultumiacere.

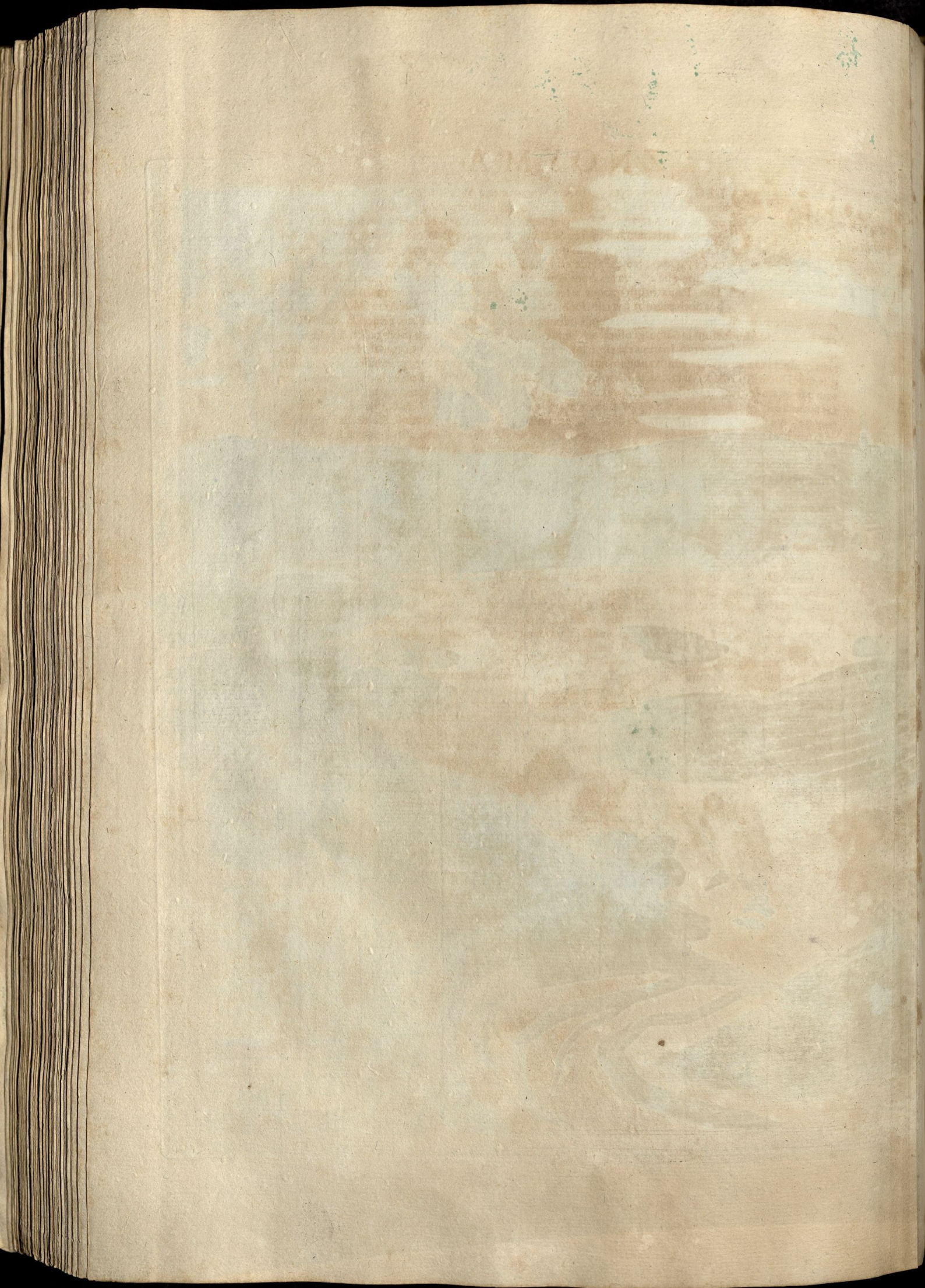
Septentrio

POLNA
vulgo POLM vsunt · BOHEMÆ ciuitas
Regnum a Morauia diuidens.

- A. Rathhaus
- B. Der wey auß Wien.
- C. Der wey auß Prag.
- D. Pfarrkirck
- E. Dv. Schloß
- F. Das Schloß altes in Böhmen, vnd der sin in Mähren.

Commentaria Georgii Hondiusii
de pictura a. 1617.

ZNOYMA.

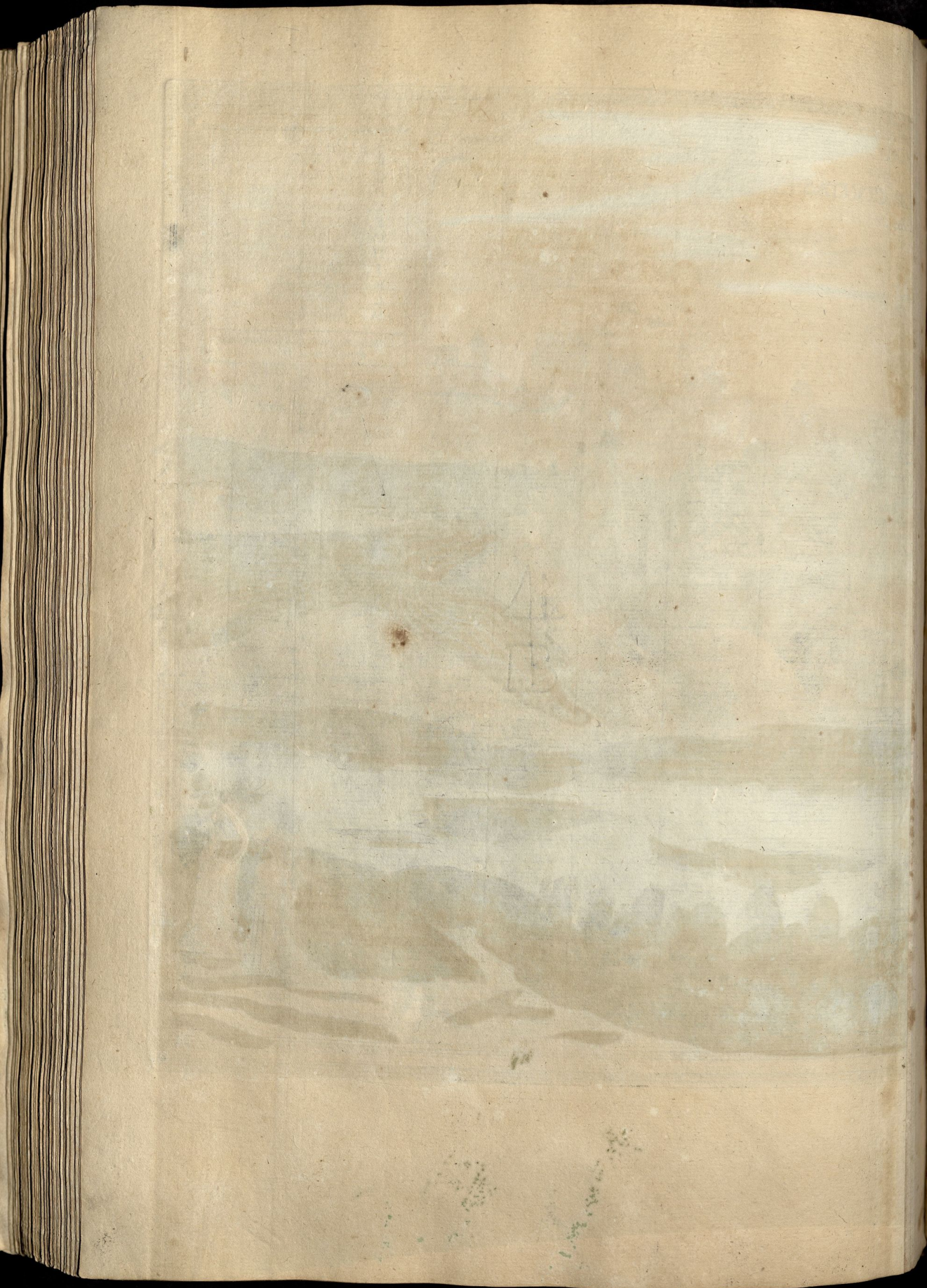
BLEGANS hoc est & opulentum Moravia, qua Austriam spectat, oppidum, colli impositum, quem Teya fluvius (Thaysam vocat initio serè libri iv. Dubrauius) præterlabatur, non procul inde ortus. Ad pagam Septentrionalem arcem habet tam loci natura quam operibus satis munitam; nisi quod ei à vicino monte, **Peldenberg** vulgo dicto, à quo fossa tantum seu hiatus quodam non admodum largo separatur, periculum non leue imminet, quum tormentis inde commodissime quati possit. Inter publica ædificia domus Senatoria siue Curia præcipue eminent, altissimam habens turrim, artificiose constructam. Priuatorum quoque ædes non parum elegantia præ se ferunt. Ab Austria Ducibus dotis pignore (vt cum Dubraui loquar) possessam, verum Anno M. CCCCXXXIII. regno Bohemiarum restitutam lego. Quum enim Ludouicus Bauarus de imperio cum Friderico Austria Duce contendens, ad Muldorsum in Salburgensi agro, & vniuersum Austriaci exercitum profligasset, & ipsum quoque & fratrem eius Henricum, Ioannis maxime Bohemorum regis adiutus auxilijs, cepisset; Henrico ex libertatis recuperandæ leges dictæ sunt: vt nouem millia Marcarum argenti dependeret, prætensionibus ac privilegijs, quæ Duces Austria & Carinthia, temporibus Alberti Romanorum Regis in Bohemia regno obtinerant, tam ipse quam fratres renunciarent, & Znoyam cum castro à regno abstractam, redderent. Hæc eadem ciuitas famosa est Sigismundi Imperatoris, & Bohemiarum atque Hungaria Regis obitu: & Barbara eius vxoris captiuitate, qui dum Bohemis diffidens, ad filiam Alberto Austria Duci nuptam, iter meditatur, aucta vi morbi, animam hic Deo reddidit, quo mortuo, Regina insanæ libidinis fœmina & viuo marito nouas agitans nuptias, statim in custodiam datur: siue que vnâ & Imperatrix captiua & imperatoris cadauer in Hungariam, mirabili simul & miserabili spectaculo deuehantur. Ciuitatem hanc vnâ cum Brunna, & ambarum territorijs singulares Principes, Regum tamen vere filios, aut fratres, abundante scilicet liberorum multitudine, olim habuisse, è Dubrauij passim deprehenditur historia: è quibus vnus Conradus nomine quum Henricum Olomucensem Episcopum, quem tamen ipse vt sui causâ Romam proficisceretur exorauerat, sceleratis insidijs in via interciperi conatus esset, eoque elapso, omne eius viaticum & sarcinulas diripiisset, diris siue anathemate à Pontifice percussus est: Quas quum ille nihili penderet, atque etiam Legato, non sine minis, vltro insultaret: Vladislaus Bohemiarum rex, & hanc Episcopi, quem ob pietatem ac fidem vnice amabat, & multas sibi iam antea factas iniurias ægerrime ferens, Conradum vi compescendum statuit, missisque copijs, Znoyam cuius arci is se incluserat, obsedit. Quum initio lente procederet obsidio, Vladislaus vt militem alacriorem redderet, per castra voce præconis edici iubet, Eniterentur quisque quantum possent, vrbem expugnandam strenue capesserent. Ciuium fortunas omnes & quidquid tam in oppido quam in arce si vi caperentur, militum præde se permittere. Hoc terrore ciues, qui ad inferiorem portam quæ Austriam respicit, excubias agebant percussi, signum deditiois è muro ostendunt, & vitæ ac fortunarum promissa incolumitate ab Vladislao infidem recepti, portam aperiuunt militemque intromittunt. Restabat arx, ceteroqui vrbi contigua, fossa tantum modica intercedente separata. Ad eam simo, rudibus, lignis, & obuia quacunque materia implendam, dum miles audacter magis quam prouide accurrit, multi vitæ iacturam fecere, periculum plurimi adire, Conrado ad fortiter tuendam arcem suos incitante. At vbi tandem faces ac tela ignita essent ingesta, arxque tota fumo & flamma permixtis arderet, Conradus per interiorem arcis ac secretam portulam elapsus, victori arcem quoque reliquit: & aliquamdiu per Austriam ac Bauariam errabundus, tandem ad Conradum Cæsarem, sacram tunc in Palestinam contra infideles expeditionem adornantem, confugit, ad expiandum scelus, nomen suum inter milites professus. Eius operam Imperator sibi non inutilem fore arbitratus, & hominem ipse in gratiam recepit, & vt bonis restitutiones exstiterint, idem Dubrauius luculenter exponit: simulque alibi non sine insigni addit elogio, Znoyenses ab Hussitarum erroribus maxime abhorruisse, eorumque furori restituisse: quamuis hodie totam fere regionem Anabaptistarum secta inundarit.

ZNAYMVM
vulgo
ZNAYM, MORAVIÆ CIVITAS
PRIMARIA.

- A. Das Schlos.
- B. S. Nicolas.
- C. Rathaus.
- D. Spital S. Francis.
- E. Der weg auff Wern.
- F. Der weg auff Retz.
- G. S. Michaels.
- H. H. Creutz.
- I. Ober thor.
- K. Nider thor.
- L. Muhl.
- M. Peldtenberg.

Communicavit G. Hogenbergus
depictum a filio

BRUNA

POST Olomutium, Bruna (Pryn Germanis, Bruo Bohemis) Morauiae gentis caput est; vrbis ædificiorum præstantia negotiatorum multitudine, ac ciuium opibus in primis conspicua. In plano sita est, excepta illa parte qua Spilbergum, arx natura & opere munitionissima præalto monti imposita, ciuitati imminet, duplici vndique fossa ac muro cincta. Non procul inde amnis præterlabitur, Suisana nomine, multas vrbis commoditates præbens. De antiquitate vrbis parum nobis quidem constat: verustam tamen esse vel moles illa monti imposita, & ad antiquum modo facta arguit. Eadem Matthiæ Coruini Hungariæ Regis obsidione celebris est. Quum enim Anno M. CD. LXVIII. Pontifex Georgium Pogebraicum Bohemiæ Regem, ob Hussitarum, quam amplectebatur, sectam regia potestate abdicasset, itemque Bohemos, & Silesios & Morauos omnes qui se hæreticorum adiunxerant partibus, anathemate percussisset: Matthias nulla habita tam propinqua affinitatis ratione (Georgij enim filiam in matrimonio habebat) socero bellum indixit. Primus impetus in Morauiam factus est, in qua Launa Matthiæ vltro patuit; Trebyzo vero arci Viætorinus, Georgij filius cum valido præsidio se includit, sed à Matthiæ obfessus, clam inde cum suis in tutum se recepit. Accepto in deditiōem Trebyzo, Matthias Brunam versus castra mouit; postisque ad suburbia castris, misso præcone, Senatum rogauit: Vtrum hæretica prauitudo patefacerent; sin hæreticæ indictum à præcone bellum accipiant. Præconi responsum, postero die se Legatos ad regem missuros, eique satisfacturos habere, intelliges profecto nihil tibi cum eis hostile intercedere posse. nensis animum, Matthiæ Rex, perfectum habere, intelliges profecto nihil tibi cum eis hostile intercedere posse. Orthodoxæ enim ac Romanæ fidei testatores sumus; quin etiam mori potius volumus quam ab Apostolica Romana Ecclesia deficere. Quum aliter facere non possemus, utpote externis destituti auxilijs, hæreticorum, quando ita tulit usus & temporis ratio, imperium pertulimus: animos interim ab omni perniciofa opinione liberos ac puros gestamus. Vt quæ Cæsaris sunt Cæsari, & quæ Dei Deo redderemus, externum regis imperium non detrectauimus; soli tamen Deo ac Catholice fidei deuotam seruauimus mentem. Sincera & intemerata fides, integri sacrorum ritus & inuiolatæ ceremoniæ apud nos existant. Præter legitima vestigia & obsequia, quæ negare minime poteramus, nihil hæreticis vnquam præstitimus, nec præstandum censuimus. Summum Pontificem iam pridem accepimus, Matthiæ rex, te huic bello perfecisse, teque fidelibus vindicem atque assertorem dedisse. Te quoque, Pater optime, misisse Legatum, qui pro Pontifice omnia administraret. Senatus noster decretum Pontificis non detrectat: ei tamquam Dei vices in terra gerenti; deinde Matthiæ regi, inuictissimo Catholice fidei propugnatori, domi forisque obsequium pollicetur, spondet imperata se facturum: vrbis tantum libertatem & vetera priuilegia atque immunitates seruari sibi postulat. Nec vos ipsi negabitis, qui inter tam varias hæreticorum sectas integram fidem & sacra illibata seruauerint, præmij magis quam poenis dignos. Quando erga sinceram retinuius fidem, Senatoris nostri pro cuius nomine arma sumistis, præceptum & exemplum sequimini: pro fidelibus nos præstare: omni, ut æquum est, nos seruitutis onere leuate: immunes nos efficit, ut hæreticis tanto melius resistere queamus. Postremo Senatus populique Brunensis nomine ad tutelam sanctissimæ fidei, ad Pontificiæ dignitatem & Maiestatem regiam asserendam, studia, vires, fortunas, urbem, agrum, humana denique ac diuina omnia vobis offerimus, dicamus, & vtrumque res ceciderit, in omni fortuna pollicemur. Vobis, ut vultis, siue, ut concubibus siue ut possessoribus ac dominis portæ vrbis, ædes cunctæ patent. In potestatem vestram urbem accipite. Illud tantum rogamus, ut quo commodiora proceribus, ducibus ac tribunis militum sint hospitia, gregariū militem in castris contineatis. His dictis, Legatus Pontificis cum Rege, oratoribus ac toti ciuitati congratulantur quod in recta fide permanerint, quod pestilentissima hæresis contagione se non infecerint, quod ne iacturam animarum facerent irreparabilem, à religione vera deficere noluerint. Rex etiam bono animo Brunensis esse iunbet, pollicitus, se non modo vetera priuilegia facta recta eis conseruaturum, verum etiam noua, atque adeo integrā libertatem concessurum. Nec esse, ut nullam militarem formident molestiam; ciuitatem haud secus, ac sacellum vel aram ab omni iniuria immunem fore; quietiam ciuium commoda castrensi mercatu non parum auctum iri. Legatis dimissis rex sequenti die vnâ cum Pontificis Legato ciuitatem ingressus est, à valido hæreticorum præsidio tenebatur. Georgius vbi Brunam deditiōem fecisse accepit, quantas potuit copias, ut obsidionem liberaret, collegit. Castra vtrinq; tam propè collata, ut milites colloqui possent. Verbis magis, dum focer generi erga se impietatem, generi socero erga Deum perfidiam exprobrat, quam armis certatum. Georgius aliquoties cum Matthiæ habito colloquio, ac conuiuio etiam celebrato, paucos post dies inde discessit. Matthias quoque ne frustra sibi tempus tereret, Magyarum Blasium cum parte copiorum ad Spilbergi, obsidionem reliquit; ipse cum reliquo exercitu Olomutium profectus, & hoc & pleraque alia Morauiae oppida similiter in deditiōnem accepit. Spilbergum vero vix nouem mensium spacio ad deditiōnem potuit cogi. Hac tanto prolixius commemoramus, ut insignis Brunensium ciuium in Catholica religione appareat constantia: quam hodieque, iisdem in tanta hæresicon, quibus Morauia scaret, multitudine integram & immotam seruant. Quod singulare Dei beneficium Societatis Iesu, cuius ibi est præstantissimum Collegium, industria, vigilantia, doctrina & exemplo adiuuatur.

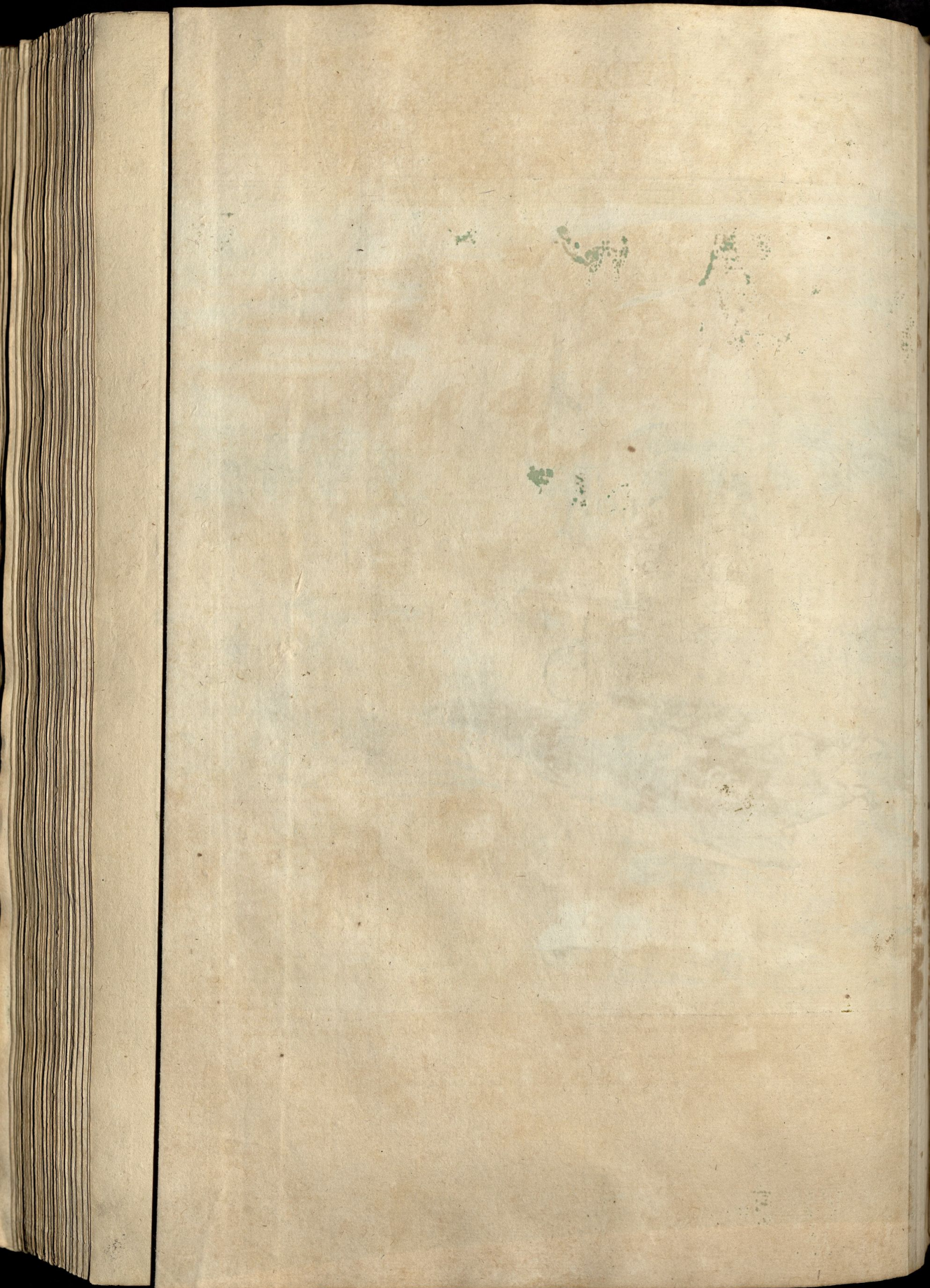

BRVNN
 Vulgo Brünn Marchionatus Moraviae
 Civitas insignis.

1617

A. Loebenbergy.	I. Iuden Thor.
B. S. Bonifac.	K. S. Nicola.
C. Brunner Thor.	L. S. Johannes.
D. Thum Kirch.	M. Frolch Thor.
E. Bischof Hof.	N. S. Lacy Pfarckirch.
F. Spalberch.	O. Lesiter Kirch.
G. S. Michael.	P. Renner Thor.
H. Rathaus.	Q. S. Thomas Clost.

Ex depicto alicorum communicat Georgius Houfnaglus.

BVDA, vulgò OFEN.

BIRCA nomen huius vrbis eiusque inuestigandam originem, mirum est quantopere inter se dissentiant scriptores. Ranzanus corruptè Budam vocari putat, quum Bleda dicenda sit, à Bleda Attilæ fratre. Et hoc quidem nomine Attilæ fratrem fuisse Bonfinius quoque putat: idem tamen paulò pòst in eodem libro, quasi sui oblitus, Attilam multis vastatis gentibus domum reuersum, sua manu fratrem obtruncasse scribit, quod Sicambriæ, quam muro cinxerat, non Attilæ, sed Budæ nomen indidisset. In quo etiam Nicolaus Olahus in suo Attila ei astipulatur: qui addit, interfecto fratre, iussisse Attilam, vt Budæ memoria abolita, Attilæ nomine deinceps appellaretur: id tamen (vt plerumque iussis obnituntur humana ingenia) à paucis fuisse obseruatum. Hungaros quidem eam arcem & vrbem etiamnum Budam; Germanos vero nunc Egelenburg, (quasi dicas Attilæ castrum) nunc à furnis, quibus calx ibi olim coquebatur, Ofen, id est, fornacem vocare. Alij Budam dictam volunt à Budinis, vetustissimo Scytharum populo (& in hanc sententiam idem Bonfinius magis inclinare videtur) qui cum Attila Hunnorum rege in Pannonias descenderint, Quidquid sit, plerique duplicem Budam, veterem & nouam faciunt. Illam Sicambriam prius nominatam volunt; quod Romanorum legio è Sicambriis conseripta, ibi locorum præsidia agitarit, atque vrbem construxerit. Lapidem certè in Buda veteri, Matthia regnante, dum fundamenta ædium Beatrix Regine iacerentur, effossum scribit Bonfinius, cum tali inscriptione: **LEGIO SICAMBROVM HIC PRÆSIDIO COLLOCATA CIVITATEM AEDIFICARVNT, QVAM EX SVO NOMINE SICAMBRIAM VOCAVERVNT.** Quæ si vera est (quamvis eruditiori alicui fortasse antiquitatem parum sapere videri possit) omnis dubitandi ratio sublata est. Aliorum omitto inepcias, qui à nescio quo Buda, inter Indiæ Gymnosophistas seu Brachmanas doctrinæ principe dictam nugantur; quasi tam nobili ac præclaræ vrbis ex India vique auctor quærendus sit. An vero Curta Ptolemæi vel Aquincum sit, alijs discutendum relinquo.

Sed vt ad nostrum præcipuè institutum veniamus, BVDA haud dubiè vetus est vrbis, ad Danubiæ ripam, duobus & triginta milliariibus infra Viennam Austriæ, edito in colle sita, & quidem tam decliuu alibi, vt ad faciliorem ascensum ac descensum olim Regum magnificentia lapidei positi fuerint gradus. Ad ipsius loci genium quod attinet, vix vlla non in Hungaria modo, sed & tota ferè Europa ciuitas olim fuit, quæ cum hac vel amcenitate sitis, vel soli fecunditate, vel opportunitate fluminis, vel publicorum ac priuatorum ædificiorum nitore, vel omnium rerum tam ad necessitatem quam luxum ac voluptatem vitæ pertinentium vbertate potuerit comparari. Arcis quidem, & natura & operibus permunitæ, ea fuit magnificentia, vt intus ac foris auro radiare omnia viderentur. Quid de splendore Basilicæ dicam, quam Geyfa & Ladislaus reges fratres in honorem Deiparæ Virginis extruxerunt, & Pæstans vctigalibus, tribusque in Simigiensî agro vicis multisque villis & aureis atque argenteis ornamentis donarunt? Ex aduerso arcis mons aliquantò editior assurgit (vbi Turcæ hodie propugnaculum ac validum tenent præsidium) olim à B. Gerardo, à templo sub eius nomine diuini pietati dicato, appellatus: cuius intercessionem peste correptis Dei misericordiam ritè inuocantibus salutare esse, pictæ imagines & appensa persolutis votis donaria testantur. Sed hæc fuerunt. Nunc enim omnia Christianæ olim pietatis & instrumenta & ornamenta inepitis & fœdis Mahumetanorum superstitionibus vel cedere vel inferuire coacta sunt.

In aduersa Danubij ripa Pæstum, Buda aliquantò minus, sed & ipsum in primis elegans ac locuples oppidum in planitie positum, multis itidem dotibus commendatur. Et vt ager circa Budam totus in colles partim vineis, partim amœnis nemoribus confusus assurgit, sic Pæstano oppido subiecti campi mira hortorum iucunditate & pacuorum vbertate luxuriant: vt totius regni metropolis merito hoc loco collocari deuisse videatur.

Restat vt quomodo in Turcarum venerit potestatem, paucis edisseramus. Ludouico rege in clade Mogacensi interempto, quum inter Ferdinandum Regem, & Ioannem Scepusium Transyluanæ Vaiuodam de regno lis esset orta, & vterque suæ factionis opera in regem electus ac coronatus. Ioannes Ferdinandi viribus impar, in Poloniam primum, inde ad Solymanum Turcarum Imperatorem confugit. Cui nulla vnquam gravior res accidit: statimque ad Ioannem in regnum reducendum, cum trecentis hominum millibus in Hungariam venit. Eius aduentu cognito, qui Budæ in præsidio erant, partim Strigonium profugerunt, partim in arcem se incluserunt, annitente maxime Thoma Nadasto, qui omnibus modis retinere eos laborabat. Quum vero hostem magnis viribus ad obsidionem properare accepissent; metu hostis perculsi, arcis hostibus statim dedendæ consilium capiunt, eique reclamantem Præfectum in vincula conijciunt. Pacti vt cum impedimentis incolumes dimitterentur: mox egressi, à barbaris hanc eorum perfidiam & ignauiam detestantibus circumuenti, spoliati accæsi sunt: Præfectum vero Solymanus, collaudata eius virtute, liberum dimisit. Idem publico edicto promulgari iussit, quicquidque Ioanni Scepusio, cuius in regnum reponendi gratia se venisse prædicabat, se non dederet, dicto quo esset audiens, in eum se ferro flammaque vindictarum; qui vero eidem tamquam regi parere in animum inducerent, ijs libertatem, pristina iura ac priuilegia conferuaturum. Hinc ad Viennæ obsidionem profectus, Ioannem quidem in speciem pro Hungariæ rege haberi voluit: quum reuera regnum in ipsius esset manu. Paulò post, nempe Anno M.D. XXXVIII. mortuo Ioanne, vnico relicto ex Elisabetha Poloniæ Regis filia, paulò ante mortem nato filio, quum Ferdinandus viduam auctores, vt pactis cum Ioanne initis starent, admo nuisset, quibus, se cretò tamen, ne Solymanus offenderetur, cautum erat, vt Ioanne defuncto, ius omne ac regni titulus, qui vtrique communis erat, ad Ferdinandum redire: tutores infantis, & qui à Ioannis feterant partibus proceres Turcicum implorant auxilium. Iam Ferdinandus Vicegrad, Alba regali & Pæsto occupatis, Budam magnis viribus oppugnabat, ductu Roggendluphi cuiusdam: sed Turcicis superuenientibus auxilijs, ingenti accepta clade, Pæsto etiam per summam ignauiam amisso, ab obsidione discessum fuit. Paulò pòst ipse quoque Solymanus cum reliquo exercitu ad Budam castra ponit, & munera mittit infanti Stephano, vestes auro textas, & equos valde speciosos; matri verò nunciari iubet, cupere se puerum videre: perit vt in castra eum mitrat. Mulier vehementer anxiosa, quum aliter facere non posset, hortatu procerum puerum mittit, vna cum nutrice, comitatum turba nobilium, & in his Georgio Franciscano monacho, Varadineni Episcopo, qui vna cum Petro uirio infanti à Patre tutor datus erat. Solymanus perhumaniter omnes excepit, & legatis splendidum conuiuium apparari iubet. mox per suos ostendit, velle sibi Budam tradi: neque enim ipsis eas esse vires, quibus vrbem contra hostem possint defendere; & sibi subinde ed redeundum fore cum exercitu: quod valde futurum sit & molestum & sumptuosum. Hi suo periculo anxij dum mullant, è vestigio Prætorianorum Præfecto vrbis occupandæ datur negotium: neque prius ad matrem remissus est filius quam re perfecta. Quum iam vrbem Turcæ tenerent, & ciues omnes exarmassent: arcem quoque tradi sibi postulant, in qua regina tunc erat. eam interim Solymanus per internuncios animo iubet esse præsentem: & Transyluaniam ei atque filio possidendam concedit. Hoc modo regina, ne vultu quidem restari dolorem aulæ, tyranno quod ante Christianis regibus, vt gratificaretur induci non poterat, in gratijs reliquit: & omni conuasata supellectile, tumultuarie in Transyluaniam abiit, à barbaro milite deducta. Solymanus verò postridie Calendas Septembris Anno M.D. XL. Budam cum duobus filijs ingressus, & templis mote gentis nefarie profanatis, in castra reuersus est; relictiisque tam Budæ, quam Pæsti validis præsidijs, reliquum exercitum domum reduxit. Et hoc quidem initium fuit non regni tantum huic vrbis ac regno Hungariæ, sed etiam toti Christianæ Reipublicæ à sæuissimis tyrannis inflictarum miseriarum, ac deplorandæ seruitutis. Multi inde conatus ad recuperationem regis huius vrbis, sed plerique omnes frustra suscepti sunt. Imprimis Anno 1602. Rufsuvrmius magni nominis Dux, vrbis arma admouit, & circa mediam noctem vrbem aquaticam (vulgo Wasserstadt) inuasit & expugnauit, ponte etiam ignibus artificialibus constructo: inde arma Pæsto intulit, & summa celeritate in suam potestatem redegit, magna prædæ ibi reperta, & Petro Orsio cum præsidio 1000. peditu & equitum imposito. Interea Matthias Archidux suis præsidio ad Budam oppugnandam aduolat: ex aduerso itidem supremus Bassa Albam regalem se recepit, Cæsaræanis obsidionem continuantibus: cuius exitus tandem is fuit, vt percrebescente de Tartarorum aduentu, Christiani copias reduxerint, nonnullis tamen oppidis quæ eo in districtu occupauerant, præsidio munitis. Sed maximis motibus in Superiori Hungaria, Transyluania, & alibi exortis, Turcis etiam inducias fraudulenter tractantibus, & hoc prætextu multas præclare gerendarum reru occasiones eludentibus, nostri discedere Pæsto coacti, Turcis integram eius districtus possessionem reliquerunt. In illam elegans est Iulij Cæsaris Scaligeri Epigramma:

*Threicius iaculis, seuisque bielda sarisis,
Virtutis scythica lima verusta fuit.
Nunc misera, & miserè extremis exterrita satis,*

*Olim ab se viciis sordida prædæ iacer.
Discite quid faciant discordia pectora, Reges,
Semper sic odiis dissiata regna ruunt.*

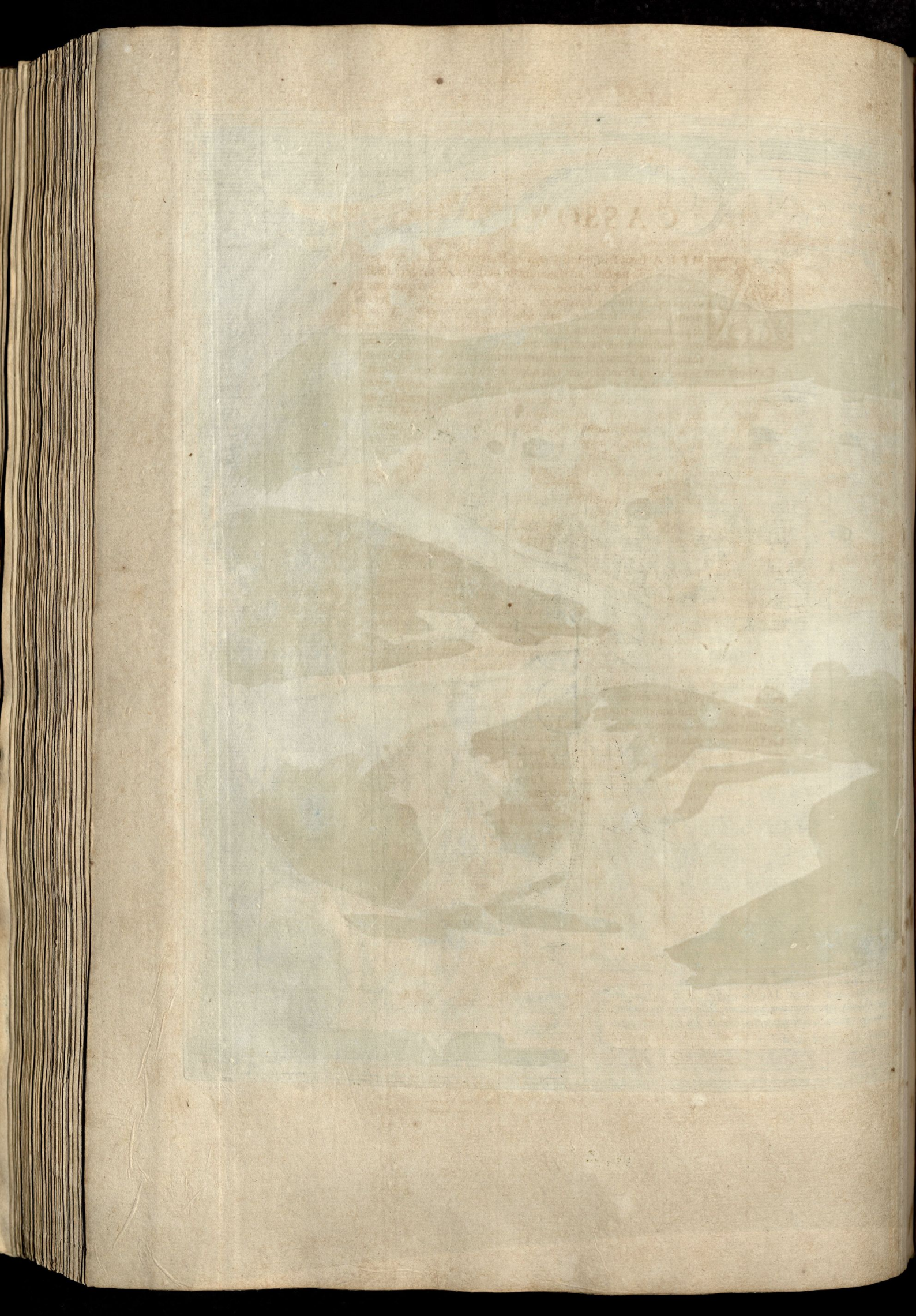
OCCE DENS.

BUVA
CITERIORIS HUNGARIE CAPUT
Regni antea sedes. vulgo OFEN.

A. Præcipuum locum. B. Arc et Palatium Regium. C. Templum sive Dux Hippo non Mstia. D. Cella vincti. E. Pall. Rudolphi.
 F. Genus Hominum apud Turcas Barbarum ac temerarium ad omnia scelera perpetranda paratum. Hæc vulgo appellatur.
 flumens in qua capitis cornu referat quo trucidationes apparent. In quibus loco plura in deservientes Turcis Ioannis Leuenticus.
 Communiavit Georgius Hoffmannus Anno 1617.

ORIENS.

CASSOVIA.

A M P L A hæc est in primis & munita Hungariæ ciuitas, non procul à Transyluania finibus, ad Heuatum fluium sita, & ad regni ab illis partibus defensionem, & ad commercia peropportuna. Est enim hoc vnum ex præcipuis Hungariæ propugnaculis, ad hostem quemuis non validissimum sistendum sufficiens: muro duplici magna ex parte, spisso aggere & profunda fossa cinctum. Et in fide quidem Serenissimæ ac Cæsareæ Domus Austriacæ constanter permanfit, vsque ad ea tempora quibus Botscaius Transyluania, & nonnullarū partium in Hungaria imperium inuasit. Cassouia tum atque etiam Transyluania, qua nuper Sigismundus Bator cesserat, Cæsaris nomine præerat Georgius Basta, vir militari laude clarus: cuius tamquam peregrini imperium pertæsi Haiducci (sic Hungarici pedites appellantur) ductore prædicto Botscαιο, res nouas moliri cœperunt. Basta in Cæsariana castra ad Strigonium Anno M.DC.IV. proficiscens, tam Cassouia quam inferioris Hungariæ Præfecturam Belgiosa Comiti demandauit; eaque re Hungarorum animi magis irritati sunt. Belgiosa enim, cum selectis equitū peditemque copiis Botscaij arcem San Iobum nomine repente adortus expugnauit, eamque, vt & totam illam Botscaij ditionem diripuit. Is Pragæ tum erat, Ordinum quorummdā inferioris Hungariæ & Transyluania nomine exulceratis rebus remedia poscens. Accepta huius inuasionis fama, quamprimum in Transyluaniam contendit: magnoque vulgi applausu exceptus, Princeps salatur. Mox ingens fit ad Botscaium Haiducorum concursus, itinera omnia obsidentur. De quo certior factus Belgiosa, collectis quantas potuit copiis, hosti se obicere decreuit, sed pugna infelicitè conferta, quum Cassouiam regredi vellet, à Senatu ac ciuibus, partim priores iniurias, & atrociorum minas, partim annonæ defectum, partim etiam Haiducorum metum causantibus, exclusus est. Erat tum in vrbe Ericus Lassatus, summus recensendo militi Præfectus: qui licet summa fide omnia fecerit, vt ciuitatem in Cæsaris obsequio retineret; cauere tamen non potuit quominus primum Botscaii Legatus Lippaius Balosciusi deinde ipse quoque Botscaius fuerit intromissus. His ita gestis, Basta mense Decembri eiusdem anni, exercitum Cassouia admouit, missisque legatis, ciues vt ad obedientiam redirent cohortatus est. Sed Haiducci tanta vi ex vrbe in castra detonuerunt, vt Basta re infecta discedere coactus fuerit. Dicit non potest quam multa inde vtrimque crudeliter patrata sint; vt nisi pax labantes res sufflaminasset, omnia iam iam in certum exit, tum ruitura viderentur. Iam enim Turcæ Strigonium nostrorum militum magis perfidia quam sua virtute receperant: & Botscaius, tota fere Transyluania potitus, & Turcarum adiutus auxiliis, arma per Hungariam ad ipsam vsque Austriam circumferebat, Cassouia belli constituta sede. Prætextus, vti plerisque aliis, Religio & Libertas. Quum ergo pars vtraque summis difficultatibus cōflicteretur, tandem Anno M.DC.XI. mense Quintili, Botscαιο in grariam recepto, pax facta est, cuius tamen commodis ille diu vti frui non potuit, veneno ò domesticis propinato, XXII. Decembris Cassouia extinctus: quum interea pax quoque inter Christianos & Turcas coiisset. Post eius mortem, vti conuenerat, non Cassouia modo, verum etiam quicquid Botscaius sub imperio habuit, in Cæsaris potestatem rursus concessit; ac paulatim à summis miserijs eluctari ac pristinum nitorem recuperare cœpit.

Septentrio

CASSOVIA

SVPERIORIS HVNGARIE CIVITAS PRIMARIA.

Occidens

Oriens

Meridies

Depictum ab Egilio vander Poye Peles
Comm. Georgius Heflinghaus a. 1617.

(Occidens)

ALVO

A G R I A vulgo,

Erlawv.

AGRIAM, superioris Hungariae nobile oppidum & Episcopalem sedem, ab Agrianis, Illyrici populis, qui à Triballorum tergo habitabant sed traiccto Danubio, in Partisgorum agro, haud procul à Tibisco amne confedere, Bonfinius & conditam & denominatam putat. Sunt qui antiquorum Vinundriam esse putant, cuius Ptolemæus in superioris Pannoniae tabula meminuit, eique trigessimam octavam cum dimidio gradum longitudinis assignat. Sed Lazius Vinundriam superioris Pannoniae oppidum id esse demonstrat, quod hodieque *Venedisob* *Bras* appellatur. Et simplicius illi, meo iudicio, & rectius, qui ab Agria riuo oppidum aluente, nominis originem deriuant; ineptè verò, qui Agrestibus in colarum moribus etymon adscribunt. Quasi inter barbaras illas & agrestes gentes Latinae linguae vsus tam communis fuerit, vt etiam oppidis Latina indiderint nomina. Quantum è Bonfinij colligi potest historia, olim sanè nec celebre admodum, nec valde munitum fuit oppidum: vt quod Erasmus Tenfelius, Ferdinando regnante, primum operibus ac propugnaculis firmare cœperit: quae paulatim eò roboris euecta sunt, vt non modo variae Turcarum excursions inde repressa, verum etiam ingens hostium multitudo, magno cum damno & dedecore ab obsidione depulsa sit. Eius situm Sambucus in Appendice ad Bonfinij Decades, sic describit. Mons quidam est, in cuius latere accliuus, sed eo suspecto & infidioso, inque profundam vallem vergente, à S. Stephano, vt fertur, applicata cernitur Agria. A Septemtrionibus sedes regia obijcitur. Ab ortu montem alium habet editissimum: cuius de summo liber in arcem patet prospectus Exitus & ingressus Occasum versus spectat. Ad Meridiem amenissimus campus visitur. Ab eadem plaga oppidum in valle constitutum, praesepum illud quidem ac munitum tectorio ex argilla factum: vbi fluuiolus Agria haud lento cursu per medium fertur. Templum verò, primatu Episcopatus nobile, Occasum spectat. Ceterum arx ipsa, quum alias semper, tum verò reiecta fortiter obsidione, magis innotuit, atque à paucis annis munitiones atque ornamenta insignia recepit. Et enim à meridie ingens propugnaculum, vicinaque illi Thomae Varcocz porta se ostentat, adeoque infestiores hostibus, porpinqua sibi Occidentem versus turri, comminatur. Nec parum praesidij obsessis in propugnaculo, quod ibidem Domo exadificata, constitutum fuisse videtur. Intra hoc opera craticæ ad vsque insignem dictam iam molem perducta. Interiecta his fossa humilis, atque etiam prope septa portæ congestus tumulus, irruptioni hostium oppositus: in cuius vertice crates terra completa, ac tormenta ad disturbandum hostem quoquo versus disposita apparent. Post hæc alius quidam agger olim excitatus, inrer Septemtriones & Meridiem prominere. Videas etiam gerras in tectis ac pluteos ipsius arcis, eiusque angulo erectos, hæcque sepibus artificioso obducta. Haud procul ab his, paullo tamen interius ad angulum, de silice præmunitione constructa, quæ in Septemtrionem porrigitur, vbi carcer est: statim magnifica quadam ædificia Austrum intuentia se se offerunt; sub quibus remotior ille murus, qui proximè sepibus magnis excipitur. Item alius in exitu palatiorum subest, qui Alexandri propugnaculo terminatur. Porro autem recens memoria tenet, Petrum Perenij hanc arcem in duas diuisisse partes interiorem & exteriorem. In illa cœnobium inclusisse, atque custodiam capiuorum in propugnaculi formam redegissee; ab exteriori arce ad dictum modo locum aggeres iecisse, in quibus tormenta disposita, & in tres plagas directæ, plurimum ad arcendum hostem profuere. In sanctuario ibidem statua multorum erant siquidem aliquot tabularum turres constructæ superius, ac terra completa, conspiciabantur. In super vt omni incurfu irruentes prohiberentur, gerræ ac viminea dolia, tormentis iuxta collocatis, exstabant. Adiacet his pendula porta, quæ in arcem exteriorem defert. Ab hac rectus murus, de quo paullo ante ad angulum vsque pertinens, terra ingesta ad proieccturas plenus & coronas vsque ostenditur. Ibidem tumulus murum exaquans adiectus, qui & ipse textis & corbibus munitus est: cuius fastigium obseptem, ne ex monte in arcem despectus daretur, multum depugnationem adiuuit. Deinde à mole Alexandrina ad usque angulum, extra muros, fossa est altissima, paricum muro longitudine. Istinc rursus alius sine ambagibus in remissus, ad magnam extenditur portam, in cuius extremo turricula quædam velut latens conqueiescit. Hic est situs arcis interioris. Nunc aliterius quoque formam paucis indicemus. Hæc Alexandrinam molem adeoque murum interpositum ab Austro aspicit. Fossa etiam quæ communis intercedebat, exteriori ipsa arce concluditur: vbi propugnaculum à Stephano Cyabij factum est, qui diuisionem arcis hanc à Perenio perfectam instituerat. Apud Cyabianum, paulum ad Occasum, angulus alter procedit, qui palatio muri exterioris loco est. Ab eodem Cyabiano, paulum ad Occasum montis excurrit, in cuius angulo turris rotunda existit, inædificata illa, & graui materie solida. Ceterum Emericus Bebek ad alterum murum peculiare propugnaculum fieri curauerat, quod ipsum etiam nomen ab auctore sumpsit. Atque ita in prominentes duos angulos huius arcis finis desijt. Mox refer pedem à Bebekiano ad ingentem veteris portæ molem, vbi inualidus cernitur murus, supra quem lapidea turris locata, sub qua olim ianiculum fuit, hodie quoque scæno & similibus rebus importandis commodum. Paulo inferius penes angulum, alius ruinosus murus in meridiem tendit: qui vbi ad interiorem secessit arcem, fossam impedit, quod tenuis murus secretæ arcis habet fossam perangustam, intus à Cyabino ad præfatum angulum vsque productam. Hic duplicato vimine sepes sunt iunctæ, quibus terra solidissime compacta impletis, minutas turres, ad arcendos hostium globos, si præeminens murus deturbatus fuisset, adiecere. Eadem ratio munitionis in propugnaculo portæ obseruata: siquidem inter murum ac sepes fossa currit amplissima, eaque crebro intercepta, ac turriculis ad tormentorum usum exstructis firmata. Ad summam, nihil defuit ad optimam loci munitionem, sepibus perdensis, & varic decussatimque dispositis, vbi que prætentis. Et hæc quidem Sambucus de Agriensis arcis atque oppidi situ ac facie, quam tum habebat, quum Anno M, D. LIII. à Turcis obsessa, ac vehementer oppugnata,